

„...hatodik nekifutásra sikerült” – Szvák Gyula az új ruszisztikai mesterképzésről ■ „...a történetírás nem jósolhatja meg a jövőt” – Philip Longworth az oroszágtudományról ■ „...zsiguli, vodka, kvász” – magyar egyetemisták az orosz sztereotípiákról ■ Közép- és Kelet-Európában épp Magyarországgal van a legjobb kapcsolatunk – Alekszandr Tolkacs Magyarországról ■ „...Magyarországon nekem saját közönségem van” – Ljudmila Petruševszkaja a Ruszisztikai Központ jubileumi koncertjén ■ „...nemzedéke Tarkovszkijának nevezik” – az orosz sajtó Tarr Béláról

OROSZ NEGYED

«... успех пришёл с шестой попытки» – Дюла Свак о новой магистерской программе по русистике ■ «...историография не может преугадать будущего» – Филип Лонгворс о россиеведении ■ «...жигули, водка, квас» – венгерские студенты и стереотипы о русских ■ «...в Центральной и Восточной Европе у нас именно с Венгрией сложились наилучшие отношений» – Александр Толкач о Венгрии ■ «... в Венгрии у меня есть своя публика» – Людмила Петрушевская на юбилейном концерте Центра русистики ■ «...его называют 'Тарковским его поколения'» – русская пресса о Бела Тарр

Új mesterszak született

Рождение новой магистерской программы

Socius Honoris Causa: a Ruszisztikai

Központ tiszteletbeli tagjai

Почётные члены Центра русистики

Ruszista élet

Ilyen még nem volt

Из жизни русистов

Такого ещё не бывало!

Krónika 2010 február–szeptember:

Nálunk még a kvász is

automatából folyik!

Хроника с февраля по сентябрь 2010 года

У нас даже квас из автомата льется!

Huang Lifu: A víz és a csónak

Вода и лодка: из истории

распределения в СССР

Bemutakozik: a Lihacsov Alapítvány

Представляем: Фонд Лихачёва

Dmitrij Lihacsov – újra magyarul

Дмитрий Лихачёв

– снова по-венгерски

Oroszország képe

– közép-európai hangsúllyal

Образ России с центрально-европейским акцентом

Hősi tettek krónikája

Хроника почётных и

героических дел

Magyarok szovjet hadifogságban

(1941–1956)

Венгерские военнопленные

в СССР (1941–1956)

Orosz kérdés – Csehországból nézve

«Русский вопрос» – взгляд из Чехии

A tíz sztálini csapás

Десять сталинских ударов

A Nagy Honvédő Háború

történelmi jelentősége

Историческое значение Великой

отечественной войны

A hét orosz csoda

Семь российских чудес

Volgográd: a regionális elit központja

Волгоград: центр региональной элиты

Sztereotípiák az oroszokról,

azaz kik is vannak valójában

a spájzban?

Стереотипы о русских:

кто на самом деле находится у

нас в кладовках?

A tíz legszebb orosz szó:

a szavazás eredménye

Десять самых красивых русских слов:

итоги конкурса

Orosz Jampecek

– Magyar középiskolás szemmel

Русские «Стиляги» глазами

венгерских гимназистов?

A magyar film „neve” Oroszországban:

Mundruczó Kornél és Tarr Béla

«Имя» венгерского фильма в России:

Корнел Мундруцо и Бела Тарр

Párhuzamos portrét:

Íjgyártó István, Magyarország

új oroszországi nagykövete és

Alekszandr Tolkacs, Oroszország

magyarországi nagykövete

Параллельные портреты:

Иштван Ийдярто, посол Венгрии

в России и Александр Толкач,

посол России в Венгрии

Újnyelv: A beszédetikett régi

és új formáiról.

Irina Oszipova rovata

Новояз: О новых и старых формах

речевого этикета.

Рубрика Ирины Осиповой

OROSZ NEGYED / РУССКИЙ КВАРТАЛ II. ÉVFOLYAM, 3–4. SZÁM – 2010/2011-ES TANÉV, 1. SZEMESZTER

AZ ELTE RUSZISZTIKAI KUTATÁSI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONTJA ÉS AZ ALAPÍTVÁNY AZ OROSZ NYELVÉRT ÉS KULTÚRÁÉRT IDŐSZAKOS TÁJÉKOZTATÓ KIADVÁNYA
FŐSZERKESZTŐ: KISS ILONA / BORÍTÓ- ÉS LAPTERV, TÖRDELÉS: PINTÉR JÓZSEF / FELELŐS KIADÓ: SZVÁK GYULA / KÉPSZERKESZTŐ: GYIMESI ZSUZSANNA
A KIADÓ CÍME: ELTE BTK RUSZISZTIKAI KÖZPONT 1088 BUDAPEST, MŰZEUM KRT. 6–8. / TEL.: 36-1-485-5207 / FAX: 36-1-485-5207 / HTTP://WWW.RUSSTUDIES.HU
E-MAIL: RUSSISTICS@LUDENS.ELTE.HU / NYOMDAI KIVITELEZÉS: ADUPRINT KFT. / FELELŐS VEZETŐ: TÓTH BÉLÁNÉ / HU ISSN 2060-6516

Új mesterszak született

27 vagy 28 éve kezdtem. Először az újjászerveződő pécsi egyetemen nyújtottam be, majd az évtized végén a Soros Alapítvány következett. 1997-ben már eljutottam a Magyar Akkreditációs Bizottságig, de elbuktam. Következett az akkor létezett „A” és „B” szakok mellett egy „C” szak terve az ELTE-n – ezt az ötletet az oktatási reform húzta keresztül. Majd ötödik próbálkozásra – 4 éve – a Corvinus Egyetemen együtt próbálkoztam – itt az ő kishitűségükön bukott el a dolog. Tehát – ha jól számoltam – hatodik nekifutásra sikerült, és majd három évtizedet kellett várni rá.

A nehezen kihordott gyermek neve: Ruszisztikai mesterszak. A diploma elnevezése: okleveles ruszisztika szakos bölcsész szakember. Mi magunk között „Oroszország-szakértőnek” mondjuk, akit kiképzünk. Egyébként a bölcsészkar tanács nemrég döntése szerint jövőre már hivatalosan is hívhatjuk így specializációkat. Az oroszul tudóknak könnyebb a dolguk: az orosz kereszttségben a „rosszijevegyenyije” névre hallgat.

Amúgy ugyanolyan 120 kredites, mint minden más MA-szak, a szakdolgozat itt is 20 kreditet ér, és itt is a bevezető stúdiumok, törzsanyag és specializáció hármasságára épül a rendszer. Előfeltétel nélkül jöhet ide minden történelem, orosz, politológia és nemzetközi tanulmányok szakos az ország bármely alapszakot biztosító intézményéből. Jöhetnek mások is, de az már feltételhez kötött.

Mit ígérünk azoknak, akik a Ruszisztikai mesterszakot választva elvégzik nálunk a négy szemesztert? Nem kevesebbet, mint hogy alkalmasak lesznek:

– az orosz és szovjet történelem bármely problémájában való eligazodásra;

- az orosz és szovjet történelem bármely problémájának kutatására;
- a mai orosz valóságban való eligazodásra és eligazításra;
- a mai orosz valóság elemzésére a társadalom, a politika, a kultúra, a média, a gazdaság, a mentalitás világában;
- Oroszország és az Európai Unió kapcsolatainak kutatására és fejlesztésére;
- az írott és elektronikus sajtóval való együttműködésre.

Merthogy a szak célja sem kevesebb, mint a Magyarország (és az Európai Unió), valamint Oroszország közötti közvetítő szerepre alkalmas szakembergárda kinevelése, az államigazgatásban és a helyi önkormányzatoknál, a kulturális és szakdiplomáciában, a médiában, valamint a vállalati szférában elhelyezkedni képes, az orosz ügyek intézésében egyaránt járatos, magas szintű elméleti és gyakorlati felkészültséggel rendelkező mesterszakos szakemberek képzése.

Egyszóval: versenyképes tudás és diploma a cél.

Az ehhez vezető út nem könnyű, de katarzison keresztül vezet. Az újdonság varázsa, reméljük, még sokáig tart, és tartást ad hallgatóknak, oktatóknak. Végte is Magyarországon még senki soha nem kapott ruszisztika mesterszakos oklevelet, és ez a curriculum sehol másutt a világon nem ismert. A dolog rendkívüliségének minden érdekelt tudatában van: ez igen nagy elszántságot, egyszersmind emelkedettséget kölcsönöz szakunknak.

És, persze, dolgozunk a folytatáson is. A Kari Tanács által néhány hete elfogadott javaslatunkban az is benne van, hogy jövőre már

társadalomtudományi szakfordítói specializációt is lehet választani a szakon belül, és az újonnan felvettek közül öten akár közös diplomát is kaphatnak a moszkvai Állami Bölcsészettudományi Egyetemen (RGGU) végzetekkel. Onnan pedig már egyenes út vezet a közös doktori iskolai képzésig! De legalábbis a jó orosz-szakértővé válásig.

Szvák Gyula

Рождение новой магистерской программы

Это началось 27 или 28 лет назад. Сначала я обратился со своим проектом к руководству реорганизованного печского университета, затем, в конце десятилетия, пришел черед Фонда Сороса. В 1997 г. я уже добрался до венгерской Аккредитационной комиссии, но потерпел неудачу. После этого возник план создания специальности «С» наряду с существовавшими тогда в Будапештском университете специальностями «А» и «В», – эта идея была перечеркнута реформой высшего образования. Пятая попытка – 4 года назад – была сделана совместно с университетом Корвинус, в этом случае причиной неудачи стало маловерие партнеров. Таким образом, если мой подсчет правилен, успех пришел с шестой попытки, его пришлось ждать почти три десятилетия.

Имя столь трудно выношенного младенца: Магистерская программа по русистике. Наименование квалификации: дипломированный специалист по русистике. Между собой мы называем наших будущих выпускников «экспертами по России». Между прочим, по недавнему решению совета гуманитарного факультета с будущего года мы уже и официально сможем пользоваться этим наименованием. Знающие русский язык находятся в лучшем положении: по-русски мы окрестили нашу специальность «россиеведением».

На нашей специальности, как и в любой другой магистратуре, необходимо приобрести в ходе обучения 120 кредитов, дипломная работа и здесь оценивается в 20 кредитов, а вся система обучения строится из трех частей: вводных, основных и специальных предметов. К нам могут поступать без предварительных условий студенты, окончившие бакалавриат по специальности история, русский язык и литература, политология и международные отношения в любом высшем учебном заведении страны. Студенты других специальностей могут поступать к нам на определенных условиях.

Что мы обещаем тем, кто выберет магистерскую программу по русистике и окончит у нас четыре семестра? Мы можем обещать, что они смогут:

– ориентироваться в любой проблеме российской и советской истории;

- вести исследования по любым проблемам российской и советской истории;
- ориентироваться и ориентировать других в реалиях современной России;
- анализировать реалии общества, политики, культуры, СМИ, экономики и ментальности современного российского общества;
- изучать и участвовать в развитии связей между России и Евросоюзом;
- сотрудничать с печатными и электронными СМИ

Ведь цель программы – воспитание хорошо ориентирующихся в российских делах, обладающих высокой теоретической и практической профессиональной подготовкой специалистов, способных посредничать в контактах между Венгрией (и Евросоюзом) и Россией, работать в органах государственной администрации и местного самоуправления на поприще культурной и традиционной дипломатии, в СМИ и на хозяйственных предприятиях.

Одним словом: цель – конкурентоспособные знания и диплом.

Путь к этой цели, не легок, но он ведет через катарсис. Надеемся, что прелесть новизны сохранится надолго и придаст как студентам, так и преподавателям сознание собственного достоинства. Ведь в Венгрии еще никто не получил магистерского диплома по русистике, к тому же этот куррикулум пока не известен нигде в мире. Все заинтересованные участники этого проекта понимают его необычность, что преисполняет нас решимостью и придает нашей программе некоторую возвышенность.

И, конечно, мы уже работаем над продолжением. Согласно нашему предложению, принятому несколько недель назад советом факультета, с будущего года в рамках нашей программы можно будет специализироваться на переводе текстов по общественным наукам, а пятеро из вновь поступивших студентов смогут получить совместные дипломы, выданные Будапештским университетом и Российским государственным гуманитарным университетом (РГГУ). Отсюда прямая дорога к совместной докторантуре PhD! Но, по меньшей мере, к подготовке хороших экспертов по России.

Дюла Свак

Socius Honoris Causa: a Ruszisztikai Központ tiszteletbeli tagjai

A Ruszisztikai Központ új „intézményt” alapított fennállásának 15. jubileuma alkalmából: *Socius Honoris Causa* címet adományoz, és a Ruszisztikai Központ tiszteletbeli tagjává választja mindazokat, akik különösen sokat tettek a budapesti ruszisztikai szakma és nemzetközi kapcsolatai fejlesztéséért. A címet, illetve az ezzel járó emléklapoktetet és oklevelet a 2010. május 17-én tartott jubileumi ünnepségen nyújtotta át Szvák Gyula professzor. Elsőként – és rangidősként – Philip Longworth londoni nyugalmazott történészprofesszor vehette át, valamint Andrej Szaharov professzor, akit egyúttal 80. születésnapján is köszönthettük, Jurij Pivovarov akadémikus, akinek 60. születésnapja „esett egybe” e cím átvételével, végül, de nem utolsósorban hazai patrónusaink közül Manherz Károly, az ELTE BTK korábbi dékánja kapta meg a címet. Laudációjuktól az alábbiakban közlünk részleteket.

Philip Longworth

Amint néhány kollégája, akik aztán később az orosz történelem elismert szakértőivé váltak, így Philip Longworth professzor is katonai szolgálata idején kezdett el megismerkedni az orosz nyelvvel. Ez az érdeklődés aztán egy rendkívül sikeres akadémiai karrier megalapozójává is vált. Az oxfordi Balliol Collegeben folytatta tanulmányait, itt mélyítette el orosz nyelvi ismereteit és sajtóította el a történész szakma műhelytitkait. Nem rossz folytatás! – mondhatnánk kissé titkolt irigykedéssel.

Később a Közép-ázsiai Kutatóintézet munkatársa lett, majd a

Hadisírokat Gondozó Bizottságban dolgozott történészként. Első egyetemi állása a Birminghami Egyetemre vitte, ahol orosz történelmet oktatott. Tudományos karrierje Kanadában teljesedett ki, miután Montrealba, a McGill Egyetemre hívták meg: itt tanított orosz és kelet-európai történelmet, egészen nyugdíjba vonulásáig.

című könyve, végül az *Alekszej: Minden oroszok cárja* című monográfiája.

E művek után született meg a nagyobb régió, Kelet-Európa nagyívű interpretációja, amely több mint másfél évezred történetét fogja át a késő ókortól a kommunizmus bukásáig. A *Kelet-Európa megformálása* című könyv (1992) provokatív koncepcióval készült: fordított kronológiai sorrendben, 1989-től visszafelé haladva tárgyalja az eseményeket. 1997-ben megjelent az átdolgozott kiadás, melyet már az 1989 utáni évek éles látású értékelésével bővített ki.

Az újabb kiadás kapcsán 1998 februárjában, egy montreali újságnak adott interjújában a következő megállapítást tette: „A történelem ugyan nem tudja megjósolni a jövőt, de biztosan kizár bizonyos választási lehetőségeket.” Majd figyelmeztetésként kicsit később hozzátette: „Az eszmék afféle kábítószerré válnak, és a remények túlságosan is magasra törhetnek.”

Nemrégiben jelent meg Kelet-Európáról írt könyvének ikertestvére *Oroszország birodalmi. A történelem előtti időktől Putyinig* címmel, melynek sikerét mutatja, hogy igen hamar az amerikai kiadás követte. Hosszan lehetne még méltatni Longworth professzor tudományos munkásságát, de legalább ennyire fontos érték emberi habitusa. Életre szóló barátság fűzte a magyarországi ruszisztikai és Kelet-Európa-tanulmányok doyenjéhez, a nemrégiben elhunyt Niederhauser Emil professzorhoz, akit jelen konferenciasorozat 2006-os ünnepi megnyitójában e konferenciák öröngyalának nevezett.

Ugyanekkor jegyezte meg Longworth professzor, mennyire mentes e konferenciák oldott légköre a néhol tapasztalható rátartó és elzárkózó allűröktől. Hozzá kell tennünk: ő maga rendkívül sokat tett e baráti és termékeny légkör létrehozásáért, ahol a fiatal ruszistákat egyenrangú partnerként kezelik a tudományos vitában. Kívánjuk neki – és magunknak –, sokáig előadója legyen e konferenciáknak: jó egészség, friss szellemi energia birtokában.

Sashalmi Endre

Andrej Nyikolajevics Szaharov

Kettős alkalomból köszönhetem ma Andrej Nyikolajevics Szaharov professzort, az Orosz Tudományos Akadémia levelező tagját és Oroszország-történelmi Intézetének igazgatóját az Eötvös Loránd Tudományegyetem Ruszisztikai Központja, a Magyar–Orosz Történelész Vegyesbizottság, az egész ma-

gyar ruszisztika, a Magyar–Orosz Baráti Társaság és a magam nevében. Köszöntöm mindenekelőtt 80. születésnapján, s kívánok sok szellemi energiát tudományos alkotómunkájához, s köszöntöm abból az alkalomból, hogy intézményünk az elsők között választhatta Önt a Ruszisztikai Központ tiszteletbeli tagjává, s adományozta Önnek a *Socius Honoris Causa* címet. Ez azonban már együttal a köszönet szava is.

Andrej Nyikolajevics ugyanis igen sokat tett a magyar–orosz tudományos és általában a magyar–orosz értelmiségi kapcsolatok ápolása, fejlesztése terén, amivel nemcsak szakmánk elismerését váltotta ki, de a magyar állam is honorálta erőfeszítéseit a „Pro Cultura Hungarica”-díjjal 2005-ben. Ám engedtessek meg, hogy még ennél is sokkal fontosabbnak tartsam szakmai kapcsolatunkat, amelynek eredményeként az utóbbi másfél évtizedben közös konferenciák, rendezvények és kötetek tucatját bocsáthattuk útjára. Tekintélye, támogatása nélkül a budapesti egyetem Ruszisztikai Központja nem lenne az, amivé napjainkra fejlődött.

Ezen a jeles napon arra is emlékeztetni kell, hogy érdeklődése a magyarok iránt régi keletű: egyik korai munkáját már a korai magyar–orosz kapcsolatok témájának szentelte, ami a mai napig sokat idézett műve a magyar historiográfiai irodalomnak, később több könyve is megjelent magyar nyelven, amelyek mind hozzá-

járultak a magyar ruszisták új nemzedékeinek kiképzéséhez és általában az orosz történelem, az orosz kultúra magyarországi népszerűsítéséhez.

Magam, mint az orosz történelem kutatója, talán vehetem a bátorságot arra, hogy az orosz és a nemzetközi történettudomány szempontjából is méltassam tevékenységét. Nehéz, átmeneti időszakban vette át az Oroszország-történelmi Intézet irányítását, de vezetésével ez az intézmény megerősödött, tekintélye megnőtt, és ismét elnyerte azt a vezető szerepet, amely járt neki az orosz történelem kutatásában. E fáradtságos munkában iskolateremtő, kiváló tudományszervezőnek és tudósnek bizonyult, aki új gondolatok sokaságával utat tudott mutatni az átmenet bizonytalanságaiban, és alpművek sokaságával gazdagította az új orosz történetírást.

Ezért *számunkra* óriási megtiszteltetés, hogy a Ruszisztikai Központ 15 éves fennállása alkalmából tiszteletbeli tagjává fogadhatta. Kívánok egészséget, munkakedvet ahhoz, hogy pályáját folytassa az orosz és a nemzetközi ruszisztika javára!

Szvák Gyula

Jurij Pivovarov

Jurij Szergejevics Pivovarov az Orosz Tudományos Akadémia rendes tagja, az Orosz Akadémia Társadalomtudományi Információs Intézete és Könyvtára főigazgatója, számos tudományos társaság elnöke, folyóirat szerkesztője, egyetem professzora és fontos kormányzati szerv tanácsadója. Számunkra legfontosabb pozíciója, hogy a Magyar–Orosz Történelész Vegyesbizottság Orosz Tagozatának elnöke. Nem egyszerűen történész, vagy nem csak történész. Az is. De politológus és filozófus is. Egyszerűen szólva: eszmetörténész. Kissé bonyolultabban kifejezve: több tudományág között otthonosan mozgó, azokat átjáró, interdiszciplináris társadalomtudós.

Az is. De politológus és filozófus is. Egyszerűen szólva: eszmetörténész. Kissé bonyolultabban kifejezve: több tudományág között otthonosan mozgó, azokat átjáró, interdiszciplináris társadalomtudós.

A több mint 200 publikációja, köztük tucatnyi monográfiája közül a legfontosabbak az orosz eszme körül fognak. Kissé az a benyomásom, hogy egyre skeptikusabban a leírhatóságát, kiis-

merhetőségét illetően, ám mégis lankadatlanul próbálkozva vele. Másfél évtizede már, hogy az *Orosz szisztéma* című cikksorozattal berobbant az orosz szellemi életbe: új metodológiát kínált, alaposan megosztotta az orosz értelmiséget, de már akkor látni lehetett, hogy tevékenysége az orosz eszmetörténet jelentős fejezete lesz. Azóta bizonyos értelemben „intézményesült”, elérte az igazán sikeres értelmiségi végzete: hivatalt kapott, egy óriási intézményt igazgat, és még az Akadémián is tisztségviselő. Jó kis paradoxon. Egyébként méltó hozzá, és igazán stílusos.

Jurij Pivovarov ugyanis nagy debattőr, kiváló szónok, aki mindig provokatív kérdésfeltevéseit szereti paradoxonokra építeni. Az orosz fejlődés nem európai – provokált már így nemegyszer, s mielőtt megvédeném tőle az oroszokat, siet leszögezni, hogy ez nem azt jelenti, hogy jobb vagy rosszabb, hanem hogy – más. Mert, persze, Jurij Pivovarov hazafi, csak éppen európeér – Csadajev és Pokrovszkij kései metamorfózisa, aki éppen, hogy nem behuny szemmel szereti Oroszországot. És nem csak Oroszországot. Bennünket is – hál’ Istennek, nem csak a németeket, hiszen eredetileg germanista lenne –, örökre lekötelezve szakmánkat is, engem személyesen is, amikor sok éve elvállalta a magyar–orosz vegyesbizottság vezetését. Gondoljanak bele: a rendszer-váltás óta nincs például Orosz–Magyar Baráti Társaság, mert nem akadt rá vállalkozó! Máig nem merem megkérdezni tőle, miért tette, csak remélem, hogy nem bánta meg.

Azt tartják, az igazi barátságok iskoláskorban születnek, de legkésőbb a hadseregben. Nos, én sem egy iskolába nem jártam, sem nem szolgáltam együtt Jurij Szergejevicsel. Mégis barátomnak mondhatom, ami nagy ajándéka a sorsnak 50 év felett. Hogy miért is? Nem azért, mert annyit tett a magyar ruszisztikáért. Azért csak tisztelném. És nem is csak azért, amiért nyakkendő nélkül békésen tudunk sörözgetni és szovjet vicceket mesélni a Patriarszije prudi melletti kis sörözőben. Hanem azért, amiért elmenekült a 60. születésnap gigantikus ünneplése elől, jó messzire, mert nem akarta érezni-hallani a tömjént. Mert amellett, hogy nagy tudós, első osztályú értelmiségi – még ember is. Van mértéke, van tartása, van önreflexiója. Formátumos ember. A Ruszisztikai Központnak nagy megtiszteltetés, hogy tiszteletbeli tagjává fogadhatja.

Szvák Gyula

Prof. Dr. Manherz Károly

Az ELTE Bölcsészettudományi Karának komoly korszakát meghatározó személyisége, prof. dr. Manherz Károly 1966-ban szerzett magyar–német szakos tanári diplomát a karunkon, ahová 1981-

ben került főállásban oktatóként. Ebben az évben megalakult a Germanisztikai és Romanisztikai Tanszék, amelynek vezetője lett. Szűkebb kutatási területe a hazai német dialektológia, 1984 óta a Magyarországi Német Nyelvtan és Tájszótár előkészítését koordinálta. 1992-től a Germanisztikai Intézet igazgatója, külön megemlítendő a kezdeményezésére 1994-ben a Germanisztikai Intézet keretei között létrejött Német Nemzetiségi Kutatóközpont,

amely számos, a hazai német kisebbség nyelvvel, nyelvjárásaival és kultúrájával kapcsolatos projekt irányítója. Mint a Germanisztikai Intézet igazgatója, felelős kiadója az intézet által gondozott sorozatoknak is, rengeteg doktorandusz és hallgató témavezetője, mentora. A tudományos közéletben is aktívan részt vett, számos, a hazai nemzetiségi oktatás és kutatás irányításával foglalkozó bizottság tagja, illetve szakértője. 1985–1989 között az MTA I. osztályához tartozó nyelvtudományi bizottság titkára. A Német Néprajzi Társaság 1984-ben tagjai sorába választotta; választmányi tagja a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, tagja a Magyar Néprajzi Társaságnak.

Karunk vezetésében 1984. szeptembertől 1987. júniusig gazdasági és külügyi dékánhelyettes volt, majd 1987. július 1-jétől az ELTE oktatási rektorhelyettese. 1992-től kisebb megszakításokkal Manherz tanár úr karunk dékánja volt, egészen legutóbbi állami megbízatásának kezdetéig. Hazánk állami vezetésében is többször meghatározó szerepben folytatja tevékenységét a magyar felsőoktatás területén, 1989-ben művelődési miniszterhelyettes lett, a felsőoktatási és tudományos kutatási területet irányítja. 1990-től közigazgatási államtitkár a Művelődési és Közoktatási Minisztériumban, 1991-től a Miniszterelnöki Hivatal címzetes államtitkára 1992. február végéig; feladata a hazai nemzeti és etnikai kisebbségek ügyének képviselője, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Törvény előkészítése. Manherz professzor úr jelenleg az Oktatási és Kulturális Minisztérium felsőoktatásért felelős szakállamtitkára. Manherz tanár úr kitüntetései közül a Német Szövetségi Köztársaság Érdemrendjének Nagykeresztjét, a Pro Urbe Budapest díjat, a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét, a Herder-díjat, valamint a „Kisebbségekért” díjat emelnék ki. Ezen elismerések sorában a mostani kari kitüntetés reményeink szerint különleges helyet foglal majd el Manherz professzor úr szívében.

Dr. Dezső Tamás

Ruszista élet

Ilyen még nem volt!

Az elmúlt hónapokat áttekintő kronológiánk előtt, szokásunkhoz híven, kiemelünk három olyan eseményt a hetek sodrásából, amelyek valóban különlegesek és példa nélküliek voltak. Az egyik az I. Ruszisztikai Napok, amelynek már az elnevezésében is ambiciózusan jeleztük egy nagy római számmal: folytatása következik, s elindításával hagyományt akarunk teremteni. A másik esemény az immár évtizedes hagyománnyal rendelkező „ruszisztikai biennálé”, a kétévenként megrendezett nemzetközi tudományos konferencia, amelynek idén az adta a külön jelentőségét, hogy egybeesett a Ruszisztikai Központ fennállásának 15. évfordulójával. A harmadik esemény pedig a II. balatonfüredi ruszisztikai tábor, amely – mint látni fogják – olyannyira tradicionálissá kezd válni, hogy a hallgatók a nyári együttlét napjait az ősze is kiterjesztették. De hát elvégre ezt akartuk elérni: olyan helyet, olyan közösséget teremteni, amely időben-térben lehetőséget nyújt a permanens együttlétre, akár szakmai munkáról, akár kultúráról, akár egyszerűen társalgásról van szó. Hiszen ez az egyik fő értéke a budapesti ruszisztikának: a szakmai és emberi szolidaritás.

2010. április 21–23.

I. Ruszisztikai Napok

„Három nap az Orosz világban!” – Ki se kell lépned a Múzeum körútról, mégis az »orosz világban« tölthetsz három teljes napot! Nem kell vízumot szerezned, repjegyet váltanod, mégis az orosz kultúra mainstreamjét láthatod három napon át! Sőt, ha megte-

szik a dolog, akár a Ruszisztika MA hallgatójaként, akár más kurzusok látogatójaként, vagy egyszerűen az oroszvilag.hu olvasójaként, netán szerzőjeként, végleg csatlakozhatsz azokhoz, akik úgy vélik, hogy »oroszvilág« nélkül nem kerek a világ!” – ezzel a felhívással szórtuk tele az egyetemet kora tavasszal, hogy mindenki kellő időben megtudja: az ELTE Ruszisztikai Központja az idén először rendezi meg a Ruszisztikai Napokat az ELTE Bölcsésznapok keretében (ezúton is köszönetet mondunk a Hallgatói Önkormányzatnak és a kar vezetésének a lehetőségért és a rengeteg szakmai és technikai segítségért!

Hogy miért éppen most indítottuk el a Ruszisztikai Napok sorozatát? Volt három nyomós indokunk is rá.

Mert most 15 éves a Ruszisztikai Központ: 1995-ben alakult önálló tanszékké az a történésekből, nyelvészekből, kultúrtörténészekből álló műhely, amely a rendszerváltás óta új módon, de hagyományos értékeket őrizve műveli az oroszágstudományt...

Mert most indul a Ruszisztika MA: először nyílik lehetőség nemcsak Magyarországon, hanem az egész régióban, hogy mesterfokon, interdiszciplináris megközelítésben tanuljon bárki, aki az egyre divatosabb Oroszország-szakértő szakmát választja...

Mert most nyílt meg az oroszvilag.hu című elemző portálunk, ahol a posztsovjet térség legfrissebb hírei jelennek meg a politikától a történelmen át a kultúráig, naprakész tájékozódást adva bárkinek, aki előítélet-, de nem értékmentes képet akar kapni e különös, de mégis európai és korántsem egzotikus világról...

Plakátjaink, szórólapjaink, facebookunk elérte azokat, akiket akartunk: aki nyitott a különleges, a más, a szokatlan iránt (az orosz-

tudás nem volt feltétel!), aki *kíváncsi* az orosz végletekre, a nagy orosz kultúra mai követőire és tagadóira (még csak előképzettség sem volt szükséges!), akit *egyszerre érdekel* a zene és az irodalom, a film és a tudomány (s még jól is akarja érezni magát!).

Előételnek pirogot kínáltunk, és hozzá kvászt: igazi kvász-automatát is üzembe helyeztünk a nyitóbulin (köszönet érte az Operett Színháznak), amiből némi apró bedobása után ömlött a különleges nedű (a szervezőknek gyakran kellett kitenni a táblát az átmeneti hiányról, de rendre újratöltötték). Aztán jött a friss orosz filmtermés egyik legjobb produkciója: a *Jampecek* című filmet vetítettük a Gólyavárban, amelynek nagyterme a kezdésre annyira megtelt, hogy a későn érkezők csak a lépcsőn kaptak helyet (a középiskolás nézők recenzióiból e számunkban kettőt közlünk).

Különkiadással jelentkezett a Tilos Rádió (90.3 FM) *Vostock* című programja az I. Ruszisztikai Napok alkalmából, az orosz alternatív zenei élet legfrissebb darabjaival a háttérben, Kozlov Sándor kérdezte Kiss Ilonát és Gyóni Gábort a budapesti ruszisták életéről, programjairól, akik persze, mint szenedélyes szerkesztők és – divatos szóval – „multiplikátorok”, kérdés nélkül is beleszólték mondandójukba az *Orosz Negyed* és az *oroszvilag.hu* újdonságait is (az *oroszvilag.hu* egyébként nyílt szerkesztőségi ülést tartott, ahol a jelenlevők bármit „beleszerkeszthettek” orgánumainkba: volt is ötlet bőven). A Tilos Rádióban külön téma volt Ljudmila Petrusovszkaja (a 70-es, 80-as években számos alkalommal betiltott író), akit ugyancsak a stúdióba vártak – ő lett volna az I. Ruszisztikai Napok díszvendége –, a vulkánkitörés miatt azonban nem tudott elindulni Oroszországból. Így aztán csak hirtelen hihetetlenül aktuálissá vált abszurd novelláját olvashatták fel oroszul és magyarul – egy vulkánról (lásd a 2000 című folyóirat áprilisi számában).

Könyvfesztiváli különprogrammal is jelentkezett a szervező csapat: a 2008-ban teremtett hagyományoknak megfelelően önálló standot nyitott a Ruszisztikai Központ a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál keretében, a Millenárison, ahol kiadványaink teljes választéka várta az érdeklődőket, a legújabb ruszisztikai kiadványok bemutatójával együtt.

„Expanziós” törekvéseink jegyében a Ruszisztikai Napok koncertjét ismét az Astoria Szálló Pódiumtermében tartottuk, ahol David Yengibarjan, az örmény származású, több mint egy évtizede Magyarországon élő művész lépett fel – fergeteges, virtuóz tangóharmonika-esttel. David személyiségében, művészi attitűdjében egyszerre ismerhettük fel a posztszovjet világ összes szorongató és felszabadító vonását: a kisebbségbe kényeszkedő kultúra elfojtott energiáinak kitörését, a nagy kultúra értékei iránti tiszteletét, a kultúrák közötti mozgás vibráló izgalmat és rejtett lehetőségeit. Legfőként persze élveztük a csak erre az alkalomra összeállított különleges produkciót. Fergeteges buli zárta az I. Ruszisztikai Napokat, a *Vostock Sound System Russian Party*, ahol a zenéről és a páratlan hangulatról a DJ BLY páros gondoskodott, orosz sztárokkal és ismeretlen, de kihagyhatatlan újdonságokkal. A Trefort-kerti Könyvtárklubba azonban már csak a diákok mentek el, az idősebbek – mint e sorok írója – hamarabb abbahagyhatták.

2010. május 17–18.

15 éves a Ruszisztikai Központ

„2010-ben a Ruszisztikai Központ fennállásának tizenötödik esztendejét ünnepli. Nem egy nagy szám, ha azt nézzük, hogy a neki helyet adó ELTE idén 375. évébe lép. Nekünk azonban nagy szám. Az adott geopolitikai térben és időben egyenesen világszám” – írta Szvák Gyula az *Orosz Negyed* 2010. 1. számában, s május 17-én e „világszám” ünneplésére gyűlt össze szó szerint a világ minden részéről a nemzetközi ruszista közösség mintegy félszáz képviselője. Nem volt mellékes persze a tudományos cél sem: a kétéves rendszerességgel megrendezésre kerülő nemzetközi történetészkonferencia az idén *Az állam szerepe az orosz történelmi fejlődésben* címmel különösen nagy szakmai érdeklődést keltett. Az ünnepségsorozat szerkezete tehát tükrözte a Ruszisztikai Központ tevékenységeinek sokrétűségét: az ünnepélyes, ám mégis bensőséges megnyitót másfél napos nemzetközi tudományos ülésszak követte, fotókiállítás megnyitóját a legújabb orosz nyelvű kötet (*Образ России с центральноевропейским акцентом*) nyomdából frissen érkezett példányainak megnyitója kísérte, végül pedig unikumnak számító kulturális program zárta: Ljudmila Petrusovszkaja *Multiestje*.

A megnyitó ünnepélyes hangvételét az Operaház harsonatriója adta meg. Philip Longworth londoni professzor, a rendezvény-sorozat rangidős vendége meg is jegyezte: nagyon örül, hogy Budapesten még tudják, miként kell megadni a módját egy-egy jeles eseménynek.

Valóban komoly, méltóságteljes volt az ünnep, mégis bensőséges, meghitt: a köszöntőkben a méltató szavakkal jól megfér a baráti élcelődés, a jubileumi emelkedett hangulatot újra és újra nevetés törte meg a humorral átszőtt, nosztalgikus emlékidézés hallatán. A protokoll minden szabályát betartva, mégsem formálisan-hivatalosan, hanem az őszinte elismerés hangján szóltak az egybegyűlt nagy számú közönséghez a felkért személyiségek: Dr. Dezső Tamás, az ELTE BTK dékánja, Alekszandr Tolkacs, az Orosz Föderáció rendkívüli és meghatalmazott nagykövete, Valerij Platonov, a moszkvai Roszszotrudnyicsesztvo képviselője, Jurij Pivovarov akadémikus, a Magyar–Orosz Történelem Vegyesbizottság társelnöke, Vlagyimir Kocsin, a Russzkij Mir Alapítvány ügyvezető igazgató helyettese, valamint Font Márta, a PTE rektorhelyettese. Meleg hangú köszöntéseket küldtek levélben, e-mailben, faxon a Ruszisztikai Központ régi barátai: Mihail Svidkoj, az Orosz Föderáció Elnökének nemzetközi kulturális kapcsolatokért felelős különmegbízottja, Andrej Szaharov, az Orosz Tudományos Akadémia Oroszország-Történelmi Intézetének igazgatója, Jekatyerina Genyjeva, az Oroszországi Állami Idegen Nyelvű Könyvtár főigazgatónője, D. V. Bugrov akadémikus, az Uráli Állami Egyetem rektora, V. V. Alekszejev akadémikus, az Orosz Tudományos Akadémia Uráli Történelmi és Archeológiai Intézetének igazgatója, és a jeles orosz író, Jevgenyij Popov (ezekből részleteket e számunk végén, *Posztánkból* című rovatunkban közlünk).

A délelőtti legkellemesebb felvonása a Ruszisztikai Központ tiszteletbeli tagjainak megválasztását „igazoló”, a jubileumi alkalomból alapított *Socius Honoris Causa* cím átnyújtása volt: megkapta rangidősként Philip Longworth nyugalmazott történészprofesszor Londonból, 80. születésnapja tiszteletére Andrej Szaharov akadémikus Moszkvából, 60. születésnapja tiszteletére Jurij Pivovarov akadémikus szintén Moszkvából; a hazai patrónusok közül, akik a Ruszisztikai Központ 15 évvel ezelőtti létrejöttékor is bábáskodtak, Manherz Károly, az ELTE BTK korábbi dékánja vette át az emlékplakettet és oklevelet.

Az ünnepi hangulat még tartott, amikor már elkezdődött a kemény tudományos munka is: a tanácskozás plenáris előadását Zoltán András professzor tartotta az orosz „goszudarsztvo” [állam] szó szláv és európai összefüggéseiről.

2010. július 10–16.

II. Nemzetközi Ruszisztikai Tábor

Az ELTE BTK Ruszisztikai Központja a „hagyományos” jelzőre pályázva másodszor rendezett nemzetközi ruszisztikai tábort Balatonfüreden. A tavalyi táborra az „elszűlött” felett érzett nosztalgikus emelkedettséggel gondolnak a szervezők, míg az ideiről talán elfogultság nélkül elmondható: a 2009-es tapasztalatok alapján jóval gördülékenyebb, profibb táborozásban volt része diákoknak, oktatóknak egyaránt.

Az egykori Kábel Művek üdülőjéről csak a Kábel Művek koptak le, a '70-es évek pora nem. Szerencsére azonban kiderült, hogy az ABBA és Boney'M hazai fénykorából itt maradt, úttörőtáborokat befogadó faházi retro nem csak azoknak vonzó, akik ezt bő harminc évvel ezelőtt modern környezetként aktívan megélték gyerekkorukban, hanem az Y generációnak is. Az egyetemisták nem foglalkoztak a lerobbant fürdőhelyiségek és a levegőtlen, lyukas padlójú ebédlő meg a négy részbe vágott szalvéta-torzók furcsállásával, hanem mindig megköszönték a bőséges és finom házi főztőt, élvezték a balatoni kánikulát, a hintaágyakat a zöld parkban, a füredi korzót a sörözőkkel, és mindenekelőtt egymásra figyeltek és egymásnak örültek. Fantasztikus közösségi szellem alakult ki szinte az első perctől kezdve a külföldi és hazai diákok között.

Délelőtti az oroszországiak magyarul tanultak, a magyarországiak oroszul, délután pedig, néha némi angolt is becsempészve a verbális kommunikációs csatornák réseibe, mindenki együtt ment strandra, boltba, kocsmába stb. Még otthon, a tábor előtt a di-

Ákok kis csoportokban prezentációkat készítettek egymásnak a magyar–orosz sztereotípiákról, az egyetemi ifjúság jövőképeiről, a Balatonról, Jókairól, szülővárosukról, az anyaintézményükről, az oroszok nemzetközi megítéléséről. A prezentációkat minden esetben aktív, időként érzelmileg is túlcsonduló beszélgetés követte. Nyelvi akadályok nem szabtak gátat az eszmecsereknél. A prezentációk hol a délelőtti, hol pedig az esti beszélgetésekbe ékelődtek, mely utóbbiaknak illusztris szószólói kronologikus sorrendben Szvák Gyula, Filippov Szergej, Krausz Tamás, Szőke Katalin és Irina Glebova voltak. A heti kulturális menüt színesítette a Balaton-felvidéki borkultúra jeles, hordóban érlelt képviselőinek szakszerű kóstolgatása, a csodálatosan felújított Jókai-villa meglátogatása, illetve a Balaton nevű patinás sétahajó megsétáltatása a Balaton nevű tó csodálatos víztükrén.

A hét roppant hamar elillant, pedig alvásra alig fecsértünk az időt. Minden másnap házi koktélbár édesítette és ízesítette meg a reggelig tartó beszélgetéseket, éneklést, táncot. A 'lyukas' esteiken akadt hely a bulizásra a vízparton is. Megnéztük az *Amiről a férfiak beszélnek* című új orosz filmet a húszas éveikbe épp csak belekóstoló orosz egyetemista fiúk buzgó javaslatára. Nem csalódtunk: nagyon jól szórakoztunk, s talán okosodtunk is. Nem maradtunk le a foci-vb döntő eseményeiről sem. De a legemlékezetesebbre mégis az záróest sikeredett. Lehet, hogy az utóbbi évek Európa-szerte újra fellángoló „Ki mit tud”-szenvedélye is hozzájárult a sikerhez, mindenesetre olyan élvezetes show-műsort hoztunk össze egymásnak, hogy a szomszédos magányaralókból is átszivárgott a táborba néhány néző. A népdalénekléstől a show-táncig, a magyar nyelvtörök orosz ízű kórusától a mini-színarabig és anekdotázásig, az orosz férfikar magyar nyelvű musicaldalától

a tűzgolyós zsonglőrmutatónyig minden előkerült a virtuális tartsolyokból. A véletlen Balatonfüredre küldte a Dve Gitari formációt, akik eljöttek hozzánk énekelni és gitározni. Szvák tanár úr nem várva a véletlenre, meginvitált a vízparttól egy tangóharmonika-duót. Olyan táncpartit kerekedett, ahol a kultúrák dialógusa a színesztézia legmagasabb fokára hágott: mindenki körben táncolt a maga módján, míg a kör közepére penderülve hol ez, hol az mutatott egyedi megoldást az adott zenére, az adott ritmusra. Eltűntek a kulturális és a generációs határok.

Minden alapunk megvan arra, hogy azt gondoljuk: életre szóló barátságok alapozódtak meg. Van már a fiatal moszkvai újságíró-generációnak olyan tagja, aki mindig figyelni fog Magyarországra. Van már felnövekvő diplomata-utánpótlás a MGIMO-n, amelynek képviselői a húszévesek megingathatatlan hitével hiszik, hogy Magyarországon fognak diplomáciai szolgálatot teljesíteni, és ezt már alig várják. Van már fiatal történészgeneráció Jekatyerinburgban, amelynek tagja figyelni fog Magyarország múltjára és jelenére, és keresni fogja a mindenkori szakmai párbeszéd lehetőségét. Van már humán értelmiségi minicsoport az RGGU-n, amely sürgetni fogja a magyartanítás beindítását a Hungarorussica Kabinetben. És hogy ne csak kedves külföldi táborozóinkról essen szó, el kell mondanom, hogy a ruszisztika iránt így vagy úgy érdeklődő magyar egyetemistáinkat nézve semmi ok az aggodalomra a mai huszonévesek intellektuális és etikai igényességével kapcsolatban. A tanárok nevében bátran írom le, hogy fantasztikus diákok között töltöttük a füredi napokat. Mindenkinek kívánjuk, hogy be tudja járni azt a szakmai és emberi utat, ami-re most készül!

Gyimesi Zsuzsa

2010. február–szeptember

Nálunk a kvász is automatából folyik

2010. február 24.

Jevgenij Popov újra Magyarországon

„Egy igazi underground író számára elképzelni sem lehet jobb helyet a felolvasáshoz, mint egy gödör a föld alatt” – kezdte a beszélgetést szokásos ironiájával Jevgenij Popov, aki a Ruszisztikai Központ meghívására érkezett Budapestre, s egyebek között részt vett a *20 ÉV – NEW WAVE* című irodalmi sorozat kerekasztal-beszélgetésén, amelyet a Gödör Klub rendezett *A volt keleti blokk rendszer-váltás utáni 20 éve 20 könyv tükreben* alcímmel. Popov persze már rég nem a 70-80-as évek underground írója, hanem ép-

penséggel az egyik legtöbbet idegen nyelvekre fordított kortárs orosz író, aki nem sokkal Budapestre érkezése előtt vette át a leg-rangosabb orosz irodalmi elismerést, a Triumf-díjat. *A hazafi lelke* című könyve, amelyet az *első* orosz posztmodern regényként tartanak számon, számos novellája és esszéje mellett magyarul is olvasható. Popovot egyszerre nevezik a legvidámabb anarchistának és a legorosozabb szibériainak. A 70-es évek végén a *Metropol* című szamizdat kötet miatt kizárták a Szovjet Írószövetségből, a 90-es években viszont beválasztották PEN-klub elnökségébe. Őt Suksin fedezte fel, ma pedig ő fedez fel remek fiatal orosz írókat. Legújabb regénykísérletét az interneten publikálja heti folytatásokban, rajongótábora kommentjei vagy épp heves ellenérvei kíséretében: <http://evgpopov.livejournal.com/>. – Popov a magyar irodalom „orosz hangja” Moszkvától Szibériáig: Esterházy Péter oroszországi népszerűsége neki is köszönhető. Ezúttal ismét Kukorelly Endre volt a beszélgetőpartnere, akivel néhány évvel ezelőtt már végigjárták az „irodalmi Budapestet” – Petrovics Eszter dokumentumfilmjében, amely a moszkvai könyvfesztiválra készült. *A hazafi lelke* c. könyvből oroszul és magyarul hangzanak el részletek, Kukorelly Endre pedig a *Rom* című regényéből olvasott fel a Popov-idézetekre válaszoló részleteket.

2010. február 28.

Kultúrbuli – Tompos Kátyával

Hónapok óta készültünk, hogy egyszer rá vesszük Tompos Kátyát (portróját I. az *Orosz Negyed* 3. számában), jöjjön el hozzánk, lépjen fel nálunk, hadd ismerjék meg közelről a Ruszisztikai Központ hallgatói és barátai egyszerre orosz és magyar arcát, temperamentumát. S rövid két hét leforgása alatt kétszer is eljött hozzánk, először az európai Orosz Központok találkozója alkalmából ruszisztikai kultúrbulira, majd (amiről alább lesz szó) együtt nőnappozni. Első fellépéséhez ki kellett „bővítenünk” a Ruszisztikai Központot: birtokba vettük az Astoria Szálló Pódiumtermét, ami stílszerű helyszínek bizonyult Tompos Kátya szonon és románcstíléhez. A hallgatóság szünni nem akaró tapssal köszöntötte, s a programnak csak sofőrje sürgetése vetett véget: még aznap vajdasági fellépésre indultak. *A Dve Gitari* kellemes zenés összeállítása mellett beszélgetve azonban még sokáig együtt maradtak a résztvevők.

2010. február 28. – március 2.

Európai orosz központok találkozója Budapesten

Épp egy évvel korábban, 2010. február 24-én nyílt meg a budapesti Orosz Központ a moszkvai székhelyű Orosz Világ Alapítvány támogatásával (erről részletesen beszámoltunk az *Orosz Negyed* legelső számában), s most, az első évfordulóra már eljött az addig és azóta alapított, összes hasonló intézmény vezetője. Az évenkénti rendszeres módszertani találkozót most először rendezik a Russzkij Mir saját székhelyén, és egyáltalán, Moszkván kívül, ezért külön öröm, hogy Budapest az első „külföldi” helyszín. A gazdag program – a házigazdák reményei szerint – garantálta, hogy nem utoljára látják vendégül az illusztris társaságot. 2009-ben Buda-

pest volt az első közép-európai központ, s a 17. világszerte, azóta – szűk egy év alatt! – számuk megduplázódott: a budapesti fórumra tizenhárom ország 20 városából mintegy harmincan érkeztek. A fő cél az volt, hogy megtárgyalják a működés és működtetés általános kérdéseit, illetve konkrét tapasztalataikat megoszták egymással, nem volt mellékes azonban az sem, hogy komplex tárgyi-tartalmi problémákról is közös álláspontot alakítsanak ki. A rendezvényt dr. Hudecz Ferenc rektor nyitotta meg, kiemelve, hogy a fennállásának 375. évfordulóját ünneplő ELTE mekkora fontosságot tulajdonít annak, minél nyitottabb legyen az egyetem a világ, köztük az orosz világ felé. Vlagyimir Kocsin, az Orosz Világ Alapítvány helyettes ügyvezető igazgatója, aki immár állandó vendég a Ruszisztikai Központban, külön köszönetet mondott a rektornak azért a támogatásért, amelyet a Budapesten működő – egyébként talán a legaktívabb – Orosz Központnak nyújt.

Az első nap záróeseménye és egyben fénypontja Jevgenyij Popov előadása volt, előljáróban felolvasta a Ruszisztikai Központ által meghirdetett „Keressük a tíz legszebb orosz szót” című szavazóverseny eredményét. A több száz szavazat összesítése alapján végül 11 szó bizonyult a „legszebbnek”, amelyek jelentésüket tekintve leginkább a klasszikus értékek felé közelítenek. Lebilincselő, elgondolkodtató, és mégis felszabadítóan szórakoztató előadásában beszélt jeles kortárs író-kollégáiról, a jövő írónemzedék ígéretes fiataljairól, az elmúlt húsz év társadalmi változásairól és hatásairól, a lehetséges írói „lenyomatokról”. Hogy az orosz módszertani központok hálózatának látogatói jobban megismerhessék a kortárs orosz irodalom alkotásait, felajánlotta a Moszkvai Írószövetség segítségét (azóta el is indultak a könyvek a központokba). A műhelymunka második napjának záróakkordjaként Irina Oszipova vezetésével az orosz nyelvoktatás legégetőbb kérdéseiről folyt heves vita, amelyet csak az szakított félbe, hogy már a folyosón várakoztak azok a hallgatók, akik a Ruszisztikai Központ

társadalomtudományi fordítói és publicisztikai versenyén helyezést értek el, s akiknek ez alkalommal nyújtotta át a díjakat Szvák Gyula professor (a díjazottak nevét ugyancsak e lapszám utolsó oldalán olvashatják, a legjobb publicisztikát pedig a *Mítoszok és trendek* c. rovatunkban).

2010. március 8.

Orosz nőnap az Operában

Lassan állandó vendégek vagyunk már az Operaházban is: a Székely Bertalan Terem ezúttal másodszer adott otthont rendezvényünknek, a nagy sikerű tavalyi könyvbemutató (*A 12 legnagyobb orosz*) után. Ezúttal az ELTE Ruszisztikai Központ és Magyar–Orosz Baráti Társaság köszöntötte együtt a közösségek több mint 100 hölgytagját (kisebb részük érkezett partnerével, de így se fért be a tömeg a gyönyörű terembe). A nőnap – nemzetközi, de talán sehol olyan nagy kedvvel nem ünneplik, mint Oroszországban: ezért is határoztuk el, hogy a helyi „orosz” viszonyok közé is elültetjük ezt a hagyományt. Szvák Gyula professor és Gémesi Ferenc államtitkár köszöntőjének alapmotívuma volt, az elmúlt évtizedek társadalmi és gazdasági nehézségei közepette nagymértékben a nőknek volt köszönhető a családi értékek megőrzése, miközben közös ügyeinkben, társadalmi szinten is fontos szerepet töltenek be. S ekkor lépett színre Tompos Kátya és a Söndörgő együttes: fergeteges énekkel és zenével lépve meg az egybegyűlteket. Tompos Kátya szláv és magyar temperamentuma, női varázsa mindenkit magával ragadott. Majd virágözön és jácintillat közepette, az Operaház főigazgatója, Vass Lajos társaságában egy pohár orosz pezsgő várta az ünnepelteket.

2010. március 18.

Új szakmai civil szervezet alakult

Megalakult a VAPIRI az ELTE Bölcsészettudományi Kar Ruszisztikai Központjában. A kissé misztikus rövidítés az Orosz Történelem Oktatóinak és Kutatóinak Magyar Szervezetét (Vengerszka-ja Asszociációja Prepodavatelej i Issljedovatelej Rosszjiszkoj Isztorii) jelenti, amely azonnal az oroszországi és Oroszországon kívüli kollégákhoz, a történeti ruszisztika nemzetközi közösségéhez fordult: hozzák létre saját nemzeti szervezeteiket és a nemzetközi koordináló szervezetet, a MAPIRI-t (Mezsdunarodnaja Asszociációja Prepodavatelej i Issljedovatelej Rosszjiszkoj Isztorii), hogy elindulhasson a közös érdekképviselet és szakmai munka. A magyar társaság alapító tagjai (Bodnár Erzsébet [Debreceni Egyetem], Bótor Tímea [MTA-ELTE], Font Márta [Pécsi Egyetem], Filipov Szergej [ELTE Ruszisztikai Központ], Gebei Sándor [Egri Tanárképző Főiskola], Gyóni Gábor [ELTE Ruszisztikai Központ], Krausz Tamás [ELTE Kelet-Európa Története Tanszék], Radnóti Klára [Magyar Nemzeti Múzeum], Sashalmi Endre [Pécsi Egyetem], Szvák Gyula [ELTE Ruszisztikai Központ], Varga Beáta [Szegedi Egyetem]) felhatalmazták Szvák Gyula professzort, a Magyar–Orosz Történelész Vegyesbizottság Magyar Tagozatának elnökét, hogy az erről folyó nemzetközi tárgyalásokon képviselje őket. A misszió adott: a ruszisztikai szakma jellegénél fogva globális, nem művelhető, nem oktatható csak nemzeti keretek között: mind a tudományos eredmények ellenőrzésére, mind a diákok elé kerülő tankönyvek tesztelésére nemzetközi fórumok és hálózatok kellenek.

2010. március 22.

Közös MA képzés a moszkvai RGGU-val

Az *Orosz Negyed* törzsolvasói számára az RGGU már egyáltalán nem misztikus rövidítés: az Oroszországi Állami Bölcsészettudományi Egyetem a Ruszisztikai Központ talán legfontosabb oroszországi egyetemi partnere. Mint előző számunkban hírt adtunk róla, itt nyílt meg a magyar ruszisztika oroszországi „bázisa”, a Hungaro-Russica kabinet, amely azóta is egyre szaporodó számú kiadványokkal és programokkal fogadja az érdeklődőket. Ez azonban csak az alap, a lényeg, a tartalmi együttműködés intézményi magja, a közös MA képzés beindítása még csak most formálódik. A részletek megtárgyalására érkezett Budapestre Dmitrij Bak rektorhelyettes. Termékeny megbeszéléseket folytatott az ELTE Bölcsészettudományi Karán dr. Dezső Tamás dékánnal, dr. Borsodi Csabával (aki akkor még dékánhelyettes volt, most az egyetem rektorhelyettese) és dr. Szvák Gyulával, a Ruszisztikai Központ vezetőjével. A kialakított menetrend szerint a Ruszisztikai MA szak

elindítását követő tanévtől kezdve a ruszisztikai MA-szakos hallgatóknak már lehetőségük lesz kettős diploma megszerzésére is. Az orosz hallgatók Budapesten, a magyar hallgatók pedig Moszkvában töltenének el egy szemesztert a négy féléves képzésből. Az oktatás egyeztetett tanterv alapján folya, és a végzett hallgatók mindkét intézmény diplomáját megkapnák mindkét országban. Egy dolog bizonyos: a kettős, magyar-orosz diploma a magyar ruszisztikai MA szak igazi különlegessége, egyúttal fő vonzereje lesz a nemzetközi felsőoktatási „szcénán” belül is.

2010. március 26–27.

Orosz nyelvelvélők – új közönségnek

Bár az orosz nyelvelvélők hőse már réges-rég nem „pionyr Abroszimov”, és már a rendszerváltás előtt is számos kommunikatív orosz nyelvoktató csomag állt rendelkezésre, az orosz nyelvoktatás módszertana folyamatosan új kihívások előtt áll. Az egyik legnagyobb ezek közül az új (és naponta megújuló) orosz nyelv (az *Orosz Negyed* külön rovatot is tart fenn vizsgálatára, amelyet Irina Oszipova vezet *Новояз* címen): nem véletlenül rendezte épp erről a problémáról kétnapos nemzetközi szakmódszertani konferenciáját az Orosz Föderáció budapesti Orosz Kulturális Központja. A jubileumi eseményt, melynek címe *A mai orosz nyelv: oktatás-módszertani kérdések* volt, Alekszandr Alekszandrovics Tolkacs, az Orosz Föderáció magyarországi rendkívüli és meghatalmazott nagykövete nyitotta meg, kiemelve a magyar ruszisztika szerepét a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésében, és külön szót az ELTE Ruszisztikai Központ érdemeiről és szerepéről ebben a folyamatban. A tudományos tanácskozás nyitóelőadását Szvák Gyula tartotta *Oroszország-imidzs a mai Magyarországon* címmel. Az esemény rangját jelzi, hogy olyan neves személyiségek adtak elő, mint Sz. Remizova, aki a Russzkij Jazik kiadó legújabb, külföldieknek szánt

tankönyvcsomagjait mutatta be, Sz. Kiricsenko (Szentpétervári Egyetem), aki az orosz újnyelv egyik legproduktívabb eszközéről, a szóképzésről beszélt, O. Zsesztakova (Penzai Egyetem) pedig szemantikai aspektusból vizsgálta a kérdést a rombolást és építést jelentő igék példáján. Jelen volt a konferencián mind a nyelvészeti, mind a szakmódszertani szekcióban az összes magyarországi orosz nyelvi felsőoktatási műhely képviselője, olyan kurrens témákkal, amelyek joggal keltették fel az oroszországi kollégák figyelmét. A kor követelményeinek megfelelően külön szekció foglalkozott az üzleti kommunikáció oktatásával, a bolognai rendszer bevezetésének és kiterjesztésének következményeit pedig önálló kerekasztal-vitán tárgyalták meg Irina Oszipova és Goretity József vezetésével. Az eseményt záró szekcióban az egyik legizgalmasabb kérdést járták körül: hogyan vonható be a mai orosz kultúra a maga sokrétegű mivoltában az oktatásba? Hogyan teremthetők meg a keretek ahhoz, hogy az oroszoktatás egyúttal az interkulturális kommunikációnak is hatékony terepe legyen? A fő előadást T. Vosztrecova tartotta a pravoszlávia és a modern világ összefüggéseiről, s mindjárt utána V. Vozdviszenszkij, a Sárospataki Református Kollégium tanára beszélt G. Szkovoroda, a kiváló 18. századi filozófus és pedagógus munkásságának magyar motívumairól, amely a magyar és szláv kultúra érintkezésének eddig feltáratlan területe. Heves vitát váltott ki most is az orosz irodalom, különösen a kortárs művek *fordíthatóságának* problémája, a *fordítandóság* tényével azonban mindenki egyetértett, hangsúlyozva, mennyi új értéket teremt az új orosz kultúra.

2010. április 12.

A Nagy Honvédő Háború és a holokauszt

Ezzel a címmel került sor szakmai kerekasztal-beszélgetésre az ELTE Ruszisztikai Módszertani Kabinet és Könyvtárban, amelyet Krausz Tamás professzor vezetett. A téma a kutatás egyik elhanyagolt, Oroszországban még mindig bizonyos fenntartással kezelt területe, még mindig számtalan kulcsfontosságú forrás hiányzik a tudományos feltáráshoz.

2010. április 15–16.

Nemzetközi konferencia a Nagy Honvédő Háború 65. évfordulóján

Az Orosz Tudományos Akadémia Oroszország Története Kutatóintézete nemzetközi konferenciát rendezett Moszkvában a Nagy Honvédő Háború 65. évfordulója alkalmából *Nagy Honvédő Háború 1941–45. Kezdet. Fordulópont. Győzelem. Kortárs megközelítések*

címmel. Az orosz tudományos világ valóban rendkívül izgalmas „kortárs” megközelítéseket prezentált, különös figyelmet fordítva az interdiszciplináris módszerre. Jogtudományi szempontból elemezték például a háborús katasztrófa megelőzésére irányuló, 1941. júniustól 1942 folyamán tett intézkedéseket, gazdaságtörténeti szempontból a 30-40-es évek hadigazdaságának eredményeit és tevédekeit, szociálpszichológiai szempontból a lakosság befolyásolásának eszközeit, kazah, belorusz, lengyel tudósok geopolitikai megközelítéssel járultak hozzá a historiográfiai kép teljesebbé tételéhez. Az újonnan előkerült levéltári dokumentumok új megvilágításba helyezték a Sztálingrád-Kurszk áttörés problémáját, a hadipari komplexum felfejlesztésének technológiai, anyagi és személyi alapjait. Külön szekció foglalkozott a háború alatti represszió, a kollektív bűnösség nyilvánítás problematikájával, ugyancsak új archívumi források alapján. A győzelem utáni helyzetkép analízise ugyancsak számos, ritkán érintett témát vetett fel, köztük olyanokat, mint pl. a restitúció problematikája, valamint a háború demográfiai következményei. Új szempontok vetődtek fel a kelet-közép-európai befolyási övezet kialakulásának leírásában: ehhez járult hozzá Szvák Gyula professzor A „*felzabardítás*” terminológiája a magyar történeti irodalomban címmel tartott előadása, amely egyben a konferenciát is zárta.

2010. április 19.

Egy ruszofil ruszofób feljegyzései

Ezzel a paradox alcímmel jelent meg Szvák Gyula *Az orosz paradigma* című tanulmánykötete orosz nyelven (részletesen I. az *Orosz Negyed* 4. számában), amelynek moszkvai bemutatóját Dmitrij Bak, az Oroszországi Állami Bölcsészettudományi Egyetem rektorhelyettese vezette a Társadalmi Szervezetek Házában. Az alapkérdés, amint azt a szerző a prezentáción összefoglalta: miben ragadha-

tó meg Oroszország sajátos európaisága, történelmének világtörténelmi beágyazottsága, illetve egységisége? Az eseményen a két ország tudományos és kulturális életének ismert képviselői nagy számban vettek részt a mostoha időjárás és közlekedési viszonyok ellenére (az izlandi vulkán, mint tudjuk, sok utazó terveit keresztülhúzta: napokig néztük Budapesten izgatottan a híreket, vajon a Ruszisztikai Központ vezetői egyáltalán hazaérnek-e itthoni ünnepünk, az I. Ruszisztikai Napok nyitányára – végül az utolsó pillanatban hazaértek, a repülőtérrel egyenest a Trefort Kertbe indulva – *a szerk.*). A könyv híre és szerzőjének személye gondoskodott a teltházzról: ott volt A. Ny. Szaharov történészakadémikus, Je. I. Pivovarov, az Orosz Állami Bölcsészettudományi Egyetem rektora, M. D. Afanaszjev, az Állami Történeti Könyvtár igazgatója, Jevgenyij Popov író és még sokan mások. Dmitrij Bak szerint Szvák Gyula könyvének egységisége egyéni nézőpontjában rejlik – kívülállóként képes Oroszország történelmét vizsgálni, ironikus alcíme mellett is elfogulatlanul és hitelesen, tényekkel alátámasztva elemzi a feltett kérdéseket, és ami ritka a történettudományban, rendkívül élvezetes stílusban: „Ezt a könyvet nem lehet letenni” – tette hozzá. A jelenlevők közül többen kiemelték az elemzés eredeti gondolkodásmódját: A. Ny. Szaharov Iván Groznij és Nagy Péter összevetésére [hívta fel a figyelmet. M. D. Afanaszjev szerint napjaink történelmi számára a könyv afféle lakmuszpapír: Szvák Gyula nézőpontjai új párbeszédre inspirálnak, sőt: provokálnak.](#)

2010. április 21–24.

I. Ruszisztikai Napok

Mint bevezetőnkben már jeleztük: az I. Ruszisztikai Napok április 21-i megnyitóján ismét kicsinek bizonyult a Ruszisztikai Módszertani Kabinet: a lelkes érdeklődők több mint a fele a folyosóról próbálta követni az eseményeket, a nyolcvanas éveiben járó egyetemi tanártól a középiskolásig minden generáció képviselte magát. Illatozott a pirog, folyt a kvász, sercegett a tű a bakelitlemezen, retrozenével töltve meg a környéket! Csak az ósdi vetítógép nem akart elindulni, így a régi amatőrfelvétel titkát, amelyet egyik hallgatónk akart bemutatni, egyelőre nem is fedjük fel. A társalgás és vigalom késő estig tartott, így az ott levők csak interneten hallgatták a Tilos Rádió I. Ruszisztikai Napoknak szentelt különkiadását, s örömmel konstatálhatták: a műsort sokan aktívan hallgatták, a stúdió chat boardján egyre-másra jelentek meg a részletes vagy épp lakonikus megjegyzések: „Tetszik a műsor”. „Köszönjük! Várjuk a folytatást!” A folytatás, akár a rádióprogramra, akár a Ruszisztikai Napokra értette a komment, „csak” egy évet várat magára: már gyűlnek az ötletek a 2011 tavaszán új meglepetésekkel jelentkező II. Ruszisztikai Napokra.

2010. április 22.

Régi és új mítoszok Oroszországról

Az I. Ruszisztikai Napok „legtudományosabb” rendezvényére a Ruszisztikai Módszertani Kabinetben került sor magyar és orosz, illetve oroszországi beszélgetőpartnerek részvételével. A beszélgetés alapmotívumát az oroszokról alkotott pozitív és negatív sztereotípiák képezték, amelyekről a TÁRKI segítségével 2006-ban készített felmérést a Ruszisztikai Központ, s amelyeket azóta saját „mikrokutatásaival” árnyalt. Rendkívül élénk beszélgetés alakult ki. A negatív sztereotípiák közül az oroszországi beszélgetőtársak maguk is jellemzőnek neveztek az alkoholizmust és a korrupciót, de nem úgy az agressziót és a primitívséget. A vendégszeretet azonban mindenki szerint jellemző az oroszokra, akárhol éljenek. Itt, a Ruszisztikai Központban, különösen.

2010. április 23.

Petrusevszkaja mégis itt van velünk

A békétlen izlandi vulkán nem engedte, hogy Petruszevszkaja személyesen is velünk legyen a I. Ruszisztikai Napokon, virtuálisan azonban annál intenzívebben velünk volt: a Ruszisztikai Módszertani Kabinetben levetítettük *Három lány kéken* című művének legendás, 1987-es Katona József színházbeli előadását. A vetítésnek olyan sikere volt, hogy a szervezők elhatározták: a kabinet programtervébe beillesztenek egy sorozatot, amelyen bemutatják a Katona József Színház és más magyar műhelyek DVD-n hozzáférhető „orosz” előadásait.

2010. április 22–26.

Ruszisztikai stand a XVII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon

A Ruszisztikai Központ könyvfesztiváli standjának megnyitója és a központ legutóbbi köteteinek bemutatója illeszkedett az I. Ruszisztikai Napok programjába. A G13-as stand polcai megteltek a Ruszisztikai Központ régebbi, még hozzáférhető köteteivel, valamint a legújabbakkal, amelyeket az április 23-i bemutatón ismertetett meg a közönséggel Szvák Gyula és Krausz Tamás, Kiss Ilona moderátor segítségével. Szvák Gyula legelőször a Moszkvában néhány nappal korábban bemutatott, orosz nyelven kiadott tanulmánygyűjteményét vette kézbe, amely az *Orosz paradigma: egy ruszofil ruszofób jegyzetei* címet viseli. Majd a Ruszisztikai Könyvek sorozat két új kötetét mutatta be: a Varga Ilona történész munkáit tartalmazó, *A központosítástól az abszolutizmusig* című kötetet, illetve V. O. Klijucevszkij alapműnek számító, *Az orosz történelem terminológiája* című munkáját Kis János fordításában, ami évtizedek óta várta a fiókban az entrée lehetőségét. Krausz Tamás a Ruszisztikai Könyvek sorozat legújabb, orosz-angol nyelvű kötetét méltatta, amely az állam és a nemzet problematikáját járja körül 33 tanulmány segítségével a világ jeles történészeinek tollából, s jelez-

te, napokon belül kijön a nyomdából egy unikális kiadvány: a Nagy Honvédő Háború hőstetteiről szóló kéziratos orosz magánnapló faximile változata, illetve Varga Éva Mária *Magyarok szovjet hadifogságban (1941–1956) az oroszországi levéltári források tükrében* című, eredeti levéltári dokumentumokat feltáró kötet.

2010. május 7.

A Nagy Honvédő Háború évfordulójára

A ELTE Kelet-Európa Története Tanszék, a Ruszisztikai Központ és a L'Harmattan könyvkiadó közösen rendezte meg az előbb említett új kiadványok bemutatóját a Kossuth Klubban, amelyek közül méltán tartott nagy érdeklődésre számot a *Hősi tettek krónikája* című facsimile kötet, amely egy háborús szovjet katonai naplót tartalmaz magyar fordításban és a kézirat hasonmás kiadásában. E kötetet Krausz Tamás mutatta be, Varga Éva Mária *Magyarok szovjet hadifogságban* című könyvét pedig Sipos Péter. A prezentációk után a jelenlévők megtekinthették a *Ballada a katonáról* című filmet Forgács Iván bevezetőjével.

2010. május 10.

Nincs tizenharmadik!

Lezárult *A tizenkét legnagyobb orosz* című kerekasztal-beszélgetés sorozat, amely több hónapon keresztül folyt a Ruszisztikai Módszertani Kabinetben az ugyanezen a címen kiadott esszékötet kapcsán. A beszélgetés első részében az „Oroszország neve” c. televíziós szavazóshow-ban a 9. helyen végző Dmitrij Mengyelejev kultúrtörténeti, ill. tudománytörténeti jelentőségéről beszélt dr. Inzelt György, az ELTE TTK Fizikai-Kémiai Tanszék professzora. Mengyelejev teljesítménye megkérdőjelezhetetlen – hangsúlyozta Inzelt György –, ebben a tekintetben Szuvorovhoz hasonlítható leginkább. Sajnálatosnak nevezte, hogy a legnagyobb 12 orosz közé csupán egyetlen tudós került, hiszen ott lett volna a helye Lomonoszovnak és Pavlovnak is. Az viszont biztos állítható, hogy a világ összes tudósa között Mengyelejev a legismertebb, hiszen az általa létrehozott periódusos rendszer ott függ minden tanterem falán. A kerekasztal-sorozat lezárásaként a szakértő közönség szavazatai alapján létrejött egy olyan lista, amely a résztvevők véleményét hivatott tükrözni az „Oroszország neve” top 12-jébe bejutott személyiségek sorrendjéről. A szavazást megelőzően a tanulmánykötet szerzői – az orosz televíziós show-műsorhoz hasonlóan – összegezték nézeteiket az általuk „megénekelte” történelmi, ill. kultúrtörténeti személyiségekről. Volt, aki tartózkodott a közönség befolyásolásától, de akadt a szerzők között olyan is, aki

Összefoglalva a három sorrend:

Helyezés	Ruszsztikai Központ kerekasztal-beszélgetései résztvevőinek sorrendje	Az „Oroszország neve” televíziós szavazóshow végeredménye (szavazatok száma)	Az „Oroszország neve” televíziós szavazóshow esküdtszékének sorrendje (pontszám)
1.	Alekszandr Puskin (177)	Alekszandr Nyevszkij (524 575)	Alekszandr Nyevszkij (131)
2.	I. Péter (146)	Pjotr Sztolipin (523 766)	Alekszandr Puskin (131)
3.	Dmitrij Mengyelejev (139)	Joszf Sztálin (519 071)	Alekszandr Szuorov (120)
4.	II. Katalin (129)	Alekszandr Puskin (516 608)	Pjotr Sztolipin (116)
5.	Fjodor Dosztojevszkij (121)	I. Péter (448 857)	Dmitrij Mengyelejev (114)
6.	Pjotr Sztolipin (117)	Vlagyimir Lenin (424 283)	II. Sándor (113)
7.	Alekszandr Szuorov (106)	Fjodor Dosztojevszkij (348 634)	Fjodor Dosztojevszkij (105)
8.	II. Sándor (105)	Alekszandr Szuorov (329 028)	I. Péter (96)
9.	Vlagyimir Lenin (93)	Dmitrij Mengyelejev (306 520)	II. Katalin (94)
10.	Joszf Sztálin (77)	IV. Iván (270 570)	IV. Iván (59)
11.	Alekszandr Nyevszkij (76)	II. Katalin (152 306)	Joszf Sztálin (39)
12.	IV. Iván (51)	II. Sándor (134 622)	Vlagyimir Lenin (34)

igazi kortesbeszédet tartott, hogy hőse minél előkelőbb helyet foglaljon el a végső listában. Ha összevetjük a garantáltan manipulációmentes „magyar” sorrendet az orosz szavazóshow végeredményével, óriási eltéréseket látunk. A kultúra képviselői jóval előkelőbb helyet kaptak, a történelmi személyiségek hátrébb szorultak, az állam és az egyház szövetségét szimbolizáló Alekszandr Nyevszkij pedig szinte a lista végére került. A televíziós show ún. esküdtszéke is felállított egy bizonyos listát, melyben a kulturális és a történelmi teljesítményt illetően szintén inkább a kultúra irányába billen a mérleg.

2010. május 13.

Moszkvai újságírójelöltek a Ruszsztikai Központban

A Moszkvai Állami Egyetem Újságíró Karának hallgatói, akik évek óta állandó partnereink közé tartoznak, egyhetes budapesti tanulmányútjuk során meglátogatták a Ruszsztikai Központot Marina Pavlikova, az Újságírói Kar vezető oktatója, egyben a Nordmedia Központ igazgatója vezetésével, és rögtönzött „sajtótájékoztatót” mutatkoztak be, s mondták el, milyen tapasztalatokat szereztek a Népszabadság, a Magyar Nemzet, a Magyar Rádió, az MTV szerkesztőségeinek kulisszái mögött. Marina Pavlikova elárulta, hogy az utazás ötlete egy médiatörténeti szeminárium során merült fel, amikor a hallgatók csak annyit tudtak a magyar médiáról, hogy a magyar sajtóorgánumok elnevezése kiejtethetetlen, s legfeljebb még az útikönyvek propagálta Kálmán Imre- és gulyáskultusz jutott eszükbe. Alig néhány héttel később arról kaptunk hírt, hogy az úti élményekből megszületett az Újságíró 2010. júliusi száma *A mi Magyarországunk* címmel, amely az

írántunk szakmailag és emberileg érdeklődő orosz újságírójelöltek szubjektív Magyarország-képét tükrözi (a lapot az Orosz Negyed 2. számában mutattuk be).

2010. május 17–18.

Ruszsztikai „biennálé” – a jubileum jegyében

15 éves az ELTE Ruszsztikai Központ – hirdették a plakátok egyetemeszerte, invitálva egyúttal az érdeklődőket a kétévenként megrendezett, hagyományos nagy nemzetközi történészkonferenciára, amely a másfél év során méltán vált a Ruszsztikai Központ „rangadó” eseményévé. Az ünnepi megnyitó emelkedett pillanatai után (melyekről főttebb, a bevezetőben már szóltunk), a konferenciák szokásos munkanyüzsgése közepette másfél napon át, két párhuzamos szekcióban, öt kontinens, nyolc ország 19 városából érkezett előadó részvételével zajlott a tudományos ülészek.

2010. május 18.

Multiest – Ljudmila Petruszskajával

Ritka pillanatok a Ruszsztikai Központ életében: a második emeletén kialakított galériánk, a Fortocska, ahol előző nap nyílt meg a Ruszsztikai Központ tizenöt évéről szóló fotókiállítás, most professzionálisan bevilágítva fogadja Ljudmila Petruszskaját. „Foto-session” készülődik: a Nők Lapja és a Népszabadság fotóriporterei örökítik meg a világszerte ismert írónőt, aki túl 70. születésnapján is az orosz „ezüstkor” nőalakjait idéző kalapban, kosztümében vonul végig az egyébként diákok „trappolásához” szokott

egyetemi folyosón. – Ritka pillanat maga az is, hogy Ljudmila Petrusovszkaja külföldre utazik: kivételes alkalmakkor fogad el meghívást, ám Budapest ilyen kivétel számára. A nyolcvanas évek óta nagyon szereti, amikor Ascher Tamás megrendezte odahaza még nem játszható darabját. Most sem „csak” mint író érkezett: rendhagyó programja nem véletlenül kapta a Multiest címet. A törzshelyünkékké vált Astoria Szálló Pódiumtermében ugyanis kabaréval várta nagyszámú közönségét. A kiváló Egri János jazztrío kíséretével szonokat, románcokat, filmdalokat adott elő, s egy-egy szám között legújabb „találós meséiből” olvasott fel oroszul – magyar hangja pedig Kozma András dramaturg, az est konferansziéja volt. Bepillantást nyerhettünk ugyanakkor rajzfilmes munkáiba is: a finom iróniával megalkotott *Csehov-Tolsztoj* Petrusovszkaja újabb arcát mutatta meg.

2010. június 10.

Oroszország – a Földközi-tenger felől nézve

Újabb helyszínt vont be nemzetközi hálózatába a Ruszisztikai Központ: ezúttal Olaszországban, Sassari egyetemén került sor közös tudományos tanácskozásra. Az eseményhez a közvetlen kiindulópontot a 2009. decemberben Budapesten megrendezett, *Oroszország – Közép-Kelet-Európából nézve* című ülészakadta, voltaképpen ennek „iker-rendezvényére” került sor, kitágítva a kutatás horizontját Dél-Európa felé. A szimpózium kezdeményezője a Sassari Egyetem részéről Szilárd Léna egyetemi tanár volt, aki évtizedekig az ELTE BTK Orosz Tanszékének volt kiemelkedő oktatója, illetve az első orosz tematikájú doktori program létrehozója. A Ruszisztikai Központtal és Szvák Gyulával való együttműködése is hosszú múltra tekint vissza: az 1999-ben megjelent IV. Ruszisztikai Könyv anyagát Szilárd Léna szerkesztette az akkori doktoranduszok munkáiból.

Az olasz és magyar ruszisták első olaszországi, intézményes „koprodukcója” rendkívül eredményesnek bizonyult. Szvák Gyula tartotta a nyitóelőadást *Oroszország imidzse Magyarországon – régen és most* címmel, majd Krausz Tamás *Oroszország és Európa történelmi sorsközössége* témáról adott elő. Búr Gábor egészen új, sőt meglepő perspektívával állt elő: *Oroszország – Afrikából nézve*. A vendéglátó házigazdák olasz–orosz kapcsolattörténeti és művelődéstörténeti esettanulmányai a magyar hallgatóság számára teljesen új mozzanatokat tartalmaztak, elég utalni Alessandria Cattani *Gogol, avagy a mítosz emlékezete?* vagy Giuseppe Musi *Oblomovcsina Olaszországban* című előadásaira. Szilárd Léna a módszerére jellemző módon, többszörös reflexivitással közelítette meg a tárgyat szolgáló kérdést: *Oroszország külföldi szemmel, ahogy azt egy orosz képzei, s a többszörös „csavar” szemléltetésére bemutatott egyet a Prigov-imidzsek közül*. A másik fő közös problémakör az oroszoktatás volt, amelynek kapcsán Jelena Csikiseva, Igor Kopilov, Federica Pelosi és Matilde Michi tartott problémagazdag előadásokat, amely a maga eszközeivel és példáival mind azt a kérdést járta körül, miként hozható közelebb az olasz hallgatókhoz a távoli Oroszország képe. Az eseményt Attilio Mastino professzor, a Sassari Egyetem rektora nyitotta meg, kiemelve az orosz nyelv oktatásának jelentőségét Szardínián, tekintettel a tömegesen érkező orosz ajkú vendégekre s az olasz–orosz kapcsolatok fejlesztésére a felsőoktatás terén.

2010. június 18.

Bálna-bál – Szilágyi Ákosnak

Különleges, „interaktív” születésnap meglepetés-bulival lepték meg Szilágyi Ákost 60. születésnapja alkalmából barátai, kollégái, tisztelői. Szilágyi Ákosnak az utolsó pillanatig fogalma sem volt, mi vár rá: azzal csábították a Természettudományi Múze-

umba, hogy családtagjaival költ el kellemes, szűk körű vacsorát. Ehelyett már a bejáratnál bálna várta (verseinek egyik főszereplője), bent, a hangulatos teremben pedig, amikor belépett, máris rázendített a *Rés-ódára* az ez alkalomra „alakult” nagykórus. A moderátor, Kiss Ilona a világ legkomolyabb hangján arra kérte Szilágyi Ákost, hogy most akkor olvasson fel saját verseiből, s átnyújtotta a forgatókönyvet, s az ünnepelt szerző – azonnal belement a játékba –, mintha csak hetek óta erre készült volna, előadta a kijelölt opuszokat – eleinte nem is tudva, hogy ezt ön-maga köszöntésére, de természetesen a jelenlévők örömeire teszi. A „vers alá valót” a Szilvási Gipsy Folk Band improvizálta, kivétítőn pedig az elmúlt évek egy-egy képe elevenedett meg, például amikor Moszkvában a nagy kettős, Dmitrij Prigov és Szilágyi Ákos hangköltészeti estje zajlott. Spiró György paródiát írt az alkalomra, hatvan jeles barátja egy-egy neki s róla szóló mondatot köszöntötte, egy-egy cseppet kiemelve a tengerből – a mondatokat a Pénzügykutató Rt. támogatásának köszönhetően, csinos kötetbe gyűjtve kötötte össze. A Ruszisztikai Központ ajándéka sem volt mindennapi: Szilágyi Ákosnak egy igazi medvét fogadtunk örökbe az Állatkertből.

2010. június 19.

65 éves a Magyar–Orosz Baráti Társaság

„65 évesen ma már lassú, kimért, nyugdíjas életet él az ember, ez a társaság meg mintha most kezdené kamaszkorát” – jegyezte meg a Magyar–Orosz Baráti Társaság valóban baráti hangulatú jubileumi ünnepségének egyik vendége. Az évforduló alkalmából rendezett ünnepségnek az Orosz Kulturális Központ adott otthont: a szervezők attól tartottak, a nagyszámú ünneplő közönség ezúttal nem fér el állandó otthonában, a Bajza utcai Nemzetek Háza gyönyörű, kandallós szalonjában. Igazuk lett: zsúfolásig megtelt az Andrássy úti villa legnagyobb terme is. Szvák Gyula elnök üdvözlő szavai után Székely Árpád volt moszkvai nagykövet mondott ünnepi beszédet, majd Alek-

szandr Alekszandrovics Tolkacs, az Orosz Föderáció rendkívüli és meghatalmazott nagykövete köszöntötte az egybegyűlteket. Farit Muhametsin, a Rosszotrudnyicsesitvo vezetője gratuláló levelét Szergej Borozgyin, az Orosz Kulturális Központ igazgatója olvasta fel, majd Rubovszky Éva, a Nemzetek Háza igazgatónője méltatta a Magyar–Orosz Baráti Társaság jelentőségét. Az ünnepi szavak után a Kéri József alelnök által összeállított műsor következett, majd koccintás: a pezsgő és bor mellett az elmúlt évtizedek fordulatokban bővelkedő eseményeit elevenítették fel a vendégek.

2010. június 22.

Moszkvai könyvbemutató Közép-Európa Oroszország-képéről

„A XXI. század a humanitás korszaka lesz” – idézte Dmitrij Lihacsov akadémikus kedvelt tézisének Jekatyerina Genyijeva, a moszkvai Rudomino Idegennyelvi Könyvtár főigazgatója az *Oroszország-kép – közép-európai hangsúllyal (Образ России – с Центральноевропейским акцентом)* címmel kiadott orosz nyelvű könyvünk moszkvai bemutatóján, 2010. június 22-én, a Russzkij Mir Alapítvány székházában. Azonnal hozzátette, hogy a század eddigi eseményei, a szörnyű terrorakciók, háborúk, helyi konfliktusok cáfolták ezeket a szavakat. „A béketeremtés egyetlen lehetséges útja a párbeszéd, az együttműködés, a közös cselekvés: csak ez nyithat utat a humanitás igazi korszakához; ezért is nagyon fontos lépés a budapesti Ruszisztikai Központ újabb kötetének kiadása” – méltatta a kezdeményezést a kiváló kultúr-történész, a tolerancia és a kultúrákőzi párbeszéd nemzetközileg elismert tekintélye. A neves és jeles elemzőket, tudósokat megszólaltató kerekasztal-beszélgetés (melyre a *Könyvjelző* c. rovatunkban is visszatérünk) diplomáciai eseményként is igen jelentőssé vált: Magyarország moszkvai nagykövete, Gilyán György elismeréssel nyilatkozott a Ruszisztikai Központ tudományos tel-

jesítményéről, amely megbízható keretül szolgálhat az államközi kapcsolatok irányának meghatározásához is. Igor Szavolszkij, az Oroszországi Föderáció volt nagykövete elmondta, hogy amikor 2006-ban posztját elfoglalta, némi szkepszist érzett a két ország közötti intellektuális kapcsolatok újrendezhetőségét illetően, amelyeken nagyon is erős nyomot hagyott a rendszerváltás utáni orientációváltás, a Budapesten töltött időszak azonban nagyon hamar cáfolta ezt az előérzetét: a Ruszisztikai Központ és partnerintézményei intenzív munkával és következetes tudományos koncepció alapján nemcsak látványos eredményeket értek el, hanem nagyon is jól érzékelhetően hatottak a két ország közötti viszonyrendszerre. – A kerekasztal-beszélgetést, amely élénk vitával zárult, Irina Glebova, az INION tudományos főmunkatársa vezette.

2010. június 29.

A Ruszisztikai Központ első megjelenése Európa fővárosában

Alig egy héttel az *Orosz-kép közép-európai hangsúllyal* című, orosz nyelvű kötetünk moszkvai bemutatója után Brüsszelben is sor került a Nemzetközi Visegrád Alap (IVF) által támogatott könyv nemzetközi bemutatójára. Ez volt a Ruszisztikai Központ első megjelenése Európa fővárosában, de azonnal otthonra találtunk a brüsszeli Magyar Kulturális Intézetben, dr. Reményi Krisztina igazgató vendégszeretetének köszönhetően.

A legelső megjelenés azonnal rendkívül magas szinten történt: olyan rangos vendégek tisztelték meg programunkat előadásukkal, mint Tabajdi Csaba és Herczog Edit, az Európai Parlament képviselői, Hegyi Gyula politikus, közíró, Andor László EU-biztos főmunkatárs, akik egytől egyig nagyra értékelték a kötetet, s tárgyát, problémáját kulcsfontosságúnak minősítették. Hangsúlyozták: a könyv az európai uniós politikusok számára kézikönyv kellene le-

gyen, hogy az Oroszország megítélésében fölöttébb megosztott politikai közösség első forrásból szerezzen elemző értékeléseket. Nagy megtiszteltetés, hogy jelen volt a rendezvényen a brüsszeli orosz nagykövetség több vezető munkatársa: a misszióvezető képviselőjében köszöntőt mondott Alekszej Grigorjev első titkár, hozzászólást tartott Valerij Runov, a brüsszeli Orosz Kulturális Központ igazgatója, aki a könyvet eljuttatja a témában érdekelt, nemzetközi szinten dolgozó oroszországi szervezetekhez. Ugyancsak fontos forrásnak minősítette a kötetet a nemzetközi ruszisztika szempontjából Karina Alaverdian, a brüsszeli egyetem szlavisztikai tanszékének vezetője. A bemutatón az angol nyelvű nyitó előadást Szvák Gyula professzor tartotta, a záró hozzászólást pedig Krausz Tamás professzor, a kerekasztal-beszélgetést Kiss Ilona vezette. A rendezvény után az Európai Bizottság székházában fogadta a Ruszisztikai Központ vezetőit Andor László EU-biztos, aki az ELTE BTK Ruszisztika MA egyik alapító tagja és leendő előadója – nemcsak budapesti kurzusainkon, hanem moszkvai társegyetemünkön, az RGGU-n is.

2010. szeptember 10.

Pro Universitate Emlékérem a Ruszisztikai Központ vezetőjének

Az ELTE Szenátusa az egyetem Aula Magnájában tartotta az egyetem 376. tanévét megnyitó ünnepi közgyűlést, ahol egyebek mellett sor került az emlékérmek és díjak átadására is. A Ruszisztikai Központot nagy megtiszteltetés érte: Dr. Szvák Gyula, központunk vezetője a *Pro Universitate Emlékérem* aranyfokozatát kapta az egyetem nemzetközi kapcsolatainak bővítése érdekében kifejtett tevékenységéért. Gratulálunk!

2010. szeptember 10–24.

A Ruszisztika MA elsőéves hallgatói Moszkvában

Még alig kezdődött el a szemeszter, a frissen indított Ruszisztika MA szak két elsőéves hallgatója, Nagy Szilvia és Györki Tamás máris indult Moszkvába, hogy részt vegyen az Orosz Világ Alapítvány kéthetes nemzetközi diákszimpoziumán. Az *orosz világ diákjai – 2010* elnevezésű nemzetközi diáktalálkozó és workshop 50 résztvevője négy kontinens 22 országából érkezett: a legjobbak közé tartozó, oroszul tanuló egyetemisták két hétig Moszkvában együtt tökéletesítették nyelvtudásukat és ismerkedtek egymás kultúrájával.

2010. szeptember 20–24.

Orosz minoros hallgatók a varsói egyetemistafesztiválon

Másodszor rendezték meg az Orosz Nyelv Világfesztiváljának európai fordulóját Varsóban *Druzja! Prekraszén nas szozuj!* címmel. Az eseményen összesen 28 csapat vett részt, Spanyolországtól Szlovákián át Ukrajnáig számos országból. Magyarországot az ELTE és a JPTE csapata képviselte. Az ELTE-s csapatot öt harmadéves minoros alkotta: Éles Gergely, Hegedűs Nikoletta, Jerofejev Anna, Párkányi Marcella és Suhajda Szabolcs. A verseny négy részből állt: először multimédiás bemutatkozást kellett készíteni és prezentálni, aztán kulturális vetélkedőn vettek részt, amit plakátverseny, majd előadóverseny (ének- és szavalóverseny) követett. A tét a 2011-es szentpétervári döntőbe való bejutás volt, ezért minden csapat igyekezett a lehető legjobb formáját hozni. Az első versenyszámot Szerbia csapata nyerte, a második helyen pedig a pécsi csapat végzett, akiknek ezúton is szívből gratulálunk. A kulturális vetélkedő egyik nyertese Hegedűs Nikoletta lett, így ő fogja képviselni Magyarországot 2011-ben Szentpéterváron. Az ELTE-s csapat által készített slide-show-k és plakátok megtekinthetők a Ruszisztikai Központ facebook-oldalán.

2010. szeptember 20.

Új ruszisztikai könyvek – Pétervárott

Két új ruszisztikai kiadvány prezentációjára került sor a Magyar Köztársaság Szentpétervári Főkonzulátusán: az eseményt a Ruszisztikai Központ, a főkonzulátus, valamint a szentpétervári Dmitrij Szergejevics Lihacsov Alapítvány közösen szervezte. Dmitrij Lihacsov *Az orosz kultúra két ága* címmel kiadott kötetében az akadémikus korábban magyarul még nem publikált írásai jelentek meg magyarul, aminek jelentőségét a szentpétervári Lihacsov Alapítvány ügyvezető igazgatója, Alekszandr Kobak méltatta (a könyvről részletesen e számunk *Könyvjelző* c. rovatában olvashatnak). Szvák Gyula *Русская парадигма (Az orosz paradigma)* című

orosz nyelvű monográfiáját Jevgenyij Anyiszimov történészprofesszor mutatta be, kiemelve, hogy megközelítése az orosz szakmai közösség számára is újdonságot jelent. A főkonzulátus patinás terme megtelt az érdeklődő résztvevőkkel, ott volt a pétervári történésztársadalom színe-java: a Szentpétervári Történettudományi Intézet, a Szentpétervári Állami Egyetem és más kutatási-oktatási intézmények munkatársai, műfordítóink, magyar nyelvet oktató kollégáink, s mások mellett olyan szaktekintélyek mondták el gondolataikat, mint B. A. Ananyjics és M. B. Szverdllov történészek. Az eseményről részletesen beszámolt a Lihacsov Alapítvány internetes portálja is.

2010. szeptember 30.

Vendégünk: Hudecz Ferenc egyetemi tanár

Hudecz Ferenc egyetemi tanár, az ELTE előző rektora eddig is gyakori vendége volt a Ruszisztikai Központnak, a mostani meghívásnak azonban több különleges apropója is volt. Először is, a központ vezetője és munkatársai köszönetüket fejezték ki Hudecz professzornak a Ruszisztikai Módszertani Kabinet létrejöttének elősegítése érdekében kifejtett tevékenységéért, hiszen mint ismeretes, 2008-ban az ELTE nevében épp ő kötötte meg a szerződést az Orosz Világ Alapítvánnyal az első magyarországi ruszisztikai kabinet létrehozásáról. A találkozón köszöntötték a ruszisták Hudecz professzort abból az alkalomból, hogy 2010 szeptemberében négy évre a Nemzetközi Peptid Társaság elnökévé választották (az Oxfordban székelő szakmai szervezet 30 országból mintegy 1200 tagot számlál). Az eseményt megtisztelte jelenlétével dr. Borsodi Csaba, az ELTE újonnan kinevezett helyettes rektora, a Történettudományi Intézet vezetője. Külön örömet jelent számunkra, hogy történész tölti be ezt a felelősségteljes posztot.

Partnereink programjaiból

A Magyar–Orosz Történeész Vegyesbizottság rendezvényei

2010. március 18.

Az orosz politikai köznyelv stílusforrásai

Az elmúlt bő három év gyakorlatához híven a Magyar–Orosz Történeész Vegyesbizottság összejövetelének résztvevői ezúttal is egy orosz nyelvű, de nem szorosan történeti témájú előadást hallgattak meg: dr. Oszipova Irina lebilincselő előadását a XX. századi orosz államvezetők nyilvános megszólalásainak stilisztikai sajátosságairól. Lenintől Putyinig valamennyi orosz „első ember” közszerpléseinek nyelvezetét jellemezte, ez alapján felvázolta a lehetséges nyelvi forrásvidékeket, illetve elemezte a politikai nyelvezet áramlatainak hatását a köznyelv alakulására. Az előadás élénk érdeklődést váltott ki a résztvevőkben, nemcsak az előadó szuggesztív előadásmódja, hanem a téma újszerű megvilágítása miatt is.

2010. szeptember 23.

Nemzeti sztereotípiák a magyar és az orosz nyelvben

Ezzel a címmel – paradox, bár a ruszisztikában nem példa nélküli módon – egy lengyel tudós, Banczerowski Janusz pro-

fesszor tartott rendkívül izgalmas előadást a Magyar–Orosz Történeész Vegyesbizottság soron következő összejövetelén. A Nyelvtudományi Doktori Iskola vezetőjének előadása óriási mennyiségű konkrét példára épült, az orosz és a magyar tematikát kibővítve a régió többi nemzetére vonatkozó sztereotipikus megnyilvánulásokkal. A nyelvészeti elemzést nyelvészociológiai megközelítés egészítette ki: Banczerowski professzor kitért a sztereotípiákban rögzült szemléleti mozzanatok problémakörére, előítéletekre. Számos gyakorlati következtetést is levont arra vonatkozóan, mit tehet a nyelvoktatás a nyelvi viselkedésben megnyilvánuló intolerancia különböző formái ellen, a nyelvi sztereotípiák tudományos kutatása érdekében. A hozzászólásokból felsejlett egy lehetséges interdiszciplináris kutatási projekt víziója is, amelyben a Nyelvtudományi Doktori Iskola, a Ruszisztikai Központ és az Orosz Nyelv és Irodalom Tanszék is részt vehetne.

Az ELTE Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszékének programjai

2010. május 28.

Évzáró konferencia

Hagyományteremtő szándékkal rendezte évzáró konferenciáját az ELTE Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszéke a 2009–2010-es tanév végén. A konferencián a tanszék munkatársai saját kutatási területük érdekes, izgalmas, újszerű vagy éppen összefoglaló jellegű eredményeiről tartottak előadásokat. A csaknem ötvenfős hallgatóság minden előadás után kérdésekkel ostromolta az előadókat, hozzászólásokkal inspirálták a vitát. Néhány téma az elhangzottak közül: *Az ófehérorosz Trisztán-regény magyar vonatkozásai* (Zoltán András), *Rilke és Paszternak városai* (Gyöngyösi Mária), *«Говорили сказан?» – az erős oppozíciótól a konkluzióig* (Jászay László), *Lírai olvasatok Dosz-*

tojevszkij Fehér éjszakák című kisregényében (Kroó Katalin), *A Bűn és bűnhődés magyar fordításairól* (Hetényi Zsuzsa), *Az orosz fekete humor* (Dési Edit), *A kézírás művészete az Ezüstkor kultúrájában* (Kalafatics Zsuzsa) és még sorolhatnánk.

2010. szeptember 25.

Szláv világ magyar szemmel

Idén először csatlakozott az ELTE BTK Szláv Intézete a *Kutatók éjszakája* programsorozathoz, s az entrée azonnal fergetegesre sikeredett. A Trefort kerti campus D épületében ritkán van olyan, minden szintre kiterjedő derűs és izgatott jövősmenés, mint amilyen a *Szláv világ magyar szemmel* programjait övezte. Valamennyi meghirdetett eseményt nagy érdeklődés kísérte: zúgott a vetítógép, szólt a gitár, szállt az ének, mini kiállítások vonzották a tekinteteket. Az Alternatív Szláv Egyetem hallgatói indexet kaptak, amibe gyűjtötték a „zacsot”-okat, majd a rendezvény végén oklevelet kaptak a „szabadegyetem” elvégzéséről. A tanszékek programkínálatát igyekeztek egybegyűrní, ami legjobban a Teaházban sikerült: egymás melletti asztalokon házi készítésű nemzeti finomságok sokaságával kínálták az arra járókat. Közben kiderült, hogy mi az eponima, és hogy lehet egy nyelvnek világgépe? Megtudhatták, mi köze lehet egy professzornak Drakulához, illetve hogy milyen szláv is a pravoszláv...

A víz és a csónak

Az állam szerepe az orosz történelmi fejlődésben címmel rendezte idei ruszisztikai tudományos „biennáléját” a Ruszisztikai Központ: a 2010. május 17–18-án zajlott nagyszabású konferencia minden eddiginél több szakembert és érdeklődőt vonzott. Az elhangzott előadásokból, a hagyományokhoz híven, konferenciakötet készül. Ízelítésként Kínából érkezett vendégünk, Huang Lifu előadásából közlünk részletet. A professzorasszony a Szucsou Egyetemen tanít és vezet doktori kurzusokat, emellett a Kínai Társadalomtudományi Akadémia (CASS) Egyetemes Történelmi Intézete Orosz- és Kelet-Európai Kutatócsoportját vezeti. Ő az elnökhelyettese egyben az Orosz- és Kelet-Európai Kutatók Kínai Szövetségének.

Huang Lifu

Вода и лодка: из истории распределения в СССР

*“Вода может держать лодку,
а тоже может её и перевернуть!” (Тан Тайцзун)*

“Положили СССР в покойницкую не другие, а именно мы сами” – заметил известный академик, ссылаясь на внутренний характер распада Советского Союза. В данной статье будет анализироваться механизм распределения общественных ресурсов, в котором, на мой взгляд, заключается одна из причин вышеупомянутого явления: внутреннего распада.

Процесс централизации

В конце 1920-х годов в целях укрепления власти Сталин создал централизованную систему распределения общественных ресурсов, которая имела следующие 3 особенности: (1) управляющие учреждения социальной мобильности являлись государственными органами; (2) процесс социальной мобильности проходил под управлением и контролем государства; (3) импульсы, стимулирующие социальную мобильность, порождались государственными страте-

гиями. Созданная Сталиным система достигла 3 результатов: (1) она обеспечивала стабильное снабжение экономики рабочей силой, (2) поддерживала высокие темпы индустриализации, (3) непрерывно стимулировала процесс урбанизации.

До Октябрьской революции, в 1913 году, крестьянство составляло 66.7%, а рабочие и служащие (включая интеллигентов) – только 17% всех жителей страны. В результате 3 волн масштабной социальной мобильности более 71% населения изменило свое общественное положение, социальная структура СССР резко изменилась: в 1987 году 88% населения работало на государственных предприятиях и учреждениях, доля крестьянства снизилась до 12%. В 1913 году 80% населения было неграмотным, в 1987 году более 70% населения достигло уровня высшего и среднего образования, по количеству студентов Советский Союз занял четвертое место в мире. В 1985 году объем производства продукции промышленности в СССР достиг 85% объема производства продукции в США, СССР наравне с США стал второй сверхдержавой в мире.

Контролируемая централизованной властью система распределения общественных ресурсов в СССР обеспечила реализацию стратегии развития советского государства, но одновременно превратила людей в пассивных субъектов данного процесса. При созданной системе только государство имело право резать «одним ножом» торт общественных благ, количество распределяемых продуктов и услуг зависело только от государственных административных приказов. Единые каналы социальной мобильности породили множество противоречий: многообразные индивидуальные мечты, интересы и стремления могли осуществляться только в единых рамках государственной стратегии. Возникло противоречие между индивидуальными стимулами и заинтересованностью государства во введении единого порядка продвижения по службе. Только государство могло определять размеры зарплат, придерживаясь основного принципа обеспечения формального равенства.

После Второй мировой войны советская власть укрепилась, но государство всё же не открыло каналы социальной мобильности. В связи с тем, что государство поддерживало долю старших квалифицированных рабочих на уровне от

1% до 4% всех рабочих, молодые рабочие после поступления на завод должны были ждать повышения в должности 5 – 10 лет; в 1980 годах больше половины рабочих не были удовлетворены своей жизнью. С 1960 до 1980 г. количество интеллигентов увеличилось более чем в 2.87 раз, но доля докторов наук всё ещё составляла 0.1%, а доля кандидатов наук – 1.1% – 1.4%. В 1980-х годах более 2/3 интеллигентов не были удовлетворены своей жизнью.

В результате фактически пожизненного пребывания руководителей на своем посту после эпохи Брежнева молодым кадрам стало ещё труднее продвигаться по служебной лестнице: с 1957 до 1970 года доля людей старше 55 лет среди каждых 1,000 руководителей партии, комсомола, профсоюзов и других учреждений, увеличилась на 46%, доля лиц моложе 29 лет снизилась на 37%, в возрасте 30 – 40 лет снизилась приблизительно на 30%. Со второй половины 1960 годов в СССР ежегодно происходили забастовки. Китайские учёные отметили, что “за 70 лет правления КПСС жизнь советского народа не претерпела должного улучшения. КПСС... постепенно теряло доверие народа”.

Отношение к изменениям

В конце 1991 года в СССР произошли крупные перемены, главной из которых было как раз изменение механизма распределения общественных ресурсов, создание систему распределения с участием многих субъектов. Как советский народ относился к этому изменению? В 2003 году Институт общей социологии РАН провел репрезентативные опросы населения на всей территории России. Респондентов попросили оценить 5 эпох в истории России: Россию до 1917 г., СССР при И. Сталине, СССР при Л. Брежнев, Россию времен Б. Ельцина, Россию при В. Путине. На последнее место был поставлен период Ельцина, в то же время высокую оценку получили 2 периода истории СССР. В периоде правления Сталина были выделены дисциплина и порядок – 75.6%; быстрое экономическое развитие – 37.6%; авторитет в мире – 38.3%; любовь к Отечеству – 45.5%. наивысшая оценка по 4 положительным критериям была дана периоду Брежнева: успехи в образовании – 62.7%; социальная защищенность – 71.4%; успехи в науке и технике – 59.3%; мощная промышленность – 49.7%. Наивысшую оценку по 3 положительным критериям получил период Путина: возможность стать богатым – 62.9%; возможность профессионального роста и карьеры – 43.9%; гражданские и политические свободы – 51.8%. При оценке отрицательных критериев на первое место был поставлен

период Сталина: страх 65.4%. Последний вопрос звучал так: в какую эпоху Вы хотели бы жить, если бы у Вас была возможность выбора? Результаты: 1%—в России времен Б. Ельцина; 3.6%—в СССР в период И. Сталина; 7.8%—в России до 1917 г.; 35.8%—в СССР в период Л. Брежнева; 44.8%—в современной России. То есть наибольшее количество опрошенных выбирали период Путина.

Интересно рассмотреть следующую таблицу, обобщающую результаты ответов на вопрос о том, каким историческим периодам России или СССР в большей степени подходят приводимые суждения?

Вышеуказанный всенародный опрос доказывает, что современные россияне высоко оценивают огромные успехи, достигнутые советским государством. Наводит на размышления то, что в этом опросе россияне высоко оценивают развитие советского государства и одновременно низко оценивают, его роль в обеспечении возможностей для личной карьеры и благоденствия. Совершенно неожиданным представляется предпочтение, оказанное периоду Путина, с его серьёзными негативными явлениями в развитии государства, но расширением пространства личного преуспевания. Иначе говоря, в мирный период народ хочет не только “державности”, но и “демократии”, “обогащения народа”.

После перехода к политике реформ и открытости в Китае настойчиво выступают за сохранение руководящей роли КПК, перестала применяться система распределения общественных ресурсов в рамках единой плановой экономики, открыто много каналов карьерного продвижения: государство, коллектив, общество, индивидуумы. Это открывает перед различными слоями населения такие возможности карьерного продвижения, которые трудно было представлять себе до реформы, позволяет им выявлять свои способности и пробуждает в них огромную заинтересованность в их труде. Поэтому различные слои народа от всей души поддерживают продвижение по пути реформ и открытости, обеспечивают сохранение роли КПК как представителя интересов народа. Под руководством партии и при поддержке народа социалистическая система с китайской спецификой продолжает свое непрерывное развитие. Это совпадает со смыслом пословиц древних китайских мудрецов: “Народ дороже всего, а власть вторична.” (Мэн-цзы) “Вода может держать лодку, а тоже может её и перевернуть!” (Тан Тайцзун)

(Перевод Чжу Лэ. Название и подзаголовки от ред.)

Bemutakozik: a Lihacsov Alapítvány

A pétervári székhelyű Nemzetközi Lihacsov Alapítvány immár harmadik éve tartozik a Ruszisztikai Központ legközelebbi partnerei közé: a két intézményt magától értetődően köti össze Dmitrij Lihacsov szellemi öröksége, az az egyszerre európai és orosz gondolkodás, amely őt a kor egyik legkülönlegesebb tudósává és személyiségévé teszi. Nem véletlen, hogy a most megjelent magyar nyelvű Lihacsov-kötet (ismertetését l. *Könyvjelező* c. rovatunkban) pétervári bemutatójának is egyik társ-szervezője épp a Lihacsov Alapítvány volt, magát a kötetet pedig az alapítvány ügyvezető igazgatója, Alekszandr Kobak méltatta. Alekszandr Kobak 2009 tavaszán látogatott Budapestre a kuratórium egyik tagja, Jekatyerina Genyijeva (központunknak ugyancsak régi patrónusa) kíséretében, s nagy csomagot adott át az általuk kiadott könyvekből és folyóiratokból a Ruszisztikai Módszertani Kabinet könyvtárának.

A 2001-ben alapított Lihacsov Alapítvány (<http://likhachev.fond.spb.ru/>) gondolata magától Lihacsov akadémikustól származik, aki élete utolsó éveiben több tervezetet készített egy egyszerre human irányultságú és humanitárius szándékú szervezet létrehozásáról, még a logo terveihez is készített rajzokat. Elképzeléseit végül kollégái, tanítványai, munkásságának követői valósították meg, közöttük lánya is. A kuratórium elnöke a kiváló író, Danyil Granyin, tagjai olyan kiváló tudósok, mint Borisz Ananyjics történész, Vszevolod Bagno irodalomtudós, Jakov Gordin, a

Zvezda c. folyóirat főszerkesztője, Arszenyij Roginszkij, a Memorial Társaság elnöke és mások.

Az alapítvány legfőbb missziójának, Lihacsov szellemi végrendeletéhez híven, az orosz kultúra, oktatás és humán tudományok fejlesztését, s regionális, oroszországi és nemzetközi szinten való terjesztését tekintik. Tegyük hozzá: ritka az a mély és tartalmas lokálpatriotizmus, amely Pétervár épített és intellektuális értékeit védő-terjesztő programjaiban megnyilvánul. Számos helyi kezdeményezésük vált pillanatok alatt globális méretűvé: kezdeményezésükre az orosz elnök Lihacsov-évvé nyilvánította a 2006-os évet az akadémikus 100. születésnapja alkalmából. Kiadványaik, konferenciáik, szemináriumai, ösztöndíjprogramjaik következetes stratégiára épülnek, fókuszpontjukban az alapító-névadó eleven öröksége áll. Programjaik közül a legszerzteágazóbb – a

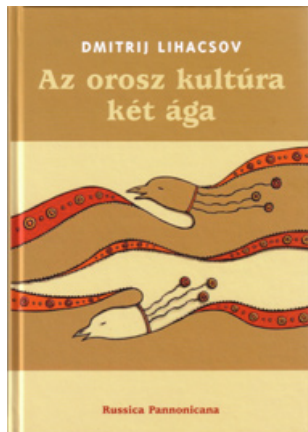
szó szoros értelmében – a *Nagy Péter útja*: már építik azon orosz nagy- és kisvárosok (több mint 120 helység), sőt európai városok kulturális hálózatát, ahol Péter megfordult. A komplex ismeretterjesztő, publikációs és ambíciózus művelődéstörténeti program egyúttal összehozza e települések civil közösségeit és irányító testületeit, iskoláit és egyéb intézményeit. Hasonlóan, a kooperáció metaforája lett a Szolovki-szigetecsoport, amely nem csupán pravosláv szent hely, hanem az első Gulág helyszíne volt (maga Lihacsov is éveket töltött ott).

Kiadványaik sorából nehéz a legfontosabbakat kiemelni: *Энциклопедия «Санкт-Петербург»* (2004), amely már önálló internetportálként is létezik; *«Культура и общество»* címmel 2005 óta jelenik meg az alapítvány évkönyve, amely nemcsak mint az intézmény krónikája, hanem mint kulturális-politikai vita- és publikációs fórum is egyre fontosabb.

Az új magyar Lihacsov-könyvet Alekszandr Kobak mutatja be

Dmitrij Lihacsov – újra magyarul

Több évtizednyi szünet után ismét olvashatók magyarul a legendás híró XX. századi orosz humanista, Dmitrij Lihacsov válogatott tanulmányai a Ruszisztikai Központ kiadója jóvoltából, Goretity József fordításában. Dmitrij Szergejevics Lihacsov akadémikus olyan emblematikus személyiség az orosz és egyetemes kultúra és tudomány XX. századi történetében, akinek mind tevékenysége, mind életútja világos, ugyanakkor önmagán túl-

mutató foglalat az igazi tudományos és értelmiségi szellemiségnek. Történészként, kultúrtörténészként – akár mikrofilológiai és textológiai szinten, akár filozófiai aspektusban közelítette meg tárgyát – abból indult ki, hogy csak a kultúra képezheti mind az egyes népek és etnoszok, mind az államok létezésének alapvető értelmét és legfőbb értékét. Ez a tézis, amely számára egyszerre volt elméleti bázis és személyes-morális életelv, messze túlemeli munkásságát a ruszisztika keretein: alapul szolgálhat bármely human tudomány műveléséhez. Globális keretként kezelte a kultúra közegét az egyedi – nemzeti és etnikai – történelmek értelmezése során, ami módszertani lehetőséget teremtett számára ahhoz, hogy az egyedi jelenségeket belső értékük szerint, ne pedig külső hierarchia alapján minősítse. Ez a sziklaszilárd alapelv a nacionalizmusok, sovinizmusok, totalitarizmusok kegyetlen századában is módot adott számára, hogy a kultúra alkotásait, a kultúrtörténet örökségét csak saját belső elveihez mérje.

Lihacsov akadémikus élete során a XX. század minden kegyetlenségét megtapasztalta. Alig fejezte be a Leningrádi Egyetem romanista-germanista és szlavista szakjait, amikor 1928-ban letartóztatták egy diákkori dolgozata miatt (ironikus hangvételben írt az orosz helyesírás eltorzításáról), s 5 évre elítélték „ellenforradalmi tevékenység” vádjával. Az északi-tengeri Szolovki szigetére került, ahol akkoriban kísérletezték ki az első szovjet „minta-lágereket”. A tudomány azonban olyannyira életelemmé vált, hogy kutatókedve itt sem hagyta el: néprajzi-kultúrtörténeti dolgozatot

fogalmazott a köztörvényes bűnözők kártyajátékairól, miközben a hírhedt Fehér-tengeri csatorna építésén dolgozott a többi kényszermunkással. Szabadulása után, 1934-től a Szovjet Tudományos Akadémia leningrádi kiadóhivatalában kapott idegen nyelvi korrektori munkát. 1941–1942-ben, a blokádba zárt Leningrádban írta első nagyobb tudományos munkáját az óoros városok védelmi rendszeréről, s védte meg kandidátusi disszertációját a XII. századi novgorodi évkönyvekről. Családjával együtt Kazanyba evakuálják, itt kezdi el munkáit a Rusz nemzeti öntudatáról.

A háború után taníthat először a leningrádi egyetemen. 1950-től elindítja nagy szövegkiadói munkáit: az *Igor-ének* és a *Régi idők krónikái* kommentált publikációit; 1951–1990 között pedig szerkesztője az *Irodalmi emlékek* című rangos akadémiai sorozatnak. Munkacsoportokat alakít és vezet az óoros irodalom és forrásai, valamint az orosz folklór kutatására. 1955-től heves támadások érik: következetesen védelmezi a régi korok értékeit a szovjetesítő sajtókampányokban. 1958-ban utazhat először külföldre: Bulgáriában tanulmányoz régi kéziratokat. Az 1960-as évektől kapcsolódhat be a nemzetközi szlavista kutatásokba, Lengyelország után 1964-ben először jár Magyarországon az Akadémia meghívására. 1966-tól a műemlékvédelem és épített örökség védelme terén hangoztatott elvei is meghallgatásra találnak: beválasztják az e célra létrehozandó összorosországi egyesület szervezőbizottságba. A külföldi elismerések mellett – díszdoktorává avatja az Oxfordi Egyetem, levelező tagjává választja az Osztrák Tudományos Akadémia – a szovjet tudományosság körébe is bekerül: Állami díjat kap az *Óoros irodalom poétikája* c. művéért, 1970-ben a Szovjet Tudományos Akadémia rendes tagjává választják.

Az 1970-es évtized a szerteágazó tudományos szervező és kutató tevékenységé, mind hazai, mind nemzetközi terepen: 1973-ban választják a Magyar Tudományos Akadémia külföldi tagjává, 1976-ban a Brit Akadémia levelező tagjává, magas bolgár kitüntetésekben részesül. Részt vesz a MAPRJAL nemzetközi összehasonlító irodalomtudományi szekciója elindításában, amely lehetővé tette az ELTE komparatvizitika tanszékének megnyitását is. Egymás után jelennek meg könyvei, amelyek horizontja régészeti vizsgálódásokkal bővül; kezdeményezésére megindul *Az óoros irodalom emlékei* című 12 kötetes sorozat. 1975-ben tiltakozik Andrej Szaharov akadémiai kivétel ellen.

Az 1980-as évek legeleje fordulatot hoz pályáján: megjelenik és nagy visszhangot vált ki *A kultúra ökológiája* c. cikke: a műemlékvédelem szervezeti keretei között fejti ki koncepcióját a történelmi emlékezet – tárgyi emlékezet összefüggéseiről, amely a hivatalos szovjet ideológián kívül, azzal párhuzamosan szerez egy-

re több hívet – külföldön is. 1985-ben ismét az ELTE vendége: az egyetem fennállásának 350. évfordulója alkalmából tart előadásokat. A budapesti Európai Kulturális Fórumon (EBEÉ) arról beszél, hogyan őrizhető meg a folklór a technikai forradalom ellenében. 1987-ben, a glasznosztj és peresztrojka időszakában válik először közéleti szerepet: a leningrádi városi tanács küldöttjévé választják, 1989–1991 között pedig a Legfelsőbb Tanács küldöttje a Szovjet Kulturális Alap képviselőjében. Egyre többet szólal fel a nemzetközi atommentes világot követelő fórumokon.

Az 1990-es évtizedet már igazi nemzetközi rangú tudósként éli, tevékenységét számos európai ország magas díjakkal ismeri el, Szerbiától Németországig, egyetemeket avatják díszdoktorukká Zürichből Bordeaux-ig. A szerteágazó nemzetközi szerepvállalás mellett új témák kidolgozásához kezd: a századelő klasszikus orosz filozófiájának két nagy problémáját fogalmazza újra: az értelmiségi gondolkodás és az alkotásfilozófia kérdéseit. Utolsó könyvét *Elmélkedések Oroszországról* címen fejezte be, röviddel 1999. szeptember 30-án bekövetkezett halála előtt. Ebből a kötetből fordítottak le egy esszét Oroszország régi és új mítoszairól a Ruszisztikai Központ hallgatói a 2008-ban meghirdetett első társadalomtudományi fordítói versenyen.

Dmitrij Lihacsov olyan *konzervatív* orosz történész és gondolkodó volt, aki a kultúra *modernizálását* tekintette a szellemi tradíció és tárgyi örökség továbbélése egyetlen lehetséges útjának. Ez a látszólag paradox vállalkozás avatta európai, sőt egyetemes rangú tudóssá és tudományszervezővé. Ezt a kultúraefogást képviselte rendkívül következetesen hazájában akkor is, amikor ez gyökeresen szemben állt a hivatalos ideológiával, de nem engedte hirtelen támadt konjunktúrák által kihasználni, amikor a politikai irányok váltásakor épp ilyen vállalkozások iránt támadt kereslet. Munkásságának másik nagy vonulata, a kulturális izolációval szemben, az egyetemes nyitottság mellett megfogalmazott érvrendszer ugyancsak paradox formákban jelent meg: az orosz kultúra szláv kultúrákon keresztül, közös szláv gyökerek révén kapcsolódik az európaihoz, közősek az egyházi kultúrával való kapcsolatok is, a modern, egyetemes kultúra elképzelése szerint azonban csak szekularizált, világi kultúra lehet, amely a vallási tradíciót és formát is magában foglalja. Nem véletlenül illeti a most megjelent kötet előszavának szerzője, Szvák Gyula ezzel a jelzővel: *Egy orosz européer*: „Az européer szovjet archetípusa volt. Sőt. Maga volt a korban az európaiság.”

Dmitrij Lihacsov: *Az orosz kultúra két ága*. Válogatta és fordította Goretity József, szerkesztette Schiller Erzsébet. Russica Pannonica, 2010, 304 o.

Oroszország képe – közép-európai hangsúllyal

Az *Образ России с центральноевропейским акцентом* című kötet kiadása nem előzmény nélküli a Ruszisztikai Központ tevékenységében, sőt, előtörténete hozzátartozik a probléma kutatásának regionális kiterjesztéséhez. A 2009. február 24-én *Oroszország-kép a nagyvilágban* címmel tartott budapesti tudományos tanácskozáson fogalmazódott meg először a kérdés: hogyan is viszonyulnak az Oroszország által közvetített imidzshez a világ

különböző részein. A kérdésre akkor Vjacseszlav Nyikonov, a Russzkij Mir Alapítvány vezetője igen sarkos, vitára készítő választ adott: „Oroszország jobb, mint a róla kialakult kép”. Az RK *Orosz Negyed* című periodikájának különszámában megjelent előadások nyomán el is indult e paradox állítás vitája, amelyből logikusan következett, hogy a megalapozott válasz körvonalazásához szélesebb körű tudományos kutatás, legelsősorban pedig pontos helyzetleírás szükséges. A helyzetleírásnak saját régióknál kell kiindulnia: ezért kezdeményezte az RK és az Alapítvány az Orosz Nyelvért és Kultúráért épp egy közép-európai projekt szervezését, amelynek támogatása érdekében a Nemzetközi Visegrád Alaphoz (IVF) nyújtott be pályázatot. „Amint megláttam a projekttervezetet, másfél perc alatt döntöttem: ezt a kutatást támogatni kell” – jegyezte meg az IVF igazgatója, Petr Vágner, aki nemcsak szakmai elkötelezettsége folytán (történészként Oroszországról számos munkát publikált), hanem az IVF missziójából következően is ma az egyik legégetőbb kérdésnek tartja Oroszország és Közép-Európa viszonyának újradefiniálását. A 2009. decemberében tartott budapesti konferencián, amely a projekt első nagy szakaszát zárta le, Petr Vágner kijelentette: „Nincs egységes közép-európai kép Oroszországról, sőt, az egyes közép-európai országokon belül is eltérő képek élnek róla.” A probléma gyökere azonban mélyebben rejlik – folytatta a kötetben is publikált gondolatmenetet a moszkvai bemutató alkalmából tartott kerakasztalvitan: „Nem lehet visszavezetni az Oroszország–Közép-Európa-viszony kérdését csak arra, hogy miként fogja fel, miként értelmezi a világ – s benne a négy „visegrádi ország” – Oroszországot. Az Oroszország-imidzs legfőképp attól függ, milyen *valójában* a mai Oroszország. A szólásszabadság *tényleges* oroszor-

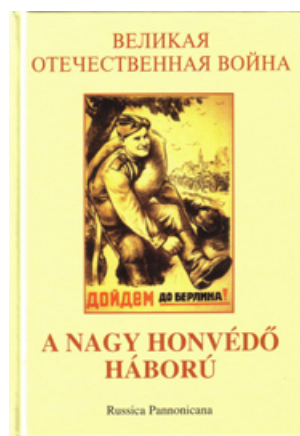
szági helyzete sokkal erősebben befolyásolja az oroszképet, mint a Russzkij Mir Alapítvány és más civil szervezetek legelszántabb erőfeszítései együttvéve.” A világosan és kategorikusan megfogalmazott álláspontra Alekszej Gromiko, a Russzkij Mir európai programjainak igazgatója (egyben a kötet egyik szerzője) hasonló egyértelműséggel válaszolt: a mai Oroszország-kép nincs kőbe vésve, de mindaz, ami változását megalapozhatja, a struktúrák változása, rendkívül hosszan tartó, lassú folyamat. Abban azonban igazat adott alapítványvezető és történész-kollégájának, hogy az országkép-alakítás (branding) nem történhet mesterséges eszközökkel, különösen nem propagandisztikus módszerekkel, hanem csak a belső reformok következetes végrehajtására koncentrálván, ezek elemzését közvetítve, eredményeiket terjesztve és összegezve. Ebben a folyamatban, amely legalább annyira illeszkedik a „public diplomacy” törekvéseihez, mint a tudományos kutatás céljaihoz, rendkívül lényeges produktum a budapesti Ruszisztikai Központ perspektivikus stratégiáját tükröző kiadvány. Külön kiemelte a könyvborító szellemes és sokértelmű megoldását, amelyet a – rendezvényen ugyancsak jelen lévő – Stella Art orosz alapítvány bocsátott a szerkesztők rendelkezésére.

Jevgenij Popov író a kérdéskör másik dimenzióját emelte ki: nem lehet egyenlőségjelet tenni a Szovjetunió és a mai Oroszország közé, s ugyancsak nem lehet egyenlőségjelet tenni az állam és a nép közé – a kérdés az, miként tudjuk egy magyar vagy szlovák értelmiséginek elmondani, hogyan is él egy szibériai orosz, valahol Tomszk környékén, egy világtól elzárt faluban. Íróként azt tartja feladatának, hogy jó műveket írjon, és a jó mű ma az, amelyik a közgondolkodás napi alakítására is képes. Ruszlan Grinberg, az Orosz Akadémia Nemzetközi Gazdaságkutató Intézetének igazgatója visszaemlékezett arra, hogy kollégáival 1968 óta vizsgálják a magyar reformokat: „Úgy képzeltük, hogy a kommunizmus olyan, mint Budapest, csak Moszkvától kell megszabadulni” – fogalmazta meg – derűtséget kiváltva – akkori helyzetérzékelését. Véleménye szerint Oroszország számára kettős trauma következménye a róla kialakított kép problematikus mivolta is: egyrészt az ország szétesése, másrészt a gyors változás elmaradása. E kettős trauma társadalmi feldolgozása elszigetelt országgént nem lehetséges, csak regionális térben gondolkodva – állapította meg. Jurij Pivovarov, az Orosz Tudományos Akadémia másik nagytekintélyű intézetének igazgatója a tőle megszokott provokatív és éles megfogalmazásban fejtette ki álláspontját, ezúttal arra helyezve a hangsúlyt, hogy Oroszországnak a Szovjetunió utódállamaként, jogfolytonos örökösöként kell saját történelmét újraértelmezni, megérteni, s ez *saját* feladata.

Az orosz nyelvű kötet 14 írást tartalmaz négy tematikus egységben: a történelmi aspektust konkrét helyzetelemzések követik, majd az Oroszország-kép közép-európai sajátosságainak értelmezéseit olvashatjuk, végül pedig „nézés-módszertani” exkurzus következik, Szilágyi Ákos rendkívül szellemes előadásában. A kötetet angol nyelvű összefoglaló és a projektben részt vevő szervezetek „életrajza” zárja.

Образ России с центральноевропейским акцентом. Szerkesztette Kiss Ilona, Szvák Gyula. Russica Pannonicana, 2010, 190 o. Megjelent a Nemzetközi Visegrádi Alap (IVF) támogatásával.

Hősi tettek krónikája – «Хроника почетных и героических дел»

A Nagy Honvédő Háború 65. évfordulójára jelent meg az a különleges facsimile kötet, amely egy háborús szovjet katonai naplót tartalmaz magyar fordításban és a kézirat hasonló kiadásában. A megrázó dokumentum egy frontkatona feljegyzéseinek sorozata, aki a Vörös Hadsereg 21. (ún. permi) gyalogos hadosztálya 93. harcoksi-elhárítói között harcolta végig a háborút. Mi más lehet hívebb tanúságtétel, mint egy ilyen, első kézből származó, sa-

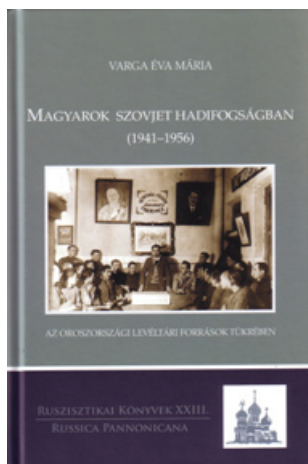
ját magának írott „haditudósítás”? A kézírásos feljegyzések nyomán megelevenednek a háború hétköznapjai, szörnyűségei egyaránt. Az első naplóbejegyzés 1942-ből származik, bár a hadosztály már 1941-ben részt vett a hadicselekményekben – tudhat meg a kötet előszavából, amely Krausz Tamás professzor munkája.

Érdekes a hadosztály előtörténete is: 1918 szeptemberében alakította meg a Vörös Hadsereg parancsnoksága a Permi kormányzó-ságban harcoló partizánosztogok, a pétervári Putyilov-gyár tüzei, valamint az arhangelszki gyalogosbrigád összevonásával. Az akkor 5. Urali gyalogos hadosztálynak nevezett egységet 23 évvel később a honvédő háború egyik frontjára vezényelték, s tagjai végigharcolták a háborút, a legutolsó napig. Megjárták a Tá-

vol-Keletet, az északi frontszakaszt, védték a Szvir folyó partjait. 1944-ben a Sarkkőrön túli övezetbe kerültek, ahol részt vettek a finn hadsereg megsemmisítésében. Ugyanazon év decemberében Romániában vetették be őket, majd részt vettek Magyarország felszabadításában: 1945. január 31-én áttörték a német védelmi vonalat Sárszentágota térségében. Ezt követte Budapest ostroma, a székesfehérvári-esztergomi és balatoni hadművelet, majd Bécs bevétele.

A napló főként a finnekkel vívott harcok idején készült, a feljegyzések 1944 februárjában félbeszakadnak – szerzője a füzetet magyar területen elveszítette. Egy magyar katona találta s őrizte meg, bár oroszul nem tudott, jelentőségét pontosan felmérte. Hogy hol rejtegethette, nem tudni, mindenesetre örökül hagyta unokájára, aki a budapesti egyetem hallgatója lett, s a naplót átadta a kötet szerkesztőjének, Krausz Tamásnak. Így jelent meg a ritka dokumentum a Nagy Honvédő Háború 65. évfordulójára.

Magyarok szovjet hadifogságban (1941–1956)

A Ruszisztikai Könyvek sorozatban eddig 23 kötet jelent meg, az első 1995-ben, a legutóbbi 2010-ben. A XXIII. kötet Varga Éva Mária munkája, amely elsőként vizsgálja szisztematikusan, oroszországi levéltári források alapján a második világháború magyar hadifoglyainak történetét. Ez a problémakör a kelet-közép-európai régióban csak az utóbbi két évtizedben válhatott kiterjedt tudományos kutatások tárgyává: eddig gyakorlatilag a háború „hiányzó fejezete” volt, holott

objektív elemzése nélkül nem lehet teljes az emberiség eddigi legnagyobb katasztrófájának története sem.

A Hadifogoly- és Internáltügyi (Fő)Parancsnokság (UPVI/GUPVI) iratanyagát mintegy fél évszázadon keresztül a legnagyobb titokban őrizték, holott csak ezek alapján lehet végigkísérni a szovjet fogságba esett magyar hadifoglyok és internáltak sorsát.

A szerző kutatott az Orosz Állami és Katonai Levéltár hadifoglyok és menekültek irataival foglalkozó osztályán (~ 3,8 millió őrzési egység), az Orosz Föderáció Állami Levéltárában (a belügyi népbiztos és a belügyminisztérium iratai), az Orosz Állami Levéltárban (politikátörténeti osztály, pártanyagok), valamint az Orosz Föderáció Külügyi Irattárában – mindazokban az intézményekben, amelyeknek állományát 1991-ig, a Szovjetunió felbomlásáig szinte teljes homály fedte.

A második világháborús magyar részvétel és a szovjet hadifogságba esett magyar katonák története a nyolcvanas évek végéig Magyarországon is a legszigorúbban kezelt tabutémák egyikeként számított. A rendszerváltás után ugyan a téma is felszabadult, de mivel egyúttal a hazai történetírásban elszabadult a dilettantizmus is – jegyezte meg a kötet bemutatóján Sípos Péter történész –, sok olyan munka látott napvilágot, amelyek tudományos objektivitás és tények nélkül közelítették meg a témát. Az elbeszélte történet módszertana ugyancsak kevésnek bizonyult a múlt szétszóródott elemeinek összeillesztéséhez. Az első, a témába vágó forráskiadvány 2006-ban jelent meg, először oroszul, majd magyar nyelven is elérhetővé vált, szintén Varga Éva Mária munkája. A feltárt dokumentumok fogadtatása azonban nem volt egyértelműen pozitív: a szakmai megközelítés helyett sokszor az Oroszországgal szembeni negatív előítélet dominált: „az orosz források használhatatlanok, mert hamisítványok” – hangzik el újra és újra a megalapozatlan kritika, miközben a kritikusok egy része kritikátlanul elfogadja a náci német dokumentumok valódiságát, hitelességét.

Sípos Péter történész szerint négy fő probléma akadályozza a vizsgált korszakkal való előítélet-mentes szembenézést: (1) a második világháborús magyar részvétel jogosságának igazolására való törekvés; (2) az orosz hadifogoly-táborok összetévesztése a Gulaggal; (3) a Gulag és a náci haláltáborok azonosítása; (4) a manipuláció a számadatokkal. Többféle adat is előfordul a témára vonatkozó irodalmakban: 500–600 és 800 ezer, sőt egymillió fő. A szóban forgó kötetben publikált, orosz levéltári kutatásokon alapuló adatok szerint 565–575 ezer magyar került szovjet fogságba, köztük 80–100 ezer civil. A szovjet (hadi)fogságban elhunytak száma döbbenetes: kb. 60 ezer fő.

A fenti vitapontok sokasága jelzi: a magyar hadifoglyok történetének hiteles feltárása nem egyszerűen a történettudomány adóssága, hanem egyúttal a nemzeti emlékezet helyreállításának része is.

Az „oroszk kérdés” – Csehországból nézve

Rendkívül izgalmas internetes negyedévi periodikát működtet 2001 óta a prágai Jota Publishers *Russkij vopros* címen (<http://russkiivopros.com/>), amelyet szívesen neveznénk a mi www.oroszvilag.hu című elemző portálunk „nagy testvérének”, ha ez a szó már nem lenne lefoglalva egészen más célokra. A szerkesztői bevezetőben azt írják, a jelenlegi helyett inkább az lett volna a negyedéves orgánium megfelelő elnevezése, hogy „Oroszország és az egész világ”, úgy vélik azonban, hogy az „oroszk kérdés” (újra) olyannyira átszövi az egész világpolitikát, hogy metonimikusan utalhat mindkét elemre. A www.russkiivopros.com, amelynek indulásánál meghatározó szerepet játszott Petr Vágner, a Nemzetközi Visegrád Alap igazgatója (portréját I. az *Orosz Negyed* előző számában), a kezdetekhez képest átalakult kissé, mind tartalmilag, mind grafikai megjelenésében, az eredeti szerkesztőbizottság összetétele is megváltozott, de irányultsága, szándéka, vita-kezdve változatlan.

Címéhez híven, nem elsősorban *válaszokat* akar adni, hanem kérdéseket – jó kérdéseket – feltenni. Nagy terjedelemben foglalozik az olyan országok jelenlegi helyzetével, mint Belarusz, Ukrajna és Grúzia – Oroszország vizsgálata elsősorban a posztszovjet kontextus szempontjából izgatja őket. Nagyon gyakran napi-rendre tűzik Közép-Európa és Oroszország viszonyát, elsősorban a kül- és biztonságpolitika szempontjából. Meggyőződésük az is, hogy az „oroszk kérdés” nem vehető fel történeti háttere nélkül, a jelenlegi orosz helyzet nem érthető meg történeti aspektusa nélkül, különösen nem források ismerete nélkül: ezért közölnek bő-séges terjedelemben dokumentumokat is. Állandó rovataik: Interjú, Tanulmány, Elemzés, Szemle, Apropos – miközben minden szám tartalmaz egy tematikus blokkot is, amelyhez a többi rovat anyagai is kapcsolódnak olykor.

Az idei első számuk fő témája a Nagy Honvédó Háború 65. évfordulója volt (egyik vitára sarkalló, orosz nyelvű publikációjukból közlünk alább részletet), második számuk pedig Ukrajnával, illetve az orosz–ukrán viszonyral foglalkozik. Állandó szerzőik között nemcsak cseh kutatók és tanárok vannak, hanem a térség minden országából: számos orosz, belorusz, lengyel, ukrán újságíró, tudós, olykor politikus. A publikációs nyelv orosz vagy angol, számítva arra, hogy aki az orosz kérdés iránt érdeklődik, az e két nyelv valamelyikén biztosan olvas, de csehül nem feltétlen.

A www.russkiivopros.com nyitott szerkesztési politikát követ: szívesen fogadnak angol vagy orosz nyelvű kéziratot, csak ne haladja meg a 45 ezer leütésnyi terjedelmet, s a vitacikkek szerzőitől elvárják az etikai normák és személyiségi jogok tiszteletben tartását.

Десять сталинских ударов

При Сталине 9 мая как праздник даже не отмечался — это был обычный рабочий день (если, конечно, приходился не на воскресенье). И официальная оценка войны всем была очевидна: в школах учили про «десять сталинских ударов», а на гимнастерках всех воевавших сияла медаль с профилем вождя. А у иных и не одна: всего с ликом Сталина было аж шесть разных медалей! До того профиль властителя чеканился на медалях лишь в императорской России...

Не стал день Победы официальным праздником и при Хрущеве. Да что там, при Сталине и Хрущеве не проводили даже юбилейных торжеств: пятилетие победы в войне (1950 г.), 10-летие (1955 г.) и 15-летие (1960 г.) отметили предельно формально и сухо. Традиционно масштабные торжества проводились 1 мая, а 9 мая, по негласной традиции, считалось днем скорби: вовсе не старые тогда ещё ветераны поднимали стопки водки в память товарищей в своих компаниях. Проще говоря, была дата, но никак не праздник, когда речи лились рекой, а Кремль выдавал очередные политические установки. И не было никаких раздач памятных медалей. Лишь при Леониде Брежневем день Победы и стали отмечать именно так, как принято поныне: пышно, с помпой, под гром литавр и оглушительные фанфары. Благо, повод тогда у Леонида Ильича образовался поистине удачный — 20-летие победы в войне. К тому же, аккурат за полгода до того, в октябре 1964-го, партийные заговорщики удачно скинули опостылевшего им Никиту Хрущеву, так что под шумок одного праздника можно было отметить другое, да и себя, любимых, заодно отпаять по полной программе. Именно с 1965 года отмечаем этот день и превратилось в действо помпезное и чисто политизированное. Хотя, безусловно, и в народное торжество: многочисленным ветеранам льстило, что в кои-то веки государство о них, наконец, вспомнило — предыдущие 20 лет правителям СССР на рядовых солдат Великой Отечественной было просто наплевать. Тогда же, в 1965 году, впервые была отчеканена и памятная монета — в советской истории до того никаких юбилейных монет вообще никогда не чеканили. И впервые же, в память победы, тогда отштамповали юбилейную медаль. На

фоне предыдущего 20-летнего безмолвия всё казалось потрясающим: вспомнили! В моем семейном альбоме есть снимок деда, сделанный в мае 1965 года: в мундире, при орденах, в группе столь же торжественно принарядившихся ветеранов-фронтовиков — это, как выяснилось, после 1945 года был первый его снимок с орденами! Поскольку вплоть до 1965-го даже как-то и не принято было, чтобы ветераны носили свои награды на людях.

Собственно же научный интерес к истории Второй мировой войны, мягко говоря, не поощрялся до середины 1950-х годов. Потому как все копания в истории неизбежно приводили к таким рубежным событиям, как 22 июня 1941 года и август-сентябрь 1939 года. В первом случае любой исследователь вынужден был как-то объяснять причины страшного поражения советских войск в приграничных сражениях. И неизбежно заставить читателя задуматься (хотя бы и молчаливо) о роли в этих поражениях «величайшего полководца всех времен и народов». А там рукой подать и до крамольных мыслей, что именно довоенные сталинские репрессии обескровили Красную Армию, лишив её немалой части кадрового костяка.

Поскольку гениальность И.В. Сталина не могла подвергнуться и тени сомнения, набор клише был предельно идеологизирован и конкретен: внезапность «вероломного» нападения, огромное — техническое и численное — превосходство полностью отоблизованной германской армии, «имевшей колоссальный опыт ведения современной войны, располагавшей возможностью опираться на экономику захваченных государств Европы». (Из стенограммы обсуждения книги А.М. Некрича «1941, 22 июня» в Институте марксизма-ленинизма при ЦК КПСС 16 февраля

1941г. http://antology.igrunov.ru/authors/nekrich/1941_22.html) В то время, как советские вооруженные силы не были отоблизованы и приведены в состояние повышенной боевой готовности по причине, конечно же, миролюбивой политики прозорливого руководства СССР.

Официальная сталинская оценка ситуации 1939 года была столь же «убедительна»: страны Запада хотели втянуть миролюбивый Советский Союз в схватку с гитлеровской Германией, чтобы «таскать каштаны из огня» чужими руками. А раз предвоенные советские инициативы предотвращения агрессии были отвергнуты предательским Западом, то Москве не оставалось ничего другого, как заключить договор о ненападении — с этим самым агрессором. Что, согласно канонической версии, позволило отодвинуть границы подальше и выиграть почти два года. Любой отход от этих установок — даже и во время частных бесед в узком кругу — был чреват лагерным сроком. О каких действительно научных исследованиях вообще могла идти речь, пока чеканный профиль живого вождя-тирана пристально смотрел с медалей?

После смерти Сталина плотину начало прорывать. Для начала, стали издавать переводные книги ряда зарубежных авторов по Второй мировой войне — мемуары, исследования. Особо

впечатляло обилие немецких трудов, наличие которых существенно меняло официальную картину войны. Были изданы и работы некоторых англоязычных исследователей (см. Дж. Фуллер. *Вторая мировая война 1939-1945 гг. М., 1956.*) Но советские историки обрели возможность, хотя и ограниченную, «выйти в поле», лишь после XX съезда КПСС и официального осуждения «культы личности» Сталина.

Воронов Владимир

A teljes cikket lásd:
<http://russkiivopros.com/index.php?pag=author&idau=20>

Petr Vágner, a Nemzetközi Visegrádi Alap igazgatója

A Nagy Honvédő Háború történelmi jelentősége

Krausz Tamás és Szvák Gyula egyetemi tanárok Alekszandr Alekszandrovics Tolkacshoz, az Orosz Föderáció magyarországi rendkívüli és meghatalmazott nagykövetéhez intézett köszöntő levelükben kifejtették történelmi meggyőződésüket a Nagy Honvédő Háború világtörténelmi jelentőségével kapcsolatban.

Igen Tisztelt Nagykövet Úr!

A Nagy Győzelem közelgő 65. évfordulója alkalmából a Ruszisztikai Központ, a Magyar–Orosz Történetész Vegyesbizottság Magyar Tagozata és a Magyar–Orosz Baráti Társaság nevében fogadja szívélyes gratulációinkat! Engedje meg, hogy egyúttal megismertessük Önt a Nagy Honvédő Háború világtörténelmi jelentősége értékeléséről kialakított tudományos álláspontunkkal, amely nem az egyetlen a mai magyar szellemi életben.

Az ünnep alkalmat ad arra, hogy leszögezzük ismételten azokat a határpontokat, amelyek a Nagy Honvédő Háború megítélésében minden humanista elkötelezettségű ember számára egyfajta mércéül, „civilizációs minimumként” szolgálnak. A Ruszisztikai Központ, mint magyar egyetemes történelmi műhely, a következő megállapításokat tartja meghatározóknak:

1. Bárhogyan ítéljük meg a *győzelem* jelentőségét és következményeit térségünkben és a világban, vitathatatlan tény, hogy a Szovjetunió honvédő háborúja, a náci Németország feletti győzelem a Szovjetunió és Kelet-Európa felszabadítása mellett döntően járult hozzá a nyugat-európai polgári civilizáció fennmaradásához. Fontos körülmény, hogy a Szovjetunió 27 milliós embervesztése és nemzeti vagyonának 40%-os elvesztése mellett, a nyugati szövetségesek, mindenekelőtt az Amerikai Egyesült Államok igen jelentős katonai-anyagi segítséget nyújtott a Szovjetunióknak mint az antifasiszta koalíció meghatározó államának. Azt sem szabad elfelejteni, hogy ez a rendkívül jelentős amerikai anyagi segítség (katonai eszközöktől élelmiszerekig) nagy

többsége a döntő sztálingrádi ütközet után áramlott a Szovjetunióba.

2. Azon kelet-európai országok, amelyek hatalmi elitjei napjainkban még a felszabadítás tényét is tagadják, bűnös módon felmentik a náciakat kiszolgáló és saját népeiket is feláldozó egykori náci-csatlós elődeiket. Felcserélődik ok és okozat, az államszocialista rendszer, egyáltalán az antifaszizmus történetének elemzése helyett beindul annak kriminalizálása.

3. A két évtizedes lejárató kampány kedvelt eljárása, hogy az egyes vöröskatonák vagy csoportjaik által elkövetett, s nem mellékesen a szovjet hadvezetés által üldözött és olykor drasztikusan megtorolt bűncselekményeket azonosítják magával a Vörös Hadsereg egészével, függetlenül attól az ügytől, amelyet e hadsereg szolgált: Európa és a világ felszabadításától.

4. A hitlerizmus, a náciizmus fő ellensége minden időben a Szovjetunió, a marxizmus és a munkásmozgalom volt. Nem véletlen, hogy a náci egészen másfajta háborút folytattak Nyugaton és Keleten. A szovjet területeken kendőzetlenül nyilvánult meg a fajelmélettel igazolt korlátlan rablás és területszerzés, a „totális háború”. Ennek eszköze volt az az általános népirtás, amelynek mintegy 19 millió polgári áldozata volt a szovjet területeken. E genocídium részeként leplezetlenül folyt a holokauszt, a zsidó nép kiirtása, amely közel hárommillió zsidó nemzetiségű szovjet állampolgár halálához vezetett. Mindennek ellenére a Szovjetunió volt az egyetlen ország Európában, ahol zsidók nagyobb tömegben, több mint másfél millióan túléltek a háborút. A Vörös Hadseregben szolgált félmillió, többségükben hősi halott zsidó vöröskatonára – közkatonák, tisztek, tábornokok – példája emlékeztessen bennünket arra, hogy a holokausztban közvetlenül és aktívan is részt vevő Wehrmacht és a náciellenes fő erő, a Vörös Hadsereg között nem létezett semmilyen történelmi strukturális azonosság vagy rokonság. Végső soron ennek a hamisításnak is az a célja, hogy diszkreditálják a náciellenes háborús erőfeszítéseket és az antifasiszta hagyományt.

5. A győzelem nemcsak Kelet-Európában adott lökést az ősi és korhad, fasizmus, náciizmussal, holokauszttal, feudális vonásokkal terhes konzervatív tekintélyuralmi rendszerek kisöpréséhez, hanem minden ellentmondása ellenére is az antikolonialista és antikapitalista erők világmelegetű megerősödéséhez vezetett.

Krausz Tamás és Szvák Gyula

A hét orosz csoda

Még az *Orosz Negyed* megalapítása előtti „ősidőkben”, 2007–2008 őszén és telén rendeztek egy nagy tömegkommunikációs szavazó show-t, hogy megtalálják Oroszország hét csodáját. A szavazást a *Rosszija* tévécsatorna, az *Izvesztyija* napilap és a *Majak* rádióállomás kezdeményezte, s ez afféle főpróbája volt az *Oroszország neve* nagy számháborúnak, amelyről az *Orosz Negyednek* mindjárt az első számában hírt adtunk. Hogy most fellapoztuk a korábbi történetet, annak egy oka volt: e számunkban – nevezetesen orosz régiókat bemutató hagyományainkhoz híven – Volgográdba, azaz az egykori Sztálingrádba (eredeti nevén: Caricin) invitáljuk az olvasót, amely pedig elképzelhetetlen a „Haza anyácska” emlékmű nélkül. S ez az emlékmű egyike lett a hét orosz csodának.

A hét orosz csodát ugyanolyan módszeresen választották ki, mint utóbb a 12 legnagyobb oroszot. Az első fordulóban beérkezett szavazatok összegzésekor a hét föderális körzet mindegyikéből 7 csoda „jutott tovább” a második fordulóba, ahol az újabb rosta után már csak 14 maradt: a hét végső csodáról pedig titkos szavazás döntött. Az eredményt 2008. június 12-én, Oroszország napján, a Vörös téren hirdették ki. Hogy ez a verseny nem kapott nagyobb hírverést, számos okkal magyarázható. Az egyik nyilvánvalóan az, hogy nem találkozott össze benne a politika és a média érdeke, a Haza anyácska emlékmű kivételével politikailag indifferens, gyönyörű, ám legfeljebb turisztikailag kiaknázható kommunikációs értéket közvetítettek. Másrészt, mivel a természethez, tájhoz kapcsolódtak, hiányzott belőlük a személyesség és szemé-

lyiség médiaereje, így a téma tömegkommunikációs szempontból legfeljebb csak a nyugdíjas nézőt érintette meg. (Elemző portálunk a hét orosz „anticsodát” vette számba: <http://oroszvilag.hu/?t1=tortenelem&hid=1153>.)

Volgográd: a regionális elit központja

De lássuk Volgográdot. A „Hős város” 1589–1925 között a Caricin nevet viselte: Nagy Péter városai között tartották számon. A város helyén, fontos vízi utak kereszteződésénél, először az Aranyhorda települt meg, később az itt emelt cölöperődítmény megszerzése 1607-től kemény ütközetek tétjévé vált. 1670-ben Sztjepan Razin csapatai vették be, de hamarosan felkelő kozákok kezére került. 1717-ben krími és kubányi tatárok fosztották ki, 1774-ben sikertelenül ostromolta Jemeljan Pugacsov az akkor már vámposzttal ellátott erődöt. Számos alkalommal vált adminisztratív státuszt ebben az időszakban (tartozott a Kazanyi, az Asztrahanyi, a Szarotovi kormányzósághoz). Hasonlóan sok csata folyt érte az 1918–1920-as polgárháború idején, Gyenyikin csapatai 1920-ban innen vonultak vissza. Az 1942. augusztus 21. és 1943. február 2. közötti sztálingrádi csatát, mint ismeretes, a történelem legkeményebb, legkegyetlenebb ütközetei között tartják számon. A nevezetes magaslat, a Mamajev-kurgán, nyolcszor cserélt gazdát.

Bajkál / Байкал	Burjátföld
Gejzirek-völgye / Долина Гейзеров	Kamcsatka
A Mamajev-kurgán és a Haza anyácska emlékmű / Мамаев курган и Родина-мать	Volgográdi terület
Péterhof / Петергоф	Szentpétervár
Vaszilij Blazsennij-székesegyház / Собор Василия Блаженного	Moszkva
Szélalkotta oszlopok / Столбы выветривания	Komiföld
Elbrusz / Эльбрус	Kabardino-Balkaria, Karacsajev-Cserkeszföld / Кабардино-Балкария, Карачаево-Черкесия

1925–1961 között Sztálingrád volt a város neve, az eredeti Caricin nevet azonban nem kaphatta vissza (pedig a cáρ szóhoz semmi köze, türk etimológia szerint sárga vizet jelent), a neutrális Volgográd nevet viseli ma is – a város a Volga mellett 62 km hosszan, a folyó jobb partján terül el. Lakossága 2010 januárjában az agglomerációval együtt kevéssel meghaladta az egymilliót.

A Mamajev-kurgán Oroszország „történelmi magaslata”: itt emelték a sztálingrádi csata emlékparkját, középpontjában a Nagy Honvédó Háború fő emlékművével, melynek szimbolikus főalakja („A Haza-Anya szólít!”) méltán vált egy korszak jelképévé. 1982-ben nyitották meg a *Sztálingrádi csata körképet* (a *Borogyinói körkép* mintájára), itt van a Lerombolt malom, amely mementőként, helyreállíthatatlanul áll ma is, itt van a környék fölő emelkedő, Pavlov-ház néven ismertté vált téglalapú épület, a Hősök fasorában pedig az egyetlen, a háborút túlélő öreg fa, ahová ma már egyre kevesebb túlélő zárándokolhat el. – „Ez a monumentális emlékműcsoport láthatatlan maradt a nagy ünnepek sorában” – jegyezte meg egy városlakó Volgográd honlapjának „üzenőfalán”.

Volgográd legújabb kori, rendszerváltás utáni történelme valójában 1992-ben indul, amikortól kezdve az egyik legfontosabb regionális központtá emelik. Ennek keretében alapítják meg az elnöki rendelet alapján a Volgográdi Államigazgatási Akadémiát, az új regionális elit képzésének egyik legfontosabb intézményét. A ma már tucatnyi akadémiából álló hálózatnak ma is a Volgográdi az egyik „erős bástyája”, nemzetközi elismertségét jelzi, hogy egyik fő támogatója a német Ebert Alapítvány. Az egye-

tem rektora Igor Olegovics Tyumencev történészprofesszor, akinek köszönhetően az akadémián rendkívül erős a történelemoktatás, s ugyancsak neki köszönhetően az akadémia a Ruszisztikai Központnak is egyik fontos partnere lett (Tyumencev budapesti előadásának egy részletét az *Orosz Negyed* 2. számában közöltük).

S a legfrissebb hír: Medvegyev elnök 2010. szeptember 20-i elnöki rendeletében föderális szintű, föderális költségvetésből működő, egységes felsőoktatási intézménnyé nyilvánította az összes oroszországi államigazgatási akadémiát a moszkvai akadémia bázisán. A Volgográdi Államigazgatási Akadémiába ugyanakkor számos regionális főiskolát integráltak, továbbá hozzácsatolták a népgazdasági akadémiát. A monumentális intézmény kialakítása az orosz állami felsőoktatás két stratégiai célját, a centralizációt és regionalizációt tükrözi, amely maga után vonja a régió politikai arculatának átformálását is. Egyelőre azonban még az intézményrendszer „architekturális” arculatának kialakításánál tartanak: az új imidzshez új kampusz, új létesítmények járnak. Az akadémia már eddig is rendkívül fejlett oktatástechnikai eszközparkkal rendelkezett, ami most feltehetően még tovább bővül. A misszió meg is kívánja ezt: a legmagasabb szintű föderális állami és kormány-szervektől kezdve a helyhatóságokig, minden intézménybe innen érkezik a magasan kvalifikált káderutánpótlás. Csak remélhetjük, hogy mindezen rendkívül nagy energiákat igénylő feladatok elvégzése mellett Igor Tyumencev rektornak marad ideje történész szakmája művelésére és – egyebek között – az álcárok problematikájának kutatására is.

Sztereotípiák az oroszokról, azaz kik is vannak valójában a spájzban?

„Mit gondolnak az egyetemisták az oroszokról?” – ez a kérdés nem először fogalmazódik meg: Hunyady György professzor 1981-es és 1991-es kutatásában a vizsgálatba bevont iskolásoknak egy héttagú skálán kellett egyes népeket besorolni, majd ugyanilyen értékekkel tíz jellemvonásukat, úgymond, leosztályozni. Szvák Gyula professzor 2010-ben újra elvégezte ezt a véleménykutatást a „Régi és új mítoszok és sztereotípiák az oroszokról” című speciális kollégiumát látogató közel 50 hallgató körében. Egymás mellé rakva a három felmérést, a következő eredmény született:

Nemzetértékelések egy héttagú skálán

	1981	1991	2010
amerikaiak	5,3	4,9	4,05
angolok	5,6	5,2	5,17
franciák	5,5	4,9	4,37
kínaiak	4	4,4	3,54
magyarok	5,5	4,7	4,51
németek	5,2	4,9	4,76
oroszok	5,6	4,2	4,54
románok	4	3,6	2,90

Ahhoz természetesen, hogy tudományos érvényű következtetéseket lehessen levonni, jóval nagyobb mintán, jóval nagyobb apparátussal kellene elvégezni a kérdőíves felmérést. Egyvalamire mégiscsak érdemes felfigyelni: a magyarok oroszokra vonatkozó véleménye gyakorlatilag visszaállt arra a szintre, amikor még kötelező volt jó vélemény-

nyel lenni az oroszokról. Az ad hoc véleménykutatás részletes értékelése helyett érdemes néhány idézetet végiglapozni azoknak a hallgatóknak az esszéiből, akik az említett speciális kollégiumot végighallgatva-végigvitatkozva, érvekkel vagy emóciókkal, szenvedélyesen vagy racionálisan, de végiggondolva leírták: mit is gondolnak az oroszokról. Az esszéket teljes terjedelmükben a www.oroszvilag.hu oldalon olvashatják. Teljes egészében közöljük Tikász Cseperke Orsolya írását, amely a publicisztika pályázat egyik díjnyertes írása lett.

„A Szovjetunió összeomlása óta a világ médiumai kimondatlanul ugyan, de folyamatosan azt az érzést keltik közönségükben, hogy Oroszország és a kelet-európai régió teljesen elvesztette jelentőségét. Ennek eredményeként az emberek többségének alig van némi fogalma az Oroszországban lezajlott kulturális, politikai és gazdasági változásokról. A bennük élő, hidegháborús múlt-ra visszavezethető sztereotípa szerint, az oroszokat nem érdekli a jövőjük... Azért iszákosak, mert nagyon hideg van ott kinn, és szegényeknek nincs mit enniük. Ezen kívül, napjainkban is elnyomásban élnek, s ezt az alkohol felszabadító hatásával kompenzálják. Miután kitombolták magukat, felveszik a lenyűzött állatokból készült bundájukat és az usankát, majd beülnek a Zsiguliba. Hazahajtanak, isznak még egy pohárka vodkát, mellé esznek kovászos uborkát. Dolguk végeztével letöltik a dühüket az asszonyon, mondanak egy imát Putyin »carevics« tiszteletére és lefeksznek aludni. Másnap reggel indul az egész előről.” (N. SZ.)

„Baráti társaságomon belül mindenki irigykedve hallja, hogy orosz szakos hallgató vagyok. Azt mondják: jól döntöttem, mert úgy gondolják, hogy a jövőre nézve Oroszország és az orosz nyelvtudás nagy lehetőségekkel kecsegtet. Ami az idősebb korosztályt illeti, a vélemények megoszlanak. Másként emlékezik vissza egyik nagyszülőm, akinek a családját az orosz katonák kifosztották, és megint másképp a másik nagyszülőm, akinek csa-

A magyarok és oroszok jellemző tulajdonságai

	1981		1991		2010	
	magyarok	oroszok	magyarok	oroszok	magyarok	oroszok
becsületes	5,42	6,02	4,36	4,17	3,83	4,02
értelmes	5,73	5,63	4,91	4,14	5,02	4,51
hazafias	5,92	6,57	5,12	5,18	4,78	5,68
művelt	5,42	5,17	4,72	3,95	4,37	3,95
népszerű	5,26	4,97	4,5	3,5	3,00	3,15
öntudatos	5,57	6,03	5,04	4,64	4,71	5,44
politika iránt érdeklődő	5,27	5,98	4,8	4,87	4,39	4,50
barátságos	5,99	5,74	5,28	4,45	4,34	4,71
szorgalmas	4,49	5,62	4,08	3,9	3,90	4,24
jó humorú	5,82	4,25	5,47	3,87	4,98	4,54

ládjánál olyan orosz katonák szálltak meg, akik csak meleg ételt szerettek volna kapni, és egy helyet, ahol éjszakára lehajthatták fejüket.” (P. N.)

„Hat évet éltem Almatiban, ahol orosz iskolába jártam, valamint részt vettem egy négyhónapos részképzésen Moszkvában is, így sikerült kialakítanom a saját „oroszképemet”. Az én szememben abszolút pozitív kép él az oroszokról. A számomra legfontosabb tulajdonságuk: a „широкая русская душа” (a nagy orosz lélek). Elmesélek egy történetet, amely édesapámmal és munkatársaival történt kb. 10 évvel ezelőtt. Egyszer útközben valahol Oroszországban kifogyott az üzemanyag az autójukból, ráadásul egy olyan szakaszon, ahol a madár se jár. Már kezdtek kétségbeesni, hogy nem tudják folytatni útjukat, mikor észrevették, hogy közeledik egy másik autó hozzájuk. Egy orosz „öreg” ült benne, aki felajánlotta édesapámnak, hogy elviszi egy közeli benzinkúthoz üzemanyagért, és visszaviszi az autóhoz. Azt gondolná az ember, hogy ez semmiség, ám a „közeli” benzinkút pár száz kilométerre volt, az „öreg” mégis elvitte és vissza is hozta édesapámat, és nem fogadott el a segítségért cserébe semmit... Az a tapasztalatom, hogy általában azok az emberek tartoznak a negatív sztereotípiák megalkotóinak táborába, akik közvetlenül nincsenek kapcsolatban az orosz emberekkel. Akik viszont több oroszral ismerkednek meg, kezdenek átpártolni a pozitív sztereotípiák megalkotóinak táborába.” (?)

„Más Oroszország-képet őriz az a honfitársunk aki „malenkij roboton” volt a Szovjetunióban, mint aki egyetemi diplomát, életre szóló élményeket, sőt gyakran házastársat hozott haza az oroszoktól.” (B. Sz.)

„A magyarok általában saját országuk történelméhez kötik az orosz információkat és pozitív-negatív véleményüket a párhuzamok, hasonlóságok alapján alakítják ki. Oroszországról nincsen átfogó országgép, inkább az apró információkból összetevődő mozaikszerű kép jellemző. A hétköznapi magyar állampolgár tudatában a szocialista időkől megmaradt közeli tapasztalatok élnek, nem személyes tapasztalataikból kiindulva alkotnak véleményt, hiszen a magyarok többsége nem is találkozott oroszral élete során.” (M. K.)

„Oroszok! A név hallatán sok ember sokféleképpen reagál, ki ezt, ki azt hall bele ebbe a népnévbe. Na jó, legyünk őszinték,

inkább egy kicsit több azt. Mert hogy »van miért« azt kihallani. Amikor szóba kerül az Ukrajnától a Csendes-óceánig terjedő mamut ország, kis hazánkban rögtön megjelennek azok a bizonyos »azok« az oroszokról. Pardon, nem is az oroszokról, hanem a rusz-kiról. A rusz-kik pedig nem a Napóleon-verő Sándor népe, hanem Leniné és Sztáliné, noha Sztálin nemhogy orosz nem volt, a nyelvet is csak törte. ...van egy olyan kvázi-sztereotípiá, mely az elmúlt évtizedekben összekötött magyart-oroszt: mi »keletiek« vagyunk. Éppen ez az, ami miatt egy magyar és egy orosz, ha felülemelkedik a sztereotíp »másik«-képen, tökéletesen megtalálja az összhangot, és együtt énekelheti: *Fúj a szél és zúg a Volga, milyen gyönyörű lány vagy te Olga, tavaly miattad állt el a hőésés...*”

„Nem tartom elszomorítótnak a helyzetet az oroszokról való vélekedésben, az utóbbi időben meglehetősen sokat javult, sőt egyfajta reneszánszát éli – persze korlátozott keretek között. Mára megjelen már egy kórosan ruszofil vonal is. Ez persze, amennyiben már kóros, nem biztos, hogy jó, de legalább nem gyűlölködő. Ezt sajnos nem mondhatnám el a szlovák–magyar, román–magyar, szerb–magyar viszonyról. De az már egy másik kérdés.” (B. M.)

„Sajnos személyesen egyetlenegy oroszt sem ismerek. A róluk kialakult vélemény nem közvetlen tapasztalás eredményeként jött létre; elbeszélések, olvasott élmények alakították ki bennem ezt a képet. Kiskoromban hallottam a nagymamámtól a háborús történeteit, hogy miután az oroszok bejöttek, megjelentek abban a tanyában is, ahol abban az időben a nagyiék is éltek, és kis híján

ő is áldozatául esett az erőszaknak. ...abban az időben, úgy gondolom, mindenki elvesztette a józan ítélőképességét, hiszen azok a szörnyűségek a legállatibb ösztönöket hozhatták, hozták ki az emberből. Így ezek alapján bármilyen negatív képet levonni az oroszokról talán igazságtalanság lenne, de ennek ellenére ennek a dolognak a helytelenségét nem kérdőjelezhetjük meg. ... Az orosz emberek érdekessége és különlegessége is hozzájárul ahhoz, hogy nem lehet csak úgy »elmenni mellettük«. Nem lehet róluk nem tudomást venni. Van az orosz emberek mentalitásában, az élethez való hozzáállásában valami érdekes szikra, ami szintén nagyon figyelemre méltó. Az a különös kultúra, amiben ezek az emberek élnek, megerősít, hogy csodálattal és érdeklődéssel figyeljem ezt a keleti népet. (M. K.)

„A nyugat-európai ember nem érti Oroszországot, nem látja a belső struktúrákat, a politikai szféra és a társadalom viszonyát. Jelentős probléma továbbá az is, hogy Oroszország nem tekinthető sem európai, sem ázsiai országnak, valahol a kettő között lavíroz. Akármennyire is próbálták Nagy Péter óta a nyugat-európai modellt követni, a különböző földrajzi és társadalmi tényezők miatt az ország olyannyira más struktúrák szerint szerveződött, hogy ez a fejlődési modell nem bizonyult életképesnek. Az utóbbi években azonban felgyorsult a felzárkózás, főként a kultúra és a sport terén. Úgy látszik, az oroszok tudnak valamit, ha csak a felülmúlhatatlan sporteredményekre vagy Moszkva kulturális fejlődésére gondolok.” (P. Á.)

„Ha magára az országra gondolok, földrajzilag, akkor a hatalmaság és a kietlenség ugrik be először, a végeláthatatlan lakatlan sztyeppék rénszarvasokkal (igen tudom, a Mikulás nem itt lakik), melyeken olajvezetékek futnak keresztben, néhol egy-egy félig befagyott folyóval megtörve, ahol vidáman fickádoznak a tokhalak, melyekből mázsaszám ömlik a kaviár. A folyóparton elszórva néhány halászfalu található, ahol a szorgos halászok a zsákmányra várva vodkát kortyolgatnak, de erről később. Vissza a sztyeppékre, a folyók mögött a távolban hegyek húzódnak, melyek csúcsai mindig hótakaró alatt vannak. Valamint a füves pusztasághoz mindenképp hozzátartozik a transz-szibériai vasút látképe, ahogy hegyen-völgyön keresztül megállíthatatlanul zakatol kelet felé. Települések csak ritkán törnek meg a látképet, és az ország „közepén”, még az Urálon innen Moszkva tornyosul, mint hatalmas központ. Moszkváról nem sokat tudok, csak annyit, hogy állítólag a világ egyik ledrágább városa, ebből valamilyen oknál fogva számomra az következik, hogy a város modern és nyüzsgő látképpel szolgál az arra járóknak, középen a Vörös térrel. Mindez a modernség éles kontrasztot mutat az ország többi városával szemben. A város látképéhez mindenképpen a ködöt, szürkéséget, széles utakat és rengeteg havat képzelek el.” (B. D.)

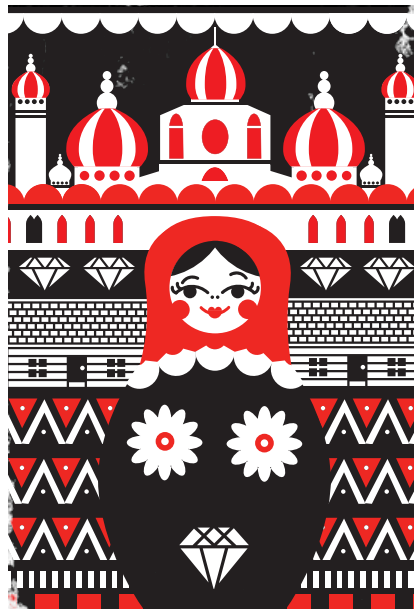
„Gimnáziumban volt egy osztálytársam, aki szerelmes volt a némettanárunkba. Nem vagyok benne biztos, hogy lehet szerelemnek nevezni ezt az érzést, inkább egyfajta megmagyarázhatatlan rajongás volt ez a részéről. Ő volt az egyetlen akkor az iskolában, aki kedvelte az említett tanár urat. Senki sem értette meg őt, folyton

piszkálták, nem tudták felfogni, hogy lehet szeretni egy ennyire nem szeretetreméltó embert. Sokan próbáltak magyarázatot keresni arra, hogy mi lehet a lány vonzalmának az oka. Mivel a tanár úr szinte közutálatnak örvendett, többen arra gondoltak, ez indította a lányt arra, hogy szemben a többiekkel, egyedülként kedvességgel közeledjen a tanár úrhoz, akit nyilvánvalóan nem érdekelt, hogy ki mit gondol róla. A lány hitte, hogy egy ember nem a felszín és a nyilvánvaló dolgok alapján ítéltetik meg, hogy valódi értékek léteznek, valahol gondosan elrejtve. Tanár úrtól lehetett félni, és azt hiszem, ez a lány félt is. A félelme azonban nem fordult megalkuvásba, megadásba vagy szembeszegülésbe. A félelmében ott volt a tisztelet, a rajongás, a meg nem értés és az a megértő szeretet, amelyet mások nem érthettek meg. A negyedik év végére a heves rajongás lecsillapodott, csendes, higgadt és kölcsönös – bár továbbra is meg nem értett – szimpátiává szelődött. A némettanárt Nagy Péternek hívták.” (K. K.)

„Én még nem voltam Oroszországban, nem találkoztam orosz nemzetiségű emberrel, ezért én csak arra tudok alapozni, amit a tanulmányaim során megtanultam, illetve másoktól hallok. Például: Oroszország most nem katonai-, hanem gázexpanzióval fenyegeti Európát. Ez az emberekben félelmet vált ki, és negatívan fogják megítélni Oroszországot.” (Sz. É.)

„... a ruszlik kommunisták. Hűek az államhoz, a fennálló hatalomhoz, patrioták, és hatnak rájuk a szép szavak, a demagógia. (John Steinbeck Orosz Naplója szerint az oroszok annyiban különböznek a nyugati népektől, hogy őket arra nevelik, hogy szeressék a kormányzatot, míg mások pont ellenkezőleg, a hatalmát vissza kell szorítani.) Épp ezért a kommunizmus bukása után új hős, ikon Putyin. Putyin, az erős politikus, a „terminátor”, a vezér, aki rendet tesz, az emberek pedig félisitenként tekintenek rá. Ehhez a körhöz kapcsolódhat még az is, hogy Oroszország katonai nagyhatalom, Amerika ősi ellen-sége, mikor nyíltabb (hidegháború), mikor háttérben működő (mainapság, NATO-Oroszország) konfliktusokkal. Egy vélemény, amit hallottam: »Mint egy bomba, ami egyszer felrobban, és mindent letarol.«. (Sz. I. G.)

„Azt hittem, az oroszokat övező legendákat helyre tettem magamban, amikor végre kijutottam Moszkvába. Korábban (most

is) mindenkitől azt hallottam (az iskolai jelentésen kívül), amit az oroszkönyvemben én is láttam. Zsiguli, vodka, lajtos kocsi-ból mért kvász. Az orosz asszony kendőt hord, matroska baba alakja van, és csókosra rúzsozza a száját, a férfi szőke, kék szemű, Iván vagy Szása, usánkát visel nyáron is. A repülőn öltönyös urak ültek, a városban nagy-fekete autókat láttam. Meg kellett szokni, hogy minden sarkon emlékmű (hagyomány) + felhőkarcoló (Nyugat), se Szása, se Iván, designer boltok, McDonalds, rengeteg bevándorló. Azon kívül, amit a vendéglátóm mesélt az igazi orosz életről, a megélhetésről, küszködésről, a Kutuzovszkij proszpekten nem sokat tudtam meg.”

„És vajon minden orosz férfi ismeri Puskás Öcsit (a Дом книги előtt egy férfi csodálkozott, én honnan ismerem nő létemre)?”

„Nagyanyám a karcagi gettó mellett élt, számára az oroszok hősök, annak ellenére, hogy az apja nem sokkal az oroszok előtt jött haza a hadifogságból – fél láb-bal. Amikor a tizenhét katona szekereken bevonult a faluba, ki tudja, honnan, egy zsiráfot hoztak magukkal. Nem voltak agresszívok, erőszakoskodók, pedig mindenre rálőttek az udvaron álló ágyúval. Daloltak, táncoltak, harmonikáztak – a mondás szerint az orosz azt feleli a lövészárokból kelve is a Hogy vagy?-ra: Нормально.”

„Az idegenvezető tanfolyamon, ahova járok, rajtam kívül az 56 esztendő tanárnő beszél oroszul, néha összekacsintunk. A tanönyvünkben a Protokoll-nemzeti sajátosságok részénél csupa általánosítás áll, meglepett, hogy az oroszokról úgy írnak: barátságosak, készségesen útbaigazítják a külföldieket, melegszívűek, önzetlenek, és bár először gyanakvók a külföldivel szemben, de amint befogadják, barátként kezelik őket. Ahogy az első előadó megjegyezte órán, a forrásokat mindig kellő kritikával kell, hogy kezeljük. A könyvet a tanárnő írta. Annak ellenére, hogy mindenki elismeri az orosz nyelv praktikusságát, fontosságát a gazdasági életben, csodabogárként kezelik az oroszul beszélő nem orosz. Minek az, milyen indíttatásból, ha nem családi kötelék, stb.? Ahogy az orosz mondja: для души.” (N.)

A tíz legszebb orosz szó

2009-ben pályázatot hirdettünk olvasóink és internetlátogatóink között, hogy válasszák ki az általuk legszebbnek tartott orosz szavakat. Az eredményhirdetésre 2010. március 1-jén került sor: a győztes szavakat Jevgenyij Popov orosz író hirdette ki. A több száz szavazó közül 5 magyar és 5 nem-magyar szerencsés nyertes nevét sorsoltuk ki, akik könyvjutalmat kaptak.

A „győztesek”:

1. любовь
2. мама
3. родина
4. надежда
5. вера
6. отечество
7. душа
8. счастье
9. бабуля/бабушка
10. береза
- 10+1. красота

„Az oroszokról a köztudatban leggyakrabban előforduló sztereotípiák a Szovjetunió korszakából fennmaradt »kommunista« jelző, holott tudjuk, hogy a kommunista eszme nem valósult meg a gyakorlatban, tehát adekvátabb lenne a »szocialista« kifejezés, azonban az előzővel ellentétben ez nem kapcsolódott össze az oroszokkal.. Politikai rendszerük mindig is kritika tárgya volt, és bár a Szovjetunió majd’ két évtizede feloszlott, továbbra is élnek olyan képzetek, hogy a vezetés döntései megkérdőjelezhetetlenek, aki ezt mégis megteszi, és ellenzékbe kerül, azt Szibériába száműzik.” (H. M.)

„1984-ben születtem. Én még ahhoz a generációhoz tartozom, amelynek óvodás éveitől kezdve közvetlenül a Jancsi és Juliska után, de még a Hófehérke előtt bőven kijutott a Répameséből, A vajaspankóból, Az oroszlán és az egérből, illetve később, a televízió által a Nu, pagagyiból. Egyszerrel a mesék által értek engem az első ingerek az oroszokkal, s országukkal kapcsolatban. Kisgyermekként csodálattal tekintettem rájuk, a mesékből kirajzolódó heroizált képükre, hatalmas, gazdag országukra, vagy akár a Földanyácskát hősieken védő bátor katonára. Ez utóbbi különösen fontos momentum volt az általam róluk kialakított képben, hiszen kisgyermekkoromtól kezdve katona szerettem volna lenni, és lenyűgözve bámultam a tévében katonai díszszemléik képsorait. Akkor ők voltak számomra az erő és hatalom megtestesítői.” (B. L. A.)

„A rendszerváltó országok politikai kommunikációjába és ezáltal a hétköznapokba is beépült az oroszellenesség. A nyugati orientáció elsőbbséget élvez a kelettel szemben, még gazdaságilag indokolatlan esetekben is. Amennyiben egy orosz vállalat vagy üzletember Magyarországon akar befektetni, az úgy rögtön politikai csatározások témájává válik. Pedig Magyarország és a többi közép-európai állam gazdasági és politikai kapcsolatai még mindig jelentősek Oroszországgal, gondoljunk csak a részben máig feldolgozatlan múltra, vagy, hogy közelebbi, nemrég megtapasztalt példát említsek, a gázfüggőségre.” (N. M.)

Orosz „Jampecek” – Magyar középiskolás szemmel

Az I. Ruszisztikai Napok filmprogramjának összeállításakor olyan új orosz alkotást kerestünk, amelyik témájában is „ismeretlen ismerős”, azaz olyan korszakról, olyan jelenségről szól, amelyet Magyarország is megért, de máshogyan, máskor, más következményekkel. Így esett a választás a *Jampecekre* (fordíthatnánk a szót így is: „Jampik”). A téma kétszeresen is ismeretlen (vagy csak könyvekből, hallomásból ismert) a mai tizen-huszonevesek számára: sem magyar, sem szovjet változatát nem tapasztalhatták meg személyesen. Ezért volt különösen érdekes olvasni a középiskolás nézők írásait, amelyekből az alábbiakban kettőt közlünk. Külön köszönet Kóródi Gabriellának, a Kossuth Lajos Kéttannyelvű Fővárosi Gyakorló Műszaki Középiskola 11-dikes orosz csoportja tanárának, hogy diákjainak ajánlotta a filmet, s a recenziók megírására biztatta őket.

„Sztijljági” – Jampecek, avagy az Amerikai Álom Moszkvában

Április vége fele volt szerencsém látni ezt a filmet a Ruszisztikai Napokon, és azt mondhatom, hogy megérte megnézni. Egy teljesen más szemszögből mutatja be az 50-es évekbeli Moszkvát, és főleg ad egy képet, egy benyomást az akkori orosz fiatalságról. Azt nem tudom, mennyire hiteles, illetve mennyire van eltúlozva ez a kép, de mindenképpen érdekes volt számomra.

A cselekmény alapján véve két fő szálon fut. A főváros klubjaiban, bárjaiban megjelennek a „jampecek”, akik hirdetik az amerikai életörömet és a lazább, felszabadultabb életfelfogást. Ez viszont nem tetszik mindenkinek. A komszomolisták igyekeznek fellépni eme „bomlasztó jelenség” ellen, ami abszolút nem illik bele az akkori társadalmi értékekbe. A komszomolisták üldözik és meghurcolják a jampeceket; levágják a hajukat, tönkreteszik a színes ruháikat, razziákat tartanak, stb. Én ennél a szálnál, habár így is elég szörnyű volt látni, ahogy meghurcolták őket, hiányoltam az akkori, az 50-es évekre jellemző szigort. A szigort, ami az egész rendszerre és eszmére jellemző volt, ahol nemcsak levágják a jampecek haját, hanem sokkal komolyabb következményei vannak, ha az ember nem illeszkedik be a társadalomba, illetve nem tartja be a „szabályokat”. Igaz, a film mást igyekezett hangsúlyozni és talán nyomasztóbb lett volna a hangulat, ha a komszomolisták ennél keményebben lépnek fel. Így is lehetett érez-

ni a szigort és az egyoldalúságot, amit remekül érzékeltettek a szürke ruháikkal, a karakterek magatartásával és a közepe felé felcsendülő dallal.

A másik szál a szerelmi szál, ami nem hiányozhat egy filmből se. Melsz, a komszomolista beleszeret Polzába, a jampecebe. Melsznek annyira megtetszik a lány, hogy még arra is hajlandó, hogy feladja régi életét, barátait és elveit. Nem csoda, hisz Polli gyönyörű, hosszú szőke hajú, színes és élénk ruhákat visel. Melsz, a kék szemű, rövid hajú, egyszerű öltözetű komszomolista fiú virágos nyakkendő, felállított hajú jampeccé alakul. Megtanul saxofonozni, és végül kiérdemli Polli szerelmét. Azonban Kátyának, Melsz komszomolista barátjának egyáltalán nem tetszik a dolog. Szerelmes a fiúba, és nem akarja elveszíteni, azonban ő maga képtelen a változásra, ezért inkább tönkreteszti Melszt az egyetlen, és bosszút áll rajta és Pollin a film végén. Ez a szál nagyon összetett. Boncolgatja a szerelem különböző típusait, és nagyon sok meglepetést tartogat. Lehetünk szerelmesek egy személybe, de egy eszmébe is, és a film nagyon jól bemutatja Kátya szerelmét Melsz és a rendszer iránt, illetve Polli szerelmét a jampeccség és Amerika iránt. Melsz először Polliba volt szerelmes, és ezért lett jampec, de utána, ahogy egyre jobban kiábrándult a lányból, már csak a jampeccség és a saxofonozás maradt meg neki.

Persze megemlítenék még egy szálat és szereplőt is, aki szintén képviselt valamilyen eszmét. Egy fontos mellékszereplő volt Fred, aki tiszta szívéből szeretett jampec lenni, de feladta ezt apja kedvéért. Lehetősége volt Amerikába menni, de ehhez le kellett mondania a szerelemről, az önfelédtt jampecéletről és barátairól. Ez nagyon szomorú volt. A film egyik tetőpontja az volt, amikor visszajött Amerikából, és beavatta Melszt: nem olyan az „Amerikai Álom”, amilyennek képzelték.

Összességében nagyon tetszett ez a film. Elgondolkodtató volt, és miután megnéztem, még sokáig a hatása alatt voltam. Tanulságos volt, és néhol még humoros is. Mindenkinek ajánlom, hogy nézze meg, mert érdemes.

Tóth Zsófia

Jampecek, mai szemmel

Ez a film véleményem szerint nem véletlenül ért el nagy sikereket az orosz nézőközönség körében. Mikor megtudtam, hogy meghívták az orosz csoportunkat, hogy nézze meg ezt a filmet, egyáltalán nem gondoltam volna, hogy ilyen nagy benyomást tesz majd rám. A magyar nézőközönség nem nagyon ismer eredeti

orosz filmeket, mivel hazánkban nem forgalmazzák azokat. Pedig tehetnék! A magyar nézőközönségnek nagy szüksége lenne arra, hogy ne csak az amerikai akciófilmeket és vígjátékokat nézzék, hanem megismerjék más kultúrák múltját olyan alkotásokon keresztül, mint például a *Jampecsek*.

Számomra elképzelhetetlen, hogy egy olyan politikai rendszerben kelljen élnem, ahol ennyire meg van szabva, hogy hogyan kell viselkednem, mit viselhetek, kik lehetnek a barátaim, és milyen legyen a hajviseletem. Abban az időben Oroszországba nem engedték be a nyugati kultúrák divatját és szokásait, teljesen elzárkóztak tőlük. Természetes, hogy közöttük is voltak lázadók, akik ki akartak tűnni a tömegből, vagy egyszerűen csak a szabad akaratukat akarták érvényesíteni. Hasonlítani akartak olyan emberekre, akikről igazából fogalmuk sem volt, hogy hogyan élnek, csak elképzeléseik voltak. Rikító ruhákban jártak, amik teljesen mások voltak az akkor elfogadott szürke, fekete és fehér ruháktól. A szüleiknek teljes mértékben engedelmeskedniük kellett, ami természetesen minden családban alapszabály, csak az 1960-as évek Oroszországában ezt az állam várta el az emberektől. Olyan bulikba jártak, ahova tilos lett volna elmenniük. Olyan emberekkel barátkoztak, akik hozzájuk hasonlóan jampecsek voltak. A többi-

ek lenézték őket, mert úgy gondolták, hogy nem tudnak beilleszkedni a társadalomba. Az iskolákban is teljesen elítélték, ha valaki jampec volt. Olyanok akartak lenni, mint ahogy elképzelték, hogy az amerikaiak hogyan élhetnek, illetve viselkedhetnek. Később ugyan kiderül, hogy elképzeléseik helytelenek voltak. Amennyire magamat ismerem, tudom magamról, hogy én is ugyanilyen lázadó lettem volna, mint ők, de tudom, hogy ha már odáig jutottam volna el, hogy kirúgnak az iskolából, akkor valószínűleg észbe kaptam volna, és megpróbáltam volna változtatni

A film szerintem zseniálisan lett megrendezve, nagyon élveztem a zenét, és ahogyan énekeltek. A vicces jeleneteken szerintem nagyokat lehetett nevetni, ami egy jó filmben nélkülözhetetlen. A néző számára teljesen érthető volt a film, a színészek és a rendező szerintem fantasztikusan érzékeltették és bemutatták a film valódi mondanivalóját. A csoportomban voltak olyan diákok, akiknek nem tetszett a film, de szerintem az csak azért volt, mert mire az ember rendesen megérti, hogy miről is szól a felszín alatt a film, lehet, hogy többször kell ahhoz megnéznie. Rám ez a film mély benyomást tett, bármikor szívesen megnézném újra, és mindenkinek csak ajánlani tudom.

Gyarmati Tímea

A magyar film „neve” Oroszországban: Mundruczó Kornél és Tarr Béla

A magyar film továbbra is arat az art-kino hálózatokban, sőt, a legújabb nagy permi film- és színházi fesztiválon, a Texturán, 2010 szeptemberében az orosz Ivan Viripajev mellett Mundruczó Kornélt tüntették ki a „fesztivál NEVE” címmel. Ebből az alkalmából nagy Mundruczó-retrospektívet vetítettek, amelyen szerepelt a *Johanna*, a *Frankenstein*, a *Boldog napok*, valamint nagy szakmai érdeklődés kísérte Mundruczó Kornél mesterkurzusát is. A fesztivál keretében mutatták be a Krétakör Társulattal és a Nemzeti Színházzal koprodukcióban készült Szorokin-mű, a *Jég* című regény színpadi adaptációját, amely egyúttal az előadás oroszországi premierje is volt; Eduard Bojanov, az új fesztivál kitalálója és kurátora egyébként is a magyar színház és film nagy rajongója: 2006-ban ő hívta meg a Magyar Évad keretében a Szolnoki Szigligeti Színház *Terrorizmus* előadását (a szerzőpárosról, a Presnyakov fivéerekről az *Orosz Negyed* 2. számában írtunk), a Krétakör *Feketeország* előadását 2007-ben, a Katona József Színház Asher rendezte *Ivanov* előadását 2008-ban (erről az *Orosz Negyed* 4. számában olvashatnak). De – mint hangsúlyozza – őt nemcsak az a magyar érdekli, ami igazából „orosz”, hanem a kortárs magyar kultúra minden olyan produktuma, amelyben az intellektualitás és vizualitás egyszerre van jelen. A Textura Fesztivál így mutatja be Mundruczót:

„В своем творчестве Корнель Мундруцо обращается с современной действительностью отчаянно и виртуозно, будь то кино или театр. Он настолько внимателен к окружающему нас миру, что способен находить в повседневной жизни вечные, сакральные мотивы – которые, на самом деле, и становятся сюжетами его произведений.” <http://www.texturefest.ru/program.php?id=2>

Az őszi moszkvai art-kino program slágerének Tarr Béla retrospektív filmhete ígérkezik a Пионер moziban, amely – neve ellenére, vagy annak eredeti jelentésében? – mára a legdivatosabb művészmozsi lett az orosz fővárosban. Az Afisa című divatos programmagazin honlapjának látogatói a *Werckmeister harmóniákra* maximális pontszámot adtak (ez nagyon ritka a rendkívül kényes ízlésű portál és lap olvasói között!), a legnépszerűbb (és egyik legigényesebb) könyves-kulturális site, az www.ozon.ru kalauza pedig a kortárs világmozsi legjobb negyven rendezője közé (egyetlen magyarként) Tarr Bélát válogatta be, s így ír róla:

„Всего за несколько лет венгерский режиссер Бела Тарр проделал путь от малоизвестного режиссера до уважаемого мастера, которого называют „Тарковским своего поколения”. Его мрачноватые мистические притчи сняты в неторопливой, затянутой манере. Последний фильм Тарра „Werckmeister Harmonies” подобен призраку, он величественен и неотразим. В 1994 года фильм „Дьявольское танго” получил награду Берлинского кинофестиваля и статус культового фильма, несмотря на свою устрашающую длину: семь часов!”

Párhuzamos portrék

Íjgyártó István, Magyarország új moszkvai nagykövete

Kettős identitással, kettős mérce nélkül

Ritka véletlent produkált a legutóbbi diplomáciai évad: Alekszandr Alekszandrovics Tolkacs, az Oroszországi Föderáció nemrég kinevezett magyarországi nagykövete korábban (2002-től) Romániában volt nagykövet, s a Magyar Köztársaság frissen kinevezett új oroszországi nagykövete, Íjgyártó István csaknem ugyanabban az időszakban (2000–2004 között) ugyancsak Bukarestben teljesített szolgálatot nagykövetként – Magyarország képviselőjében. Hogy e különös egybeesés tudatos döntés következménye-e, avagy valóban a véletlen műve, nem tudjuk, de annyi bizonyos, hogy mindkét nagykövet rendkívül erős regionális elkötelezettséggel viszonyul missziójához, s mindketten kiemelt szerepet szánnak a kisebbségi kérdés nemzetközi színpad szerinti kezelésének. A kisebbségi háttér következményeit mindketten személyesen is megtapasztalhatták: Alekszandr Tolkacs Minszkben született, de szakmai pályafutása Moszkvában indult, Íjgyártó István pedig Beregszászban született, s középiskolás kora óta él Magyarországon. Mindketten tanúi voltak az etnikai konfliktusokból eredő tragédiáknak: Alekszandr Tolkacs 1994–1997 között Jugoszlávia orosz követe volt, magyar kollégája pedig 1992–1998 között a Határontúli Magyarok Hivatalában betöltött pozícióiban tevékeny részese volt a kisebbségi jogok kodifikálásának éppúgy, mint a konfliktuskezelés politikai-közigazgatási eszközrendszere kidolgozásának.

A szimmetria korszaka

A két nagykövet személyében, életrajzában és szakmai tevékenységében felfedhető párhuzamosságot tekinthetjük akár azon törekvés jelének is, hogy a két ország külkapcsolatainak építésében elkezdődött a **szimmetria korszaka**. Az utóbbi évek diplomáciai-szakdiplomáciai erőfe-

szítései megalapozták azt a ma már gyakorlatként érvényesülő alapelvet, hogy a két ország kapcsolatát az államok alapértékei és alapérdekei határozzák meg, s nem kötik ideológiai vagy aktuálpolitikai („aktuálgazdasági”) követelmények.

Nagy megtiszteltetés a Ruszisztikai Központ számára, hogy Íjgyártó István rendkívüli és meghatalmazott nagykövet még állomáshelye elfoglalása előtt, 2010. október elején ellátogatott intézményünkbe. Mondhatnánk: „hazalátogatott”, hiszen a nagykövet 1983–1988 között az ELTE Bölcsészettudományi Kar magyar-történelem szakán tanult, egykori iskolája gondjai-helyzete iránt tehát eleve fogékony volt. Az azonban, hogy mindjárt az első látogatás többórás, mélyelemzéssel és feladatfelméréssel egybekötött tárgyalás lett, amelynek keretében Szvák Gyula professzorral minden részletében áttekintették a terület eredményeit és szükségleteit, arra utal, hogy a ruszisztikai kutatás és felsőfokú oktatás nemzetközi kontextusban történő fejlesztését a bilaterális kapcsolatrendszer fontos elemének véli.

Egyáltalán: Íjgyártó István közhivatali és diplomáciai pályájának és kutatói tevékenységének szerves egysége alapján arra következtethetünk, hogy szakmai bázisa a közpolitika (*public policy*) elvi-elméleti megalapozása, a jogérvényesítés teoretikus és történeti levezethetősége. Pontosan jelzi ezt a kisebbségi jogok kodifikációjának esélyeiről írott tanulmánya, amely kronológiailag a rendszerváltástól, valójában a háború utáni geopolitikai helyzet alapján tekinti át, milyen nemzetközi jogi lehetőségek s milyen külső/belső kényszerek közötti egyensúlykeresés után alakult ki az ezredvéghöz közeli, korántsem megnyugtató helyzet Európa

közép-, kelet- és dél-európai régiójában. „A felbomló államszövetségek helyén többé-kevésbé békésen vagy szinte polgárháborús körülmények között születő új nemzetállamok számára létkérdés volt, hogy a nemzetközi közösség elismerését megszerezzék. Ehhez viszont alapvetően szükséges volt hitelt érdemlően bizonyítaniuk, hogy az államiság legfontosabb attribútumainak meglétén túlmenően nincsenek eszkalációval fenyegető belső konfliktusok, melyekkel aláásná az európai stabilitást. Így hatékony intézkedéseket kellett tenniük a kisebbségek felé is annak demonstrálására, hogy az államalkotó többség megfelelően tiszteletben tartja és biztosítja jogait. A közép- és kelet-európai térség három államában (Szlovénia, Hor-

Íjgyártó István legfontosabb publikációiból:

A földgáz geopolitikája és Európa energiabiztonsága. In: *Kommentár*, 2006, 3, pp. 86–97.

A kisebbségi jogok kodifikációjának esélyei Közép- és Kelet-Európában. In: *Magyar Kisebbség*, 1997, 1–2. (Kisebbségi törvények)

Kormánypolitika – pártpolitika – határontúli magyarok. In: *Magyarország politikai évkönyve*, 1995. pp. 354–360. (Társszerző: Lábódy László.)

vátország és Ukrajna) kialakuló jogi keretek nem kis mértékben ezen megfontolásokra vezethetők vissza” – állapítja meg. A kisebbségi és kétoldalú egyezmények normatív funkciója és szankcionálásának lehetőségei kapcsán arra a megállapításra jut, hogy a nemzetközi jogi dokumentumok hatékony végrehajtásához és ellenőrzéséhez jóval erősebb nemzetközi eszközök és szándékok szükségesek. Arra a diszkrepanciára, amely az erős közösségi tudattal, belső kohézióval, önálló politikai ideológiával rendelkező közösségek és az európai sztenderdek alapján elfogadható autonómiatörvények között húzódik, az elmúlt két évtized ugyan hozott megoldásokat, de ezek nem mindegyike igenelhető. Jgyártó István – aki részt vett a magyar kétoldalú alapszerződések kisebbségvédelmi klauzuláinak előkészítésében, egyezmények tárgyalásában, képviselte Magyarországot az EBESZ vonatkozó fórumain, az ENSZ kisebbségi munkacsoportjának genfi ülésein (1995–98) – minderről kézzelfogható tapasztalatokkal rendelkezik.

A stabilitás zálogai

A kisebbségi kérdést mint a stabilitás egyik zálogát az európai uniós politika a legutóbbi években a lokális szintről magasabb, makroregionális szintre helyezte, s egy egységes „szomszédságpolitika” keretében látja megoldhatónak. Jgyártó István erre vonatkozó, legfrissebb munkái azt tükrözik, hogy ő maga is – kutatóként és diplomataként – ezen átfogó, holisztikus szemlélet híve, hosszú távú megoldást ígérőnek tartja a 2007 utáni Európai Szomszédsági és Partnerségi Instrumentum (European Neighbourhood and Partnership Instrument – ENPI) kínálta lehetőségeket, amely az elaprózott támogatási forrásokat egyesíti, határokon átnyúló és transznacionális programokba „csatornázza”, nagyobb mobilitást és mélyebb gazdasági együttműködést tesz lehetővé. E tág szemléleti keretben tárgyalja másik nagy témáját, az energiabiztonság kérdéskörét, amely nyilvánvalóan napi gyakorlati kérdésként is meg fog jelenni előtte az oroszországi diplomáciai terepen. A földgáz „geopolitikája” és az európai energiastabilitás összefüggéseiről írott alapvető tanulmányában kulcskérdéseket vet fel: milyen kompromisszumokhoz, különalkukhoz vezet az orosz gázpiaci szereplő(k) reformhajlandósága és az európai piac fogyasztói kényszerei közötti diszkrepancia, s mennyire teszi lehetővé vagy akadályozza az egységes európai „gázpolitika” kialakítását az egyes európai országok „rászorultsági” fokának különbözősége.

Jgyártó István eddigi munkássága arra utal, hogy amikor majd e „végső kérdésekre” nagykövetségként kell a magyar kormány prioritásaival és az európai – korántsem kiérlelt – politika főirányával

egybevágó válaszokat adni, továbbra is a történeti perspektíva és konszenzussal elért megoldás lesz számára a mérvadó. A norma külső kodifikáció, amely azonban – mint a kisebbségpolitikára vonatkozóan írja – nem képes minden helyzetet egységesen szabályozni, elengedhetetlen a végrehajtás során a lokális adottságok, kettős és többszörös identitások, történeti hagyományok figyelembevétele. Ez a fajta érzékenység és racionalitás az, amely nemcsak a stabilitás záloga, hanem a sikeres magyar–orosz kapcsolatépítésnek is sarokköve. Úgy tűnik, Jgyártó István, Magyarország új oroszországi nagykövete mindennek birtokában van.

Александр Толкач, Чрезвычайный и полномочный посол России в Венгрии

«Я – оптимист по натуре»

Ровно год назад Президент Российской Федерации Д.А.Медведев назначил нового посла России в Венгрии, в соответствии с Указом которого им стал Александр Александрович Толкач. За этот год господин Толкач успел добиться многого не только в традиционных областях деятельности дипломата по развитию межгосударственных отношений в сфере политики, экномики и т.д., но и в образовании, культуре и науке. Центр русистики традиционно поддерживает тесные контакты с российскими заграничными учреждениями в Венгрии, поэтому визит А.А.Толкача в Университет стал особо важным событием. Чрезвычайный и Полномочный Посол Российской Федерации в Венгерской Республике был почетным гостем на юбилейном мероприятии по случаю 15-летия Центра русистики, и выступил не просто с поздравительной речью, а сделал глубокий анализ состояния двусторонних российско-венгерских отношений на современном этапе и сформулировал важнейшие задачи, стоящие перед российскими и венгерскими учёными (выдержки из выступления см. ниже).

Три «Б»

Александр Александрович Толкач (1948 г.р.) является выпускником Факультета международных отношений МГИМО МИД России: С тех пор он сохранил о венграх самые теплые воспоминания: «Я учился в институте вместе с венграми, и даже жил в одной комнате с венгром в общежитии. Кроме того, я очень часто бывал в Будапеште. У меня есть венгерские друзья, с ко-

торами я здесь встречался», - рассказал посол. С 1975 г. он работает на различных должностях в центральном аппарате МИД СССР и МИД России и в российских дипломатических представительствах за рубежом. В самый сложный период югославского кризиса в 1994-1997 гг. он был советником-посланником Посольства России в Югославии (кроме английского владеет сербским и хорватским языками), а с января 2002 г. занимал пост Чрезвычайного и Полномочного Посла России в Румынии. Таким образом, наш регион он знает не по теории и не понаслышке, а по собственному опыту работы в этих странах. «Вся моя дипломатическая карьера и моя жизнь проходят в этом регионе. Если когда-нибудь собирюсь писать книгу, назову ее «Три Б: Белград, Бухарест, Будапешт». Три соседних государства, каждое из них – очень интересно в отдельности». «Я хорошо знаю этот регион, и давно наблюдаю за развитием событий в Венгерской Республике. Считаю, что среди стран Центральной и Восточной Европы у нас именно с Венгрией одни из лучших отношений, – подчеркнул российский посол в первом интервью для газеты «Непсабадшаг», добавив при этом, что между нашими странами регулярно происходят встречи на высшем уровне, динамично развиваются торгово-экономические отношения. Конечно, из-за кризиса сейчас произошел определенный спад, но двусторонний товарооборот в 2008 году достиг 14 млрд. долларов. Дай бог с каждой страной иметь такой товарооборот. Безусловно, как российская, так и венгерская стороны заинтересованы в дальнейшем развитии сотрудничества. Интересы Венгрии в первую очередь связаны с энергетической и транспортной сферами, а также с поставками венгерской сельскохозяйственной продукции на российский рынок. Венгрия оказалась на перекрестке ряда важных путей транспортировки российских энергоносителей в Европу, поэтому она представляет для нас особенный интерес».

Клише и действительность

«Что касается вопроса о будущем двусторонних отношений, то я не опасаясь за них, будучи оптимистом по натуре», - высказал своё личное мнение А.А. Толкач, приводя при этом весомые аргументы в отношении тех, кто подвержен влиянию устоявшихся стереотипов, и поэтому с предубеждением относится к современной России. «Не надо бояться ни России, ни ее капитала. Действительно, эта боязнь сохраняется, она во многих местах присутствует. Это клише. Россия никогда и никуда не пойдет с танками. Интерес России заключается в том, чтобы Европа была стабильной, чтобы там не было никаких конфликтов. Евросоюз – наш главный экономический партнер, по этой причи-

не Россия стремится развивать с европейскими государствами нормальные отношения. Мы настаиваем на безвизовом режиме поездок наших граждан в страны Евросоюза для того, чтобы сделать этот регион свободным для коммуникаций. Мы не видим в будущем причин для конфликтов между Российской Федерацией и членами Евросоюза и странами НАТО. Россия – абсолютно мирное государство, которое не будет ни с кем враждовать, если не будут грубо игнорироваться ее национальные интересы. А наш интерес один – стабильность».

Александр Толкач приехал в Венгрию с супругой, у него взрослых дети. Старшему сыну сейчас 40 лет, он тоже дипломат, работает в МИДе России. Младшему сыну 32 года, он занимается бизнесом в Москве. По словам посла, в венгерской столице он сразу почувствовал себя как дома: «Будапешт – замечательный город, мне он нравится даже больше, чем Вена. Я здесь с удовольствием живу, здесь очень комфортная атмосфера. Очень хорошее отношение к иностранцам, я не испытываю никаких проблем, связанных с общением. Хотя, к сожалению, не знаю венгерского языка. Мы с супругой обратили внимание на великолепные кондитерские и кафе, в которых уже несколько раз посетили с большим удовольствием. Нам нравится уютная обстановка и теплая атмосфера будапештских кафетериев, поскольку именно в таких местах можно лучше почувствовать дух нации, что очень важно».

О роли государства в истории России

Вопросы, связанные с определением роли государства в истории России, в настоящее время активно обсуждаются в российской историографии, политологии, рассматриваются на специальных круглых столах и нередко обсуждаются в органах СМИ. Многообразие, а порою противоречивость даваемых учеными-историками и политологами оценок, несомненно свидетельствует о том факте, что российский опыт не выработал ещё устойчивых традиций гражданского общества. Государство, как институт, всегда играло ключевую роль в исторических судьбах нашей страны. Всем известные примеры этого не нуждаются в данной аудитории в комментариях. Российское государство в исторической ретроспективе старалось сосредоточить в своих руках всю полноту власти и нести ответственность за функционирование всего общественного механизма и выживания страны.

В сложные исторические периоды государство мобилизовало население на проведение хозяйственных работ, защиту гра-

ниц, целостности и независимости своей страны, освоение новых земель. Важно отметить, что в этих условиях наличие сильного государства являлось насущной необходимостью, и огромные резервы российского общества использовались на его поддержание и всемерное укрепление. В этой связи особо следует отметить огромную заслугу государства в мобилизации всех военных, экономических, людских и других ресурсов в достижении Победы над фашизмом, 65-летие которой недавно было широко отмечено у нас в стране и во всём мире.

Приоритет интересов государства нашёл своё выражение и в духовной жизни. Согласно русской традиции государству и его правителям приписывались высокие моральные добродетели, в том числе добро, справедливость, истина. Обосновывалась правомерность неограниченной власти государства над народом; доказывалось, что само население заинтересовано в сохранении и приумножении силы государства. Всё, что вело к ограничению всевластия государства и его правителей, объявлялось злом, не имеющим права на существование. Такая традиция привела к гипертрофированной роли государства в России. Следствием этого явилось то, что государство проникло во все сферы общественной жизни, выступило единственной силой, определявшей цели, пути и средства развития страны. Для реализации поставленной цели российское (советское) государство прибегало к политике насаждения реформ «сверху», причём главной составной частью преобразований были административные реформы. Постоянные видоизменения государственных учреждений расширяли слой бюрократии, которая превращалась в единственного работодателя, руководителя и зачастую исполнителя реформ.

В то же время в известный исторический период советское государство всячески тормозило развитие общественной инициативы, считая её помехой на своём пути. Робкие попытки населения взять на себя часть ответственности за решение местных вопросов не находили со стороны государства должной поддержки. Более того государство часто демонстрировало пренебрежительное отношение к интересам народа в угоду своим собственным.

В отечественной истории преобладающим стал экстенсивный фактор государственного развития. Российское государство оказалось менее расположенным к общественному прогрессу, чем его аналоги на Западе; оно постоянно акцентировало внимание на распространении своего влияния вширь, забывая об интенсивных факторах развития.

В настоящее время роль государства в развитии России трудно определить как ослабленную, меняются скорее его функции и приоритеты деятельности, что соответствует представлению о Российской Федерации как о стране, строящей демократию, проводящей целый ряд разнообразных преобразований в ключевых областях общественной и экономической жизни, что является залогом подъёма жизненного уровня российского народа.

Современные тенденции в развитии российского государства заключаются в том, чтобы предоставить возможность развитию личности, её инициативы, творчества, как необходимым условиям повышения значимости и влияния общества в государстве, и тем самым своевременно решать проблемы, идущие как от природы, так и от людей.

Главный акцент на современном этапе развития российского государства делается на проведении в стране модернизации, решении экономических и социальных проблем, осуществлении жизненно важных для государства реформ в военной сфере, в судебной власти, образовании и здравоохранении, в реорганизации деятельности административно-государственного аппарата и др.

Видимо, вопросы, которые мне удалось затронуть в своём кратком выступлении, станут предметом живого научного осмысления и более предметного обсуждения участниками конференции.

(Из выступления Чрезвычайного и Полномочного Посла Российской Федерации в Венгерской Республике А.А.Толкача на конференции «Роль государства в историческом развитии России».)

Alekszandr Tolkacs nagykövet Szergej Borozgyin kulturális attasé és Szvák Gyula professzor társaságában

О новых и старых формах речевого этикета

В каждом языке есть свой речевой этикет, который определяет, в частности, и формы обращений людей друг к другу. Во многих языках подобные формы в неизменном виде существуют веками, являясь обязательными и строго регламентированными. А как обстоят дела в современном русском языке?

Даже хорошо говорящие по-русски иностранцы испытывают чувство замешательства, обращаясь к незнакомым русским людям. Какой вариант выбрать? Ушло в прошлое идеологически маркированное и универсальное обращение *товарищ*. Сегодня его официально используют только в армии и милиции (*Товарищ капитан! Товарищ милиционер!*). Само собой разумеется, в речи старшего поколения оно встречается и сегодня как речевой рефлекс. Обращение *гражданин* после короткой эйфории, последовавшей в начале XX века за Февральской буржуазной революцией, в повседневном общении культурных людей впоследствии так и не укоренилось. Оно употреблялось то в качестве маркера нелояльности граждан к советской власти, то, напротив, как маркер политической неблагонадёжности по отношению к преступникам со стороны представителей советских правоохранительных органов (осуждённых и находящихся под следствием лишали права обращаться к работникам правопорядка словом «товарищ»). В наше время на смену обращению *товарищ* пришли *господин* и *госпожа*, в годы советской власти использовавшиеся только по отношению к иностранцам. В своё время Октябрьская революция особым декретом упразднила все обращения, принятые «при старом режиме» (*господин* и *госпожа*, *сударь* и *сударыня*, *милостивый государь* и *милостивая государыня*, *барин* и *барыня* и т. п.) и ввела обращения *товарищ* и *гражданин*. В царской России, где система обращений отражала чрезвычайно дробную социальную структуру общества (каждому сословию, например, дворянам, представителям духовенства, разночинцам, купцам, мещанам, крестьянам и т. д., полагалось своё обращение), слова *господин* и *госпожа* употреблялись по отношению к людям благородного происхождения, в отличие от более демократических и использовавшихся при обращении к среднему сословию слов *сударь* и *сударыня*, которые, кстати, уже несколько раз (в 60-ые годы XX века и после распада Советского Союза) безуспешно пытались реанимировать. Помимо слов *господин* и *госпожа* вернулись, например, и за-

бытые обращения к представителям духовенства, сегодня активно участвующим в жизни общества, регулярно присутствующим на светских мероприятиях и появляющимся на экранах телевизоров (*Батюшка! Владыко! Ваше преосвященство!*).

Конечно, за последние годы возникли и новые обращения. Благодаря первому президенту России Борису Ельцину в обиход вошло обращение (и само слово) *Россияне!* А наряду с ним и такие обращения высшей власти к народу, как *Соотечественники! Сограждане!* В мировой политике есть немало примеров тому, как выбор «фирменного» обращения лидера того или иного политического движения к массам становится его визитной карточкой и носит знаковый характер.

Так каковы же нормы употребления обращений *господин* и *госпожа* в современном речевом этикете? Прежде всего надо заметить, что в форме единственного числа обращение *господин* употребляется только с фамилией, званием или должностью: *господин Иванов, господин президент, господин директор*. А вот форма множественного числа *Господа!* может использоваться и самостоятельно при обращении к группе людей. Слово *госпожа* в таких случаях вообще не употребляется, его заменяют словом *дамы: Дамы и господа!* Важно помнить, что обращения *господин* или *дамы и господа* предполагают общение на равных. Особенно их не рекомендуется употреблять по отношению к бедным и обездоленным, это прозвучит оскорбительно. При обращении к представителям многих профессий (в первую очередь это касается сферы обслуживания) приняты так называемые обращения-индексы: *Продавец! Официант! Сестра! Доктор! Водитель!* В русском просторечии мы находим целый ряд своеобразных обращений. Во-первых, это слова *мужчина* и *женщина*, которые неприемлемы в этой функции для культурных носителей языка. Или еще более грубые: *Парень! Мужик!* В отличие от них некоторые другие обращения по гендерно-возрастным признакам (*Молодой человек! Девушка!*) допустимы и употребительны. В просторечии мы находим и целый ряд обращений к незнакомым людям с помощью слов, тематически объединённых понятием семья: *Дочка! Сынок! Бабуля! Дедушка!*

Однако мы всё ещё не ответили на вопрос о том, как обратиться на улице к незнакомому человеку. Что посоветовать иностранцу, который мучительно ищет аналога итальянских *синьор, синьора, синьорина* или польских, словацких, чешских *пан, пани?* Здесь новшества в русском речевом этикете пока нет. Как и раньше, останавливая на улице прохожего, мы обращаемся к нему словами «Извините, не могли бы вы ... , Простите, вы не скажете, ... Можно вас на минутку?»

*Дорогой профессор Свак!
Дорогие коллеги!*

В 2010 г. Центр Русистики Будапештского университета имени Лоранда Этвеша отмечает свой 15-летний юбилей. Коллектив и администрация Института российской истории РАН от всего сердца поздравляют Вас с этой знаменательной датой.

Институт российской истории и Центр Русистики Будапештского университета связывают давние плодотворные контакты. Мы все хорошо помним момент создания Вашего Центра, встречу с руководителем Центра, профессором Дюлой Сваком, во время которой были намечены и согласованы все наши совместные планы, нашедшие сегодня реальное воплощение в изданных научных трудах. Профессора Дюлу Свака мы знаем и ценим как авторитетного ученого, крупного специалиста по истории России и российско-венгерских связей. Многие его труды и труды специалистов Центра переведены на русский язык и находят в среде российских ученых заинтересованных и внимательных читателей. Институтом российской истории РАН и Центром русистики совместно изданы восемь научных монографий, среди них «Судьба двух империй» – сравнительный анализ российской и австро-венгерской монархий; «Политическая история Венгрии»; «Московия. Очерки истории Московского государства» и многие другие работы. Проведены десятки конференций. В нашей памяти всегда хранятся яркие и полемические выступления профессора Д.Свака на Ученом Совете Института российской истории РАН, в журнале «Отечественная история». Свидетельством высокой оценки научной деятельности профессора Дюлы Свака является его избрание почетным доктором Honoris causa Российской академии наук и награждение его медалью им. А.С. Пушкина.

Центр Русистики избрал в себя самых авторитетных ученых, специализирующихся в области российской истории. Не будет преувеличением сказать, что в Венгрии сложилась одна из самых сильных школ русистов и огромная заслуга в этом принадлежит Вашему Центру и профессору Д.Сваку.

Сердечно поздравляем Вас всех с юбилеем. Желаем новых творческих успехов и всего самого доброго.

Директор Института российской истории
Российской академии наук,
член-корреспондент РАН,
профессор

А.Н. Сахаров
А.Н. Сахаров

В БУДАПЕШТСКИЙ ЦЕНТР РУСИСТИКИ

Дорогие друзья! Я приветствую всю вашу замечательную компанию исследователей, специалистов и просто хороших умных людей. Я отдаю должное вашей компетентности, глубокому знанию России и доброжелательному отношению к моей родине. Я думаю, что пятнадцать лет вашей работы это только начало того большого пути, который ведет в то будущее, где согласно Святому Писанию «есть ни едина, ни иудей». А есть лишь Божьи люди, которыми и являемся все мы, неразумное человечество, которое никак не может преодолеть своих страхов и фобий в отношении ДРУГИХ. Да, венгры и русские ДРУГИЕ, РАЗНЫЕ. Но это не основание для вселенской грусти и pessimизма. Нам уже сейчас интересно друг с другом, нам уже сейчас есть что друг другу сказать, рассказать, показать. Термин «дружба народов» безнадежно скомпрометирован тоталитаризмом второй половины XX века, но «дружба людей» - вечно. Как это небо, земля, виноград, зерно, паника и вода.

14 мая 2010
Москва

С огромным удовольствием вспоминаю свои посещения центра Русистики Будапештского университета под руководством профессора Дюлы Свака. Поэтому с особым чувством поздравляю Центр с 15-летним юбилеем.

15 лет дата чрезвычайно значимая для наших стран. Это время, когда произошли существенные изменения в политике, а значит и в культуре взаимопонимания наших стран. В этой связи Центр русистики, имеющий своей целью представление многонациональной культуры России в Венгерской Республике, играет в этом деле значимую роль.

Город Будапешт знаменит многими произведениями и памятниками искусства, но одно из них имеет, вероятно, особое отношение к 15-ю Центра. Это знаменитый мост, соединяющий Буду с Пештом. Роль центра - это и есть мостостроение между культурой Венгрии и России. И очень важно, чтобы основы, на которых стоит этот мост были надежными и крепкими, тогда есть гарантия, что и молодое поколение с радостью будет продолжать эти традиции.

Творческих Вам успехов, дорогие друзья!!!
С уважением,
Генеральный директор ВГБИЛ (Москва)
Екатерина Гениева

К поздравлению директора присоединяются все сотрудники библиотеки

**МИНИСТЕРСТВО ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ПО
МЕЖДУНАРОДНОМУ КУЛЬТУРНОМУ СОТРУДНИЧЕСТВУ
ПОСОЛ ПО ОСОБЫМ ПОРУЧЕНИЯМ**

119200, г. Москва
Смоленская-Сенная площадь, д. 2/20А
Телефон: (495) 244-16-04
Факс: (495) 244-37-02

17.05.10 № 8/4
На № _____ от _____

РУКОВОДИТЕЛЮ
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО И
МЕТОДИЧЕСКОГО ЦЕНТРА РУСИСТИКИ
УНИВЕРСИТЕТА ИМ. ЛОРАНДА ЭТВЕША, БУДАПЕШТ,
ПРОФЕССОРУ, ЗАВЕДУЮЩЕМУ КАФЕДРОЙ
Г-НУ ДЮЛЕ СВАКУ

Глубокоуважаемый профессор Свак! Дорогие сотрудники и студенты!
Позвольте от всей души поздравить Вас с замечательным Днем рождения - 15-летним юбилеем Центра русистики.

Рад отметить, что за этот сравнительно небольшой срок Центр занял прочные позиции не только в качестве авторитетного научно-исследовательского и образовательного учреждения, но и стал весьма заметным участником российско-венгерских культурных и научных обменов, объединяя под своей эгидой - как в рамках равных мероприятий, так и в формате различных ассоциаций - профессиональных филологов, историков, людей, интересующихся Россией и ее культурой со всей Венгрии. Особ о хочу отметить Ваше участие в учреждении Венгеро-российского форума, который, я уверен, будет способствовать расширению общественных связей между нашими странами.

Я желаю Центру и в дальнейшем не «сбавлять оборотов», а Вам, глубокоуважаемый профессор Свак, и всему коллективу Центра - больших успехов во всех Ваших начинаниях!

С уважением,
М.Швядкой
М.ШВЯДКОЙ

Уважаемые коллеги!

Институт истории и археологии Уральского отделения Российской академии наук сердечно поздравляет коллектив Центра русистики Будапештского университета им. Лоранда Этвеша с годовщиной юбилея - 15-летием со дня основания!

За время своего существования Центр прошел путь становления и успешного развития, играя сегодня важную роль в сфере культурно-просветительского и научного сотрудничества между нашими странами. Активная и разнообразная деятельность Центра позволила существенно расширить пространство для творческого диалога специалистов в области историографии и актуальных проблем исторической русистики.

Несомненно, у сотрудников Центра, его руководство есть большой творческий потенциал, устремленность в будущее. Мы высоко ценим плодотворные отношения сотрудничества, установившиеся между нашими организациями и надеемся на их дальнейшее укрепление и развитие.

Коллектив Института истории и археологии от всей души желает вам, дорогие коллеги, новых творческих успехов, научных достижений и удачи во всем!

Директор Института
истории и археологии УрО РАН
наделения РАН

В.В. Алексеев
В.В. Алексеев

